

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSINSTITUUT
Intellektuaalse omandi õiguse õppetool

Elise Vasamäe

FONOGRAMMITOOTJA ÕIGUSED INFOÜHISKONNAS
Magistritöö

Juhendaja prof. Heiki Pisuke

Tallinn 2006

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. FONOGRAMMITOOTJA ÕIGUSTE ARENEMINE INFOÜHISKONNAS	8
1.1. Sissejuhatus temaatikasse.....	8
1.1.1. Infoühiskonna mõjud autoriõigusega kaasnevatele õigustele	8
1.1.2. Õiguste miinimumstandardid rahvusvahelisel tasandil.....	16
1.2. Fonogrammitootja õigustega seotud põhikategooriad	23
1.2.1. Fonogrammi mõiste.....	23
1.2.2. Fonogrammitootja mõiste	25
1.2.3. Fonogrammitootja õigus õiglasele tasule vastavalt AutÕS §-le 72	28
1.2.4. Mõiste "üldsus" infoühiskonnas	31
1.2.5. <i>Simulcasting</i> ja <i>webcasting</i> õiguste olemus	39
2. TERRITORIAALSUSPRINTSIIP JA SELLE KOHALDAMINE INFOÜHISKONNAS AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE OSAS	46
2.1. Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom.....	46
2.1.1. Territoriaalsusprintsipi üldpõhimõtted.....	46
2.1.3. Emissiooniteooria kohaldamine infoühiskonnas.....	50
2.2. Fonogrammitootja õiguste teostamine multiterritoriaalsel tasandil	54
2.3. Rahvusvahelise eraõiguse küsimused fonogrammitootjate õiguste teostamisel	58
2.3.1. Sissejuhatus temaatikasse.....	58
2.3.2. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste materiaalsoiguse ja rahvusvahelise eraõiguse normide ühtlustamise küsimusi.....	62
2.3.3. Kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse valik <i>simulcasting</i> ja <i>webcasting</i> õiguste korral	65
3. FONOGRAMMITOOTJA AINUÕIGUSED	71
3.1. Reprodutseerimisõigus	71
3.1.1. Reprodutseerimisõiguse olemus.....	71
3.1.2. Isiklikuks otstarbeks kopeerimise erand	76
3.2. Levitamisoigus	83
3.3. Fonogrammide laenutamine ja rentimine.....	86
3.4. Fonogrammide kättesaadavaks tegemine.....	88
3.5. Fonogrammide kasutamine taustmuusikasüsteemides.....	92
3.6. Tehnilised kaitsemeetmed	95
3.6.1. Tehniliste kaitsemeetmete olemus	95
3.6.2. Tehnilised kaitsemeetmed kui õiguste kollektiivse teostamise alternatiiv.....	102
KOKKUVÕTE.....	105
SUMMARY	112
KASUTATUD ALLIKAD.....	116
KASUTATUD LÜHENDID.....	126

SISSEJUHATUS

Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused on alati olnud tihedalt seotud tehnoloogia arenguga. Tehnoloogia hakkas eriti kiiresti arenema 20. sajandi teisel poolel ja tõi endaga kaasa autoriõiguse kõrvale autoriõigusega kaasnevate õiguste tekkimise. Eelmise sajandi lõpus toimus oluline tehnoloogiline murrang ja selle tagajärjel infoühiskonna tekkimine, mis esitas väljakutse autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste eksisteerimisele muutunud keskkonnas.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad saavad oma õigusi teostada kas individuaalselt või läbi kollektiivse esindamise organisatsiooni. Infoühiskonnaga on kaasnenud õiguste teostamise ja kasutamise uued dimensioonid, autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamisel on tänu tehnoloogia arengule saanud võimalikuks uute ärimudelite rakendamine. Uuenduslikuks õiguste teostamise viisiks on kujunenud õiguste digitaalne teostamine, mis tähendab tehniliste kaitsemeetmete ja õiguste teostamist käsitleva teabe kasutamist.

Fonogrammitootja õiguste ja nende teostamise analüüsimine on omapärane selles mõttes, et fonogrammitootjad on ise nii litsentsisaajad kui litsentsiandjad. Fonogrammitootjad on litsentsisaaja rollis näiteks siis, kui nad sõlmivad litsentsilepinguid teose õiguspäraseks salvestamiseks. Peamiselt on fonogrammitootjad aga siiski litsentsiandjad, sõlmides litsentsilepinguid näiteks fonogrammi reprodutseerimiseks. Käesolev uurimustöö keskendub fonogrammitootjate kui litsentsiandjate õigustele, küsimused on püstitatud lähtuvalt fonogrammitootja õiguste kataloogist infoühiskonnas.

Käesoleva magistr töö teema on aktuaalne eelkõige seetõttu, et infotehnoloogia arenedes on kerkinud esile mitmed tõsised õiguslikud ja praktilised probleemid fonogrammitootja õiguste olemuse määramisel ja nende teostamisel. Antud küsimusi on vaja analüüsida ning probleemidele lahendus leida. Samuti on nii üldine globaliseerumine kui ka Eesti ühinemine Euroopa Liiduga meie jaoks kaasa toonud rea uusi probleeme, mis on seotud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalse iseloomuga.

Käesoleva magistritöö autor on seadnud endale eesmärgiks uurida, milline on infoühiskonna mõju autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste arengule. Uurimustöö eesmärgiks on leida vastus küsimustele:

- milliseid muudatusi ja probleeme fonogrammitootjatele on endaga kaasa toonud tehnoloogia areng, milliseid prognoose saab teha tulevikuks;
- kuidas on muutunud fonogrammitootja õiguste olemus ja nende teostamine infoühiskonnas, millised õiguslikud probleemid selle pinnalt on tekkinud ning kuidas neid lahendada;
- kuidas saab fonogrammitootja õigusi infoühiskonnas efektiivselt teostada;
- kas ja kuidas on võimalik säilitada fonogrammitootja õiguste territoriaalne iseloom infoühiskonnas.

Magistritöö põhihüpoteesid on alljärgnevad:

- infoühiskonnas on fonogrammitootja õiguste kataloog muutunud;
- territoriaalsusprintsipi kohaldamine infoühiskonnas autoriõigusega kaasnevate õiguste suhtes traditsioonilisel kujul ei ole võimalik;
- digitaalsed õiguste teostamise mudelid ei asenda fonogrammitootja õiguste kollektiivset teostamist.

Magistritöö kirjutamisel on kasutatud traditsioonilisi õigusteaduslikke meetodeid. Uurimuse läbiviimisel kasutatavad meetodid on loogilise, süsteemse ja komplekse analüüsi meetodid. Probleemide mõistmist ajaloolises kontekstis aitab saavutada ajaloolise meetodi rakendamine.

Uurimustöö kirjutamisel on autor lähtunud nii õigusalasest kirjandusest, kohtupraktikast kui ka rahvusvahelistest koventsiioonidest ja siseriiklikest seadusandlustest, samuti isiklikust praktikast autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas. Autor tugineb peamiselt tunnustatud välisautorite nagu J. A. L. Sterling, M. Fiscor, S. Ricketson, J. Gingsburg jt ning Eesti autoriõigusteadlaste H. Pisukese ja A. Kalvi seisukohtadele. Kuivõrd erialakirjanduse valik ja kättesaadavus Eestis on piiratud, töötas magistrant samuti Helsingis Soome autorite kollektiivse esindamise organisatsiooni TEOSTO juures asuva Autoriõiguse Infokeskuse raamatukogus, kus osutus võimalikuks kasutada mitmeid käesoleva uurimustöö seisukohast olulisi allikaid. Kohtulahenditest on autor käesolevas uurimustöös kasutanud nii Euroopa Liidu kui ka erinevate riikide kohtute lahendeid. Samuti töötas magistritöö autor läbi

Eesti Vabariigi Riigikohtu lahendid. Käesoleva uurimustöö seisukohast olulised kohtulahendid Eestis puuduvad.¹ Magistritöös on autor võrrelnud Eesti autoriõiguse seadust Soome ja Saksa autoriõiguse seadustega, kuna nimetatud riikide autoriõigust kasutati eeskujuna Eesti autoriõigusalase regulatsiooni väljatöötamisel.

Magistritöö praktiliseks tulemuseks on võimalus kasutada käesolevat uurimustööd Eesti seisukohtade kujundamiseks rahvusvahelistel aruteludel osalemisel. Eesti autoriõiguse seadust on praeguseks hetkeks muudetud juba üheksateist korda ning seetõttu see on minetanud oma terviklikkuse. Käesoleva magistritöö pinnalt on võimalik teha ettepanekuid autoriõiguse seaduse täiendamiseks või hoopis uue eelnõu väljatöötamiseks.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist, mis on liigendatud alaosadeks vastavalt teemakäsitlesele.

Esimeses peatükis keskendub magistritöö autor autoriõigusega kaasnevate õiguste arengutendentside uurimisele. Analüüsitakse, millised on infoühiskonna mõjurid autoriõigusega kaasnevatele õigustele ning millised muutused autoriõigusega kaasnevate õiguste osas on prognoositavad infoühiskonna arenedes.

Eesti autoriõiguse arengule on tugevat mõju avaldanud arengud rahvusvahelisel tasandil. Autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitseks on sõlmitud mitmeid rahvusvahelisi konventsioone. Magistritöö autor uurib, milliste kriteeriumite alusel fonogrammitootja õigusi kaitstakse. Kuivõrd autoriõigusega kaasnevad õigused on territoriaalse iseloomuga, siis on igal riigil õigus otsustada, millist kriteeriumit kasutada. Sellest tulenevalt on õiguspraktikas esile kerkinud probleem, et fonogrammitootja peab kaitse saamiseks obligatoorsete tingimuste täitmise iga riigi puhul eraldi tuvastama. Käesoleva uurimustöö autor analüüsib, kuidas oleks võimalik lahendada erinevate kaitsekriteeriumite kohaldamisest tulenev probleem.

Esimeses peatükis on samuti vaatluse all fonogrammitootja õigustega seotud põhikateooriate olulisemad küsimused nagu fonogrammi ja fonogrammitootja mõiste, "õiglase tasu" instituudi olemus ning mõiste "üldsus" sisustamine infoühiskonnas. Autor uurib

¹ Intellektuaalse omandi alaste kohtulahendite andmebaas on käesolevast aastast kättesaadavaks tehtud Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi veebilehel: http://www.kul.ee/kohtulahendid/index_otsti.php.

fonogrammitootja uute õiguste *simulcasting* ja *webcasting* olemust ning seda, milliste õiguste kasutamine leiab aset kõnealuste uute fonogrammi üldsusele suunamise viiside puhul.

Teine peatükk käsitleb territoriaalsusprintsipi kohaldamist infoühiskonnas autoriõigusega kaasnevate õiguste osas. Magistritöö autor uurib, kas infoühiskonnas on võimalik autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalsuse põhimõtet säilitada. Analüüsitakse ka territoriaalsusprintsipi vastuolu Euroopa Liidu siseturu põhimõtetega ning kaupade ja teenuste vaba liikumise nõudest tulenevaid eripärasid Euroopa Liidu siseturul.

Infoühiskonnas on sagenenud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rahvusvaheline kasutamine. Riigipiire ületavate autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel on hakatud rakendama kahte teooriat – emissiooni- ning vastuvõtuteooriat. Emissiooniteooria on leidnud edukalt kasutamist satelliidi kaudu üldsusele edastamisel Euroopa Liidu siseturu piires. Magistritöö autor uurib, kas emissiooniteooriat peaks rakendama ka Interneti kaudu fonogrammide üldsusele suunamisele. Teises peatükis uuritakse samuti, kuidas on võimalik ületada territoriaalsusprintsipi tõttu õiguste teostamisel esilekerkinud takistusi.

Teise peatüki kolmas osa keskendub rahvusvahelise eraõiguse temaatikale. Rahvusvaheline eraõigus tegeleb traditsiooniliselt kolme teemaga, milleks on küsimus kohaldatava õiguse valikust, kohtualluvuse määratlemine ning kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine. Käesolevas uurimustöös on piiratud kahe esimese teemaga seonduvate fonogrammitootjate õiguste ja nende teostamise pinnalt tekkinud aktuaalsete küsimustega.

Magistritöö kolmandas peatükis uurib autor fonogrammitootja ainuõiguste olemust infoühiskonnas. Keskendutakse reprodutseerimisõigusele, mis on fonogrammitootjate jaoks üks fundamentaalsemaid õigusi, ning sellele tehtud isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi õigustatavusele infoühiskonnas.

Kolmandas peatükis analüüsitakse samuti levitamisõiguse ning rendi- ja laenusõigusega seotud aktuaalseid probleeme infoühiskonnas, uuritakse fonogrammitootjate suhteliselt uut õigust – kättesaadavaks tegemise õigust. Viimasena käsitletakse tehniliste kaitsemeetmetega seonduvat. Magistritöö autor uurib, kas tehnilised kaitsemeetmed on fonogrammitootjate

õigus. Kolmandas peatükis uuritakse samuti, kas tehnilised kaitsemeetmed on alternatiiviks fonogrammitootja õiguste kollektiivsele teostamisele.

Magistritöös on autor lähtunud põhimõttest, et teemade avamisel käsitletakse autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele omaseid tunnuseid ühiselt ja vajadusel üksnes autoriõigusega kaasnevatele õigustele omaseid küsimusi, kuna paljud autoriõiguse põhikategooriad on kohaldatavad ka autoriõigusega kaasnevatele õigustele. Kui magistritöö autor räägib üksnes fonogrammitootjatest ja fonogrammitootja õigustest, siis peab ta vajalikuks uurida ja rõhutada just spetsiifiliselt fonogrammitootja õigustele omaseid karakteristikuid.

1. FONOGRAMMITOOTJA ÕIGUSTE ARENEMINE INFOÜHISKONNAS

1.1. Sissejuhatus temaatikasse

1.1.1. Infoühiskonna mõjud autoriõigusega kaasnevatele õigustele

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste areng on alati olnud seotud tehnoloogia arenguga.² 20. sajandi lõpus toimus aga tehnoloogia progressis nimetatud valdkonna jaoks määrava tähtsusega läbimurre. Seda läbimurret võiks magistritöö autori arvates nimetada infoühiskonna revolutsiooniks. Magistritöö teema adekvaatseks avamiseks on vaja uurida, mis on infoühiskond ja kuidas infoühiskonna areng mõjutab autoriõigusega kaasnevaid õigusi, eelkõige fonogrammitootja õigusi. Käesolevas magistritöös avab autor infoühiskonna mõiste lähtudes üksnes autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seisukohast teemakohase kirjanduse alusel ulatuses, mis võimaldab uurida kõnealuse valdkonna dünaamikat. Kindlasti ei pretendeeri autor infoühiskonna kui väga keeruka nähtuse mõiste täielikule avamisele, kuna see väljuks käesoleva uurimustöö teema ja mahu raamest.

L. Harrise arvates ei ole olemas kindlat definitsiooni infoühiskonna mõistele, seda tuleks avada infoühiskonna funktsioonide ehk elektrooniliste suhtlusvõimaluste olemasolu kaudu.³

L. Viigi arvates tuleb olulisemaks vaheks info- ja tööstusühiskonna vahel pidada intellektuaalsete väärtuste osakaalu kasvu kaubeldavates materiaalses objektides ning mittemateriaalsete väärtuste turu ülemaailmset suurt kasvu.⁴ A. Kukruse käsitle kohaselt on infoühiskond ühiskond, mille põhitoode on teave ning tähtis ressurss teadmised, vastandina industriaalühiskonnale, mille võtmeressurss on kapital ning põhitooteks valmiskaubad.⁵

Infoühiskonna asemel kasutatakse autoriõiguslikes kirjanduses tihti ka terminit "informatsiooni kiirtee"⁶, mille all mõistetakse ülemaailmset telekommunikatsiooni süsteemi, mis võimaldab muuhulgas kaitstud objektide kiiret, virtuaalset hetkelist ülekannet üle kogu

² H. Pisuke. Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002. Juridica nr 10, 2002, lk 648.

³ L. Harris. Digital Property. Currency of the 21st Century. McGraw-Hill Ryerson, 1998, p 7.

⁴ L. Viik. Innovaatiline Eesti. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.agenda21.ee/EA21/3_4informaatika.html.

⁵ A. Kukrus. Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse. Tallinn, 1999, lk 7.

⁶ Inglise keelne termin *information highway*. "Informatsiooni kiirtee" kohta vt lähemalt R. M. Hilty. Information Highway. Verlag Stämpfli+Cie AG Bern, 1996.

maailma ülekande vastuvõtjate poolt valitud aegadel.⁷ Ka Euroopa Komisjon kasutab infoühiskonna sünonüümina “informatsiooni kiirtee” terminit.⁸ J. A. L. Sterling defineerib “informatsiooni kiirteed” kui võimalust rahvusvahelise informatsiooni pakkumiseks ja vahetamiseks elektroonilises vormis.⁹ L. Harris on aga seisukohal, et “informatsiooni kiirtee” on pigem meedia poolt kasutatav termin ning õigem oleks rääkida siiski infoühiskonnast.¹⁰ Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et ei oma sisulist tähtsust, millist terminit kasutada. Magistritöö autor on tööd läbiva keskse terminina kasutanud sõna infoühiskond, kuid paralleelselt on kasutatud ka antud termini sünonüüme informatsiooni kiirtee, digitaalkeskkond ja globaalne küberruum.

H. Pisuke väidab: "Kogu autoriõiguse ajalooline areng on tõestanud otsest seost uute tehniliste vahendite või tehnoloogiate kasutusele võtmise ning autoriõiguse kui instituudi kvalitatiivse arengu vahel".¹¹ Uus infoühiskondlik dimensioon omab märgatavat mõju autoriõigusega kaasnevatele õigustele eelkõige riikides, kus tehnoloogilised võimalused, nagu näiteks arvutite ja kiire Interneti-ühenduse olemasolu, on kõrgemalt arenenud.¹² Eesti, mida peetakse infotehnoloogia valdkonnas üheks innovatiivsemaks riigiks maailmas ja kus Interneti-ühendus muutub järjest kiiremaks ja kvaliteetsemaks, peab seetõttu erilise tähelepanuga kaardistama autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste probleemid infoühiskonnas.

J. A. L. Sterlingu arvates on autoriõigus oma ajaloo kõige huvitavamas ja väljakutseid esitavamas faasis: lahendused, mis rahvusvahelisel tasandil vastu võetakse, avaldavad kindlasti mõju õiguslikele, majanduslikele ja poliitilistele suundadele, mis annavad vormi 21. sajandile.¹³ Nii teoreetilisest kui ka praktilisest seisukohast lähtudes on vaja leida vastus mitmetele aktuaalsetele küsimustele. Käesoleva magistritöö autor uurib, kas kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav tagamaks fonogrammitootja õiguste efektiivse kaitse infoühiskonnas või tuleks seda reformida. Samuti on oluline analüüsida, kas infoühiskonnaga kohanemiseks tuleks kehtivasse õigusesse sisse viia üksnes vajalikud muudatused või oleks vaja välja töötada täiesti uus autoriõiguse kontseptsioon ja reeglistik.

⁷ H. Macqueen. Copyright and the Internet. Law and the Internet. Regulating Cyberspace. Hart Publishing, Oxford, 1997, p 67.

⁸ Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. COM(95) 382 final.

⁹ J. A. L. Sterling. World Copyright Law. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 30.

¹⁰ L. Harris. Digital Property. Currency of the 21st Century, p 7.

¹¹ H. Pisuke. Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002, lk 648.

¹² R. Jones. International Review of Law, Computers and Technology. Vol 19, No 3, 2005, p 288.

¹³ J. A. L. Sterling. World Copyright Law. London, Sweet & Maxwell, 1998, p 30.

E. Tikk ütleb, et arvutite kasutusele võtmine on esitanud õigusele mitmeid väljakutseid, millest peamised on tulla toime kiirete muutustega ning hoida alal sajandite vältel kujunenud väärtushinnanguid ja traditsioone.¹⁴ L. Viik arvab, et infoühiskonnas on võimalik edu saavutada vaid radikaalsete reeglite uuendustega. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendused ei anna märkimisväärseid tulemusi, kui jäetakse toimima endised struktuurid ja mehhanismid.¹⁵ Seega kerkib üles aktuaalne küsimus, kas autoriõiguse põhialuseid tuleb muuta, et garanteerida autoriõiguse süsteemi toimimine infoühiskonnas.

W. Rumphorsti, Euroopa Ringhäälingute Liidu¹⁶ direktori arvates on võimalik ja peab praktikas esile kerkinud probleemidele lahenduse leidma praeguse kehtiva autoriõiguse süsteemi siseselt, tehes vajalikke praktilisi, administratiivseid, protseduurilisi ja juriidilisi kohandusi.¹⁷ J. Passa on seisukohal, et kuna tehnoloogia areneb kiiremini edasi kui autoriõiguse muutmine jõuaks praktikas toimuda, siis infoühiskonnas tekkinud autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste probleeme peab lahendama subjektiivsete õiguste mõistete võimalikult paindliku tõlgendamisega.¹⁸ Õigusemõistete definitsioonid on tihti olulise tähtsusega, määrates kindlaks, millises ulatuses autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused on kaitstud. Käesoleva magistritöö autor nõustub aga J. Passaga, et jäikade definitsioonide puudumine võimaldab paremini kaitsta nii õiguste omajate kui ka üldsuse huve. On vaja leida optimaalne tasakaal õiguskindluse ja paindliku õigusliku regulatsiooni vahel.

Õiguslases kirjanduses on esile kerkinud küsimus autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste vabast kasutamisest ja õigustele tehtavate erandite kataloogi muutmisest, eesmärgiga võimaldada infoühiskonnas kaitstud objektide laialdasemat liikumist ning muuta tasakaalu õiguste omajate ning ülejäänud isikute huvide vahel. Erinevate huvigruppide (õiguste omajad, õiguste kasutajad, üldsus) huvid ja optimaalse tasakaalu leidmine nende huvide vahel on laialt diskuteeritav teema. Osa autoreid ei usu, et autoriõigus suudaks tehnilise revolutsiooni väljakutseid vastu võtta. P. Akester ja F. Lima ütlevad: “On väidetud, et käesolevaks hetkeks

¹⁴ E. Tikk. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse probleemina. *Juridica* nr 9, 2002, lk 585.

¹⁵ L. Viik. Innovaatiline Eesti.

¹⁶ Vt lähemalt www.ebu.ch.

¹⁷ W. Rumphorst. *Quo vadis, Copyright?* EBU Copyright Symposium. Barcelona, 31 March, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.ebu.ch/CMSImages/en/rumphorst_en_tcm6-43808.pdf.

¹⁸ J. Passa. *The Protection of Copyright on the Internet under French Law. The Internet and Author's Rights.* Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999, p 28.

toimunud muudatused, mis on põhjustatud digitaalse tehnoloogia poolt, tingivad autoriõiguse kontseptsiooni põhjalikku ülevaatamist ja muutmist, kuna senine regulatsioon on täiesti iganenud”.¹⁹ J. P. Barlow on arvamisel: “Autoriõigust ei ole võimalik paigata, muuta või avardada nii, et seda saaks kohaldada digitaalsetele eneseväljendustele.” Barlow leiab, et seetõttu tuleb põhjalikult muuta autoriõiguse aluseid.²⁰ Ka D. Halbert väidab, et digitaliseeritud²¹ objektid vajavad uusi reegleid ning senini domineerinud õiguslik regulatsioon ei ole enam võimeline õigussuhteid reguleerima. Tasakaal õiguste omajate ja üldsuse huvide vahel tuleks üle vaadata.²²

On autoreid, kes on teinud ettepaneku muuta autoriõiguse süsteemi alusprintsiipe. Anglo-Ameerika riikides, eriti Ameerika Ühendriikides, interpreteeritakse õigustele tehtavaid erandeid laialt, andes kasutajatele laiemad õigused, samas Kontinentaal-Euroopa riikides aga tõlgendatakse õiguste sisu laiemalt. Euroopas on tugev surve kitsendada õiguste sisu ning anda Interneti kasutajatele suurem kataloog õiguste vaba kasutuse juhtusid.²³ D. Halbert arvab, et infoühiskonnas peaks õiguste sisu kitsendama ning vältima võimalikult palju õiguste vaba kasutuse takistamist.²⁴ D. Halbert leiab, et autoriõiguse praegune kontseptsioon pidurdab informatsiooni vaba levikut ning pärsib sellega infoühiskonnas toimuvaid protsesse. Halbert vastandab infoühiskonna arengu ja autoriõiguse ning sellega kaasnevate õiguste kaitsemehhanismid.²⁵ Käesoleva uurimustöö autori arvates on aga oluline silmas pidada, et ei teos ega autoriõigusega kaasnevate õiguste objekt ei ole käsitletav infohulgana, kuna neil on loominguiline väärtus. Seetõttu ei takista magistritöö autori arvates õiguste omajate õigused informatsiooni vaba levikut infoühiskonnas.

J. Passa leiab, et autoriõiguse ega autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate huvid ei vastandu tegelikult Interneti kasutajate huvidele. Suur osa inimesi on ka ise autorid või

¹⁹ P. Akester; F. Lima. The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective. Intellectual Property Quarterly, Issue 1, 2005, p 80.

²⁰ J. P. Barlow. The Economy of Ideas: A framework for patents and copyright in the Digital Age. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.wired.com/wired/archive/2.03/economy.ideas_pr.html. Viidatud E. Tikk. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse probleemina. Juridica nr 9, 2002, lk 584.

²¹ Digitaliseerimine on kaitstud objekti viimine analoogformaadist digitaalsesse.

²² D. Halbert. Intellectual Property in the Information Age. The Politics of Expanding Ownership Rights. Quorum Books, 1999, p 121.

²³ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 26-27.

²⁴ D. Halbert. Intellectual Property in the Information Age, p x.

²⁵ *Ibid*, p 149-151.

autoriõigusega kaasnevate õiguste omajad, seega on ka nende huvides tagada maksimaalselt efektiivne õiguste kaitse Internetis.²⁶

D. Halberti arvates on aga õiguste omajatele antud liiga laiaulatuslikud õigused, see ei vasta aga üldsuse huvidele. Seega peamine eesmärk autoriõiguse reformimisel peakski olema õigema tasakaalu leidmine erinevate huvigruppide vahel.²⁷ D. Halbert näeb infoühiskonnas seega hoopis võimalust reformida intellektuaalse omandi kaitse süsteemi, mis on tema arvates vana ja iganenud. Kehtivat õigust peaks tema arvates oluliselt muutma, kuna intellektuaalse omandi kaitse funktsiooni ühiskond enam ei vajavat. Intellektuaalne omand peab D. Halberti arvates teenima ühiskonna huvisid, mitte piirama selle arengut.²⁸ Uut autoriõiguse süsteemi D. Halbert aga välja pakkunud ei ole, tema seisukoht on jäänud üksnes deklaratiivsele tasemele. M. Fiscor võrdleb infoühiskonnas piiramatu õiguste vaba kasutuse ideed kommunistliku õiguskorraga ja leiab: "Kommunism režiimina ei tööta eelkõige põhjusel, et inimloomus ei ole altruistlik ning seetõttu ei ole ka autoriõiguses võimalik lähtuda utoopilisest ideaalprintsipiibist, mille kohaselt igäiks töötab oma võimete kohaselt ja omab vaba juurdepääsu üldisele hüvangule vastavalt oma vajadusele".²⁹

J. A. L. Sterlingu arvates peaks infoühiskonnas õige tasakaal olema kahe äärmuse vahel – esiteks, keelata ilma õiguste omajate loata kõik õiguste kasutamised, ja teiseks, lubada ilma õiguste omajate loata kõiki õigusi vabalt kasutada.³⁰ P. Arkester ja F. Lima on seisukohal, et senist tasakaalu õiguste omajate ja üldsuse vahel tuleb ka digitaalses keskkonnas säilitada.³¹ Autoriõiguse regulatsioon arvestab digitaalse tehnoloogiaga samamoodi nagu see on jäänud seniseid tehnoloogilisi muudatusi. Veelgi enam, tehnoloogia annab hoopis õiguste omajatele võimaluse kasutada uusi meetodeid oma õiguste kaitsel ja teostamisel. See on aga märkimisväärne indikaator senise tasakaalu säilitamisel õiguste omajate ja üldsuse huvide vahel.³²

²⁶ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 26.

²⁷ D. Halbert. Intellectual Property in the Information Age, p 142-145.

²⁸ *Ibid*, p 154-155.

²⁹ M. Fiscor. How did we arrive here? The Evolution of Copyright Legislation (the end of ~?) *Quo vadis, Copyright?* EBU Copyright Symposium. Barcelona, 31 March, 2006, p 16. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.ebu.ch/CMSimages/en/B%2E1%20M%2E%20Fiscor_tcm6-43830.pdf.

³⁰ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 2003, p 31.

³¹ P. Akester; F. Lima. The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective, p 73.

³² *Ibid*, p 80-81.

Käesoleva magistritöö autori arvates on rahvusvahelisel tasandil autoriõiguse regulatsioonis tasakaal õiguste omajate ja üldsuse huvide vahel üldjoontes leitud ning ei ole tõsiseltvõetavaid argumente, miks infoühiskonnas peaks autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele kuuluvat õiguste kataloogi piirama. Pigem oleks globaalse õiguste kasutamise huvides ühtlustada riikide seadusandlust ning anda vähem võimalusi erinevate erandite sisseviimiseks. Õiguste omajad peaksid tehnoloogia arengut maksimaalselt enda ja üldsuse huvides kasutama ning mitte kartma innovaatilisi ärimudeleid.

Digitaalne revolutsioon on suurendanud autoriõiguse majanduslikku mõju, aga samas teinud ka autoriõiguste rikkumise lihtsamaks.³³ Kui õigusi ei ole võimalik kaitsta, siis kaotab nende eksisteerimine mõtte. Ka J. A. L. Sterling on seisukohal, et autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õigused, mida ei saa praktikas teostada, on majanduslikult väga vähe väärt.³⁴ Seega autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused omavad tähtsust üksnes siis, kui õiguste omajad saavad neist kasu.³⁵ Infoühiskonnas esile kerkinud õiguslikele küsimustele on käesoleva magistritöö autori arvates võimalik vastus leida olemasolevat õiguskorda aluseks võttes. Samas eksisteerib probleeme, mida on nähtavasti keerulisem lahendada just seetõttu, et ei puudu mitte õiguslik regulatsioon, vaid et intellektuaalse omandi kaitset on keeruline praktikas rakendada. Infoühiskond teeb kaitstud objekti kasutamise kontrollimise raskemaks ja julgustab kasutajaid nõudma autoriõigusega kaasnevate õiguste kataloogi piiramist, et rahvuslikes seadustes kõrvaldada kasutajate arvates ebamõistlik takistus tehnoloogia arengule. Magistritöö autori arvates tuleb seetõttu autoriõigusnormide kehtestamisel senisest enam jälgida praktikas toimuvaid arenguid.

Infoühiskonna uued saavutused tehnoloogia vallas mõjutavad oluliselt intellektuaalse omandi edasist arengut ja kaitset.³⁶ Autoriõigusega kaasnevate õiguste muutumist mõjutava tehnoloogia areng jätkub.³⁷ Tehnoloogia arenguga kaasnevad paratamatult uued väljakutsed ning uued probleemid. Magistritöö autori arvates on vaja kaardistada, millised muutused autoriõigusega kaasnevate õiguste osas on prognoositavad infoühiskonna arenedes.

³³ P. Akester; F. Lima. The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective, p 69.

³⁴ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 2003, p 24.

³⁵ WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use. Geneva, WIPO Publications No 489(E), 2001, p 42.

³⁶ A. Kalvi. Lühiülevaade WIPO diplomaatilisest koverentsist 1996. Juridica nr 1, 1997, lk 2.

³⁷ J. Griffin. The Changing Nature of Authorship: Why Copyright Law Must Focus on the Increased Role of Technology. Intellectual Property Quarterly, Issue 2, 2005, p 135.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste arengut mõjutavad oluliselt kultuuritööstuses³⁸ toimuvad arengud. A. Kalvi arvates tuleb autoriõiguse normide kehtestamisel tunda ja arvestada kultuuritööstuse mõju võimalike positiivsete ja negatiivsete tagajärgedega autoriõigusele ning selle normide kohaldamisele.³⁹ Kultuuritööstus on, sarnaselt autoriõigusele, tihedalt seotud tehnoloogiliste uuendustega, näiteks kultuuritööstuse harude arvu suurenemine on põhjustatud eelkõige tehnoloogia arengusuundadest. Autoriõiguse normide kehtestamisel tuleb seega kindlasti arvestada kultuuritööstusega seotud õiguslikke ja majanduslikke nüansse.⁴⁰ A. Kalvi väidab õigustatult, et kultuuritööstuse majandusliku ja sotsiaalse külje tundmine aitab põhjendada, miks on vaja efektiivset autoriõiguse seadust ja miks on seoses tehnoloogia arenguga selle seaduse täiendamisele vaja nii palju tähelepanu pöörata.⁴¹

Magistritöö autori arvates ei ole veel täpselt selge, millist rolli infoühiskonnas fonogrammitootjad 21. sajandil mängima hakkavad. J. Korantengi arvates on aga kindel, et käesoleval hetkel eksisteeriv muusikatööstuse infrastruktuur lähitulevikus ei kao ega muutu.⁴² Fonogrammitootja roll infoühiskonna kultuuritööstuses on magistritöö autori arvates aga siiski mingil määral muutunud. Fonogrammitootjad üritavad võimalikult kiiresti kohaneda ja arvestada infoühiskonna arengutega. Adam Klein, ühe maailma suurima fonogrammitootja EMI Music asepresident, rõhutas jaanuaris 2006 Roomas peetud OECD konverentsil, et Internet on suurepärase võimaluse fonogrammide kasutajateni toimetamiseks, kuna Internet võimaldab pakkuda mitmekesisemat fonogrammide kataloogi kui ükskõik milline teine muusikapood.⁴³ Näiteks aastal 2005 oli Interneti vahendusel kättesaadavaks tehtud üle kahe miljoni erineva looga fonogrammide kataloog ning õiguspäraselt pakkus fonogramme umbes 335 teenusepakkujat.⁴⁴ Tänu digitaalsele tehnoloogiale on esimest korda ajaloo jooksul kasutajatel legaalselt võimalik kätte saada nii lai repertuaarivalik fonogrammidest. Magistritöö autori arvates on seega lisaks õiguste kasutajatele ka õiguste omajatele

³⁸ A. Kalvi peab kultuuritööstuse all silmas erilist kogumit majandustegevusest, mis on vahetult või vahendatult seotud autorite loometööga või esitajate tegevusega, kusjuures selline majandustegevus hõlmab muuhulgas ka muusika esitamist, audiosalvestiste tootmist ja levitamist ning autoriõiguste kollektiivset või iseseisvat teostamist. 2005. aastal teostati Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi tellimusel Eesti Konjukturiinstituudi poolt uuring Eesti loomemajanduse kaardistamiseks ja analüüsimiseks. Seal kasutatakse kultuuritööstuse asemel terminit loomemajandus. Vt lähemalt <http://www.kul.ee/index.php?path=0x2x1239>.

³⁹ A. Kalvi. Kultuuritööstuse olemus ja selle osatähtsus rahvamajanduses. *Juridica* nr 10, 2002, lk 668.

⁴⁰ *Ibid*, lk 657.

⁴¹ *Ibid*, lk 667.

⁴² J. Koranteng. *Music on the Internet*. London: Financial Times, 1998, p 8.

⁴³ A. Klein. *The Future Digital Economy: Digital content – creation, distribution and access*. OECD Conference. Rome 30-31 January, 2006.

⁴⁴ *Digital Music Report*, International Federation of the Phonographic Industry (IFPI), 2006.

innovaatilised tehnoloogiad ja sellest tulenevad uued väljundid õiguste kataloogi kasutada andmiseks vajalikud.

Kui siiani on olnud fonogrammitootja peamiseks ülesandeks, lisaks helide esmakordsele õiguspärasele salvestamisele, ka helikandjate edasine turustamine ja sellega seonduva majandusliku riski kandmine, siis nüüd on seda funktsiooni hakanud üle võtma teised fonogrammide tootmisprotsessiga seotud isikud, sealhulgas esitajad. Infotehnoloogilised lahendused pakuvad artistidele võimaluse ilma fonogrammitootja osalemiseta salvestatud esitusi müüa. Paindlikumad võimalused fonogrammide üldsuseni toimetamiseks on majanduslikus mõttes kasulikud eelkõige väiksematele, peamiselt rahvuslikele fonogrammitootjatele, kellel ei ole varem olnud piisavalt finantsvahendeid ja kogemusi fonogrammide laiaulatuslikuks levitamiseks.

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste areng sõltub paljuski ka Interneti ehk e-õiguse arengust.⁴⁵ D. Halbert arvab, et lähitulevikus seatakse Interneti üle kontroll. D. Halbert väidab: “Käesoleval hetkel on traditsioonilise üldsusele edastamise võimalused piiratud konkreetsete sagedustega, mis on jagatavad riigi insitutsioonide poolt ning mille sisule on seatud teatavad kriteeriumid ja piirangud. Internet on aga keskkond, mille puhul ei ole võimalik rääkida piiratud sagedustest, seal on võimalik piiramatul hulgal isikutel raadio- ja televisiooniprogramme üldsusele suunata”. D. Halbert suhtub prognoositavas kontrollitendentsi väga kritiseerivalt.⁴⁶ Ka käesoleva magistritöö autori arvates on väga tõenäoline, et juhul kui traditsiooniline raadio ja televisiooni kaudu üldsusele edastamine asendub raadio- ja televisiooniprogrammide Internetis suunamisega, siis tekib vajadus riigipoolseks kontrolliks.

Käesoleva uurimustöö autori arvates oleks range kontrollmehhanismi rakendamine Internetis toimuvale autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate seisukohast positiivne areng. Kui Interneti keskkond muutub jälgitavamaks, vähenevad ka autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumised. Kas infoühiskonna areng toob endaga kaasa ka õiguste rikkumiste eest karistuste karmistamise, sõltub konkreetse riigi karistuspoliitikast.

⁴⁵ Internetiõiguse globaalse reguleerimise küsimusega tegelesid rahvusvahelised diplomaatilised konverentsid “World Summit on the Information Society” (Genf 2003 – Tuneesia 2005). Vt lähemalt http://www.wsisgeneva2003.org/06_links/links.html. Infoühiskonna arengu käsitluste kohta Euroopa Liidus vt lähemalt http://europa.eu/pol/infso/index_en.htm.

⁴⁶ D. Halbert. Intellectual Property in the Information Age, p 151.

Euroopa Liidus valmistatakse ette uut direktiivi intellektuaalse omandi rikkumiste eest ettenähtud kriminaalkaristuste ja õiguste kaitseks kehtestatud kriminaalõiguslike meetmete regulatsiooni harmoneerimiseks. Käesoleva aasta 26. aprillil võttis Euroopa Komisjon vastu ettepaneku nimetatud direktiivi osas.⁴⁷ Arengud Euroopa Liidu tasandil mõjutavad otseselt ka Eesti karistuspoliitikat. Käesoleva töö autor ei ole võtnud endale eesmärgiks nimetatud kriminaalpoliitilist küsimust lähemalt lahata. Kuid kindlasti võib magistritöö autori arvates prognoosida, et õiguste rikkumise tuvastamine ja õiguste jõustamine infoühiskonnas muutub lähitulevikus efektiivsemaks.

1.1.2. Õiguste miinimumstandardid rahvusvahelisel tasandil

Autoriõigus on õigusinstituut, mille siseriiklikud arengud on väga tugevasti mõjutatud rahvusvahelisest regulatsioonist. Juba alates 20. sajandist on riikide intellektuaalse omandi süsteemid olnud sõltuvuses rahvusvahelistest mõjuritest. Sellist rahvusvaheliste õigussuhete kogumit võib nimetada globaalseks intellektuaalse omandi ühiskonnaks.⁴⁸ H. Pisuke ütleb: “Gloaalne intellektuaalse omandi ühiskond on ülemaailmne intellektuaalse omandi õigussüsteem, omavahel seotud õigussuhete süsteem, kus globaalselt tunnustatakse peamisi majanduslikke, sotsiaalseid ja õiguslikke printsiipe õiguste kaitseks ja kus on kokku lepitud miinimumstandardites vähemalt järgnevates küsimustes: mis on kaitstud; millised õigused on antud ja kellele need saavad kuuluda; kuidas õigusi ühiskonna huvides piiratakse ja millisel viisil ja vahenditega õigusi teostatakse ja kaitstakse”.⁴⁹ Ka P. Varuli järgi on intellektuaalomandi õigus rohkem kui ükski teine eraõiguse valdkond mõjutatud rahvusvahelistest konventsioonidest.⁵⁰

Autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitseks rahvusvahelisel tasandil on sõlmitud mitmeid kokkuleppeid. Fonogrammitootjate õigusi puudutavad 1961. aasta teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon⁵¹, 1971.

⁴⁷ Vt lähemalt Amended proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights. COM(2006) 169 final.

⁴⁸ H. Pisuke. Estonia in a Global Intellectual Property Society: Copyright and Related Rights. Estonian Law Reform and Global Challenges. Essays Celebrating the Tenth Anniversary of the Institute of Law, University of Tartu. Tartu, 2005, p 98.

⁴⁹ *Ibid*, p 110.

⁵⁰ P. Varul. Legal Policy Decisions and Choices in the Creation of New Private Law in Estonia. *Juridica International*, No 5, 2000, p 117.

⁵¹ 1961. aasta teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon. RT II, 1999, 27, 165; 2002, 35, 167. Edaspidi nimetatud Rooma konventsioon.

aasta fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon⁵², intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping⁵³ ja 1996. aasta WIPO esitus- ja fonogrammileping⁵⁴. Mõistete sisustamisel ja õigusnormide tõlgendamisel on oluline kasutada ka 1886. aasta Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni⁵⁵ ja 1996. aasta WIPO autoriõiguse lepingut⁵⁶. Kõik autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi käsitlevad konventsioonid põhinevad rahvusliku kohtlemise printsiibil⁵⁷ ja sellel, et osalisriigid on kohustatud garanteerima õiguste teatud minimaalse kaitse. Miinimumstandarditest kõrgemal tasemel võib riik autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid alati kaitsta.⁵⁸

Rahvusliku kohtlemise printsiip tähendab seda, et rahvusvahelise leppega ühinenud riik annab teiste liikmesriikide kodanikele ja muudele isikutele⁵⁹ samasuguse kaitse nagu ta annab oma riigi kodanikele. On oluline kaardistada, milliste kriteeriumite⁶⁰ alusel fonogrammitootjaid kaitstakse, st kellele peab riik rahvusliku kohtlemise tagama. Rooma konventsiooni artikli 5(1) järgi tagab riik rahvusliku kohtlemise fonogrammitootjatele, kui täidetud on üks tingimustest: a) fonogrammitootja on teise osalisriigi kodanik (kodakondsuskriteerium); b) heli on esmakordselt salvestatud teises osalisriigis (salvestuskriteerium) või c) fonogramm on esmakordselt avaldatud teises osalisriigis (avaldamiskriteerium). Seega on rahvusvahelisel tasandil fonogrammitootjate õiguste kaitsmise aluseks kolm erinevat kriteeriumi – salvestamise, kodakondsuse ja avaldamise kriteerium.

⁵² 1971. aasta fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise kaitsev konventsioon. RT II, 1999, 27, 166. Edaspidi nimetatud Genfi konventsioon.

⁵³ Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Maailma kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu lisa 1C. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001. Edaspidi nimetatud TRIPS leping.

⁵⁴ WIPO esitus- ja fonogrammileping. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.

⁵⁵ Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. RT III, 01.01.1994, 49. Edaspidi nimetatud Berni konventsioon.

⁵⁶ WIPO autoriõiguse leping. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.

⁵⁷ Rahvusliku kohtlemise printsiibi kohta vt lähemalt J. A.L. Sterling. World Copyright Law. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 146.

⁵⁸ S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Second edition. Volume 1. Oxford University Press, 2006, p 301.

⁵⁹ Muude isikute all mõeldakse neid isikuid, kes vastavad konventsiooniga antava kaitse kriteeriumitele.

⁶⁰ Kriteeriume on inglise keeles nimetatud ka *point of attachment* ja *connecting factors*.

Kuivõrd autoriõigusega kaasnevad õigused on territoriaalse iseloomuga, siis on igal riigil õigus otsustada, millist kriteeriumit kasutada.⁶¹ Rooma konventsiooni artikli 5(3) kohaselt võib osalisriik ÜRO peasekretäri juurde deponeeritud teates deklareerida, et ta ei kohalda kas avaldamiskriteeriumi või salvestuskriteeriumi.⁶² Riik saab Rooma konventsiooni kohaselt ka ainult salvestamiskriteeriumi valida. Selline võimalus on antud aga siiski üksnes neile riikidele, kes olid enne 1961. aastat andnud oma seaduses sellise kriteeriumi alusel kaitse. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikli 3(1) kohaselt tagavad lepinguosalisel lepinguga ettenähtud kaitse fonogrammitootjatele, kes on teiste lepinguosaliste kodanikud. Teiste lepinguosaliste kodanike all mõistetakse neid fonogrammitootjaid, kes vastavad kriteeriumitele, mis annavad õiguse kaitsele Rooma konventsiooni alusel. Kuivõrd riigid kohaldavad erinevaid kriteeriume, siis praktikas on esile kerkinud probleem, et fonogrammitootja peab iga riigi puhul eraldi uurima, kas tema õigusi kaitstakse. See on osutunud praktikas raskendatuks. Näiteks Eesti rakendab kodakondsus- ja salvestamiskriteeriumi, Horvaatia ja Iirimaa kodakondsus- ja avaldamiskriteeriumi, aga Soome ainult salvestamiskriteeriumi. Probleemaatiliseks tõusetub magistratöö autori arvates küsimus Euroopa Liidus, kuna selline olukord viib Euroopa Liidu siseturu stabiilsuse ja ühtsuse kõikumiseni. Kolmandad riigid peavad uurimustöö autori arvates Euroopa Liidu siseturu⁶³ nägema ühtsena. See on Euroopa Liidule oluline, konkureerimaks Ameerika Ühendriikide ja Jaapani turgudega. Eesti, olles alates 1. maist 2004 Euroopa Liidu täieõiguslik liige, peaks magistratöö autori arvates olema seetõttu eriti huvitatud kõnealuse küsimuse kiirest lahendamisest ja probleemide kõrvaldamisest, mis pidurdavad uute litsentseerimisskeemide arengut ja mõjuvad pärssivalt õiguste efektiivsele teostamisele.

Magistratöö autori arvates oleks vaja harmoneerida fonogrammitootja õiguste kaitsmise kriteeriumid. Nii Euroopa Liit kui ka kõik Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid deklareerima samade kaitsekriteeriumite kohaldamise. Tekib aga küsimus, millist kriteeriumit kasutada –

⁶¹ Konkreetse kriteeriumi valik sõltub riigi poliitilisest ja majanduslikust taustsüsteemist, millel käesoleva magistratöö maht ei võimalda pikemalt peatuda.

⁶² On asjakohane märkida, et Rooma konventsiooni artikkel 16 lubab osalisriikidel teha ka artiklis 12 sisalduva õiguse kaitsmise suhtes neli erinevat reservatsioon. Artikkel 16(1)(iv) ütleb: "Osalisriik võib deklareerida, et fonogrammi suhtes, mille tootja on teise osalisriigi kodanik, kohaldab ta nimetatud artiklis ettenähtud kaitset sel määral ja sellise tähtajaga, nagu teine osalisriik kohaldab deklaratsiooni esitava riigi kodaniku poolt esmakordselt salvestatud fonogrammide; kui osalisriik, kelle kodanik fonogrammitootja on, ei taga kaitset sama suurele tulusaajate ringile nagu deklaratsiooni esitanud riik, ei loeta seda kaitse määra kõrvaldamiseks." Tegemist on vastastikkuse (inglise keeles *reciprocity*) põhimõttega. Käesolevas magistratöös autor nimetatud põhimõtet pikemalt ei pea vajalikuks käsitleda.

⁶³ Mõiste "siseturg" all peab magistratöö autor silmas Euroopa Liidu territooriumi sisepiirideta ala, kus on tagatud kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine.

kas kodakondsus-, salvestamis- või avaldamiskriteeriumi. Käesoleva uurimustöö autori arvates oleks kõige mõistlikum võtta paralleelselt kasutusele kõik kolm kriteeriumit, et tagada fonogrammitootjatele võimalikult lai ja efektiivne kaitse.

J. A. L. Sterling on teinud ettepaneku, et riigid peaksid kaitsma kõikide õiguste omajate õigusi, eesmärgiga säilitada kaitse andmisel mittediskrimineerimise põhiprintsiip⁶⁴. Kuid samal ajal tuleb võtta arvesse riikide muret litsentsitasude liikumise osas teistesse riikidesse, kus ei ole tagatud vastastikust kaitset. J. A. L. Sterling näeb lahendusena ette skeemi, kus varaliste õiguste puhul kehtiksid erisätted, et riigid, kes ei anna vastastikust kaitset, raha ei saaks. Rahasumma võiks maksta näiteks kohalikele õiguste omajate organisatsioonidele kultuuri edendamiseks. Kokkuvõtteks arvab J. A. L. Sterling, et infoühiskonnas toimuva digitaalse tehnoloogia arengu valguses ei saa senised seisukohad diskrimineerivale kaitsele enam muutmata jääda.⁶⁵ Magistr töö autor pooldab J. A. L. Sterlingu ettepanekut eelkõige praktilisest vaatenurgast lähtudes. Vaieldav on muidugi küsimus, kas ja miks peaksid õiguste kasutajad maksma õiguste eest, mida rahvusvaheliste konventsioonide kohaselt ei eksisteeri. Magistr töö autor lähtuks siinkohal printsiibist, et rahvusvahelised konventsioonid annavad nagunii õiguste kaitseks üksnes miinimumstandardid ja ei keela riikidel viia oma seadusandlusesse sisse kõrgemat kaitset. Seega ei ole keelatud riikidel kaitsta oma riigi territooriumil ka konventsiooniga mitteühinenud riikide õiguste omajaid.

Euroopa Liidu tasandil on fonogrammitootjate õiguste kaitset reguleeritud kolmes direktiivis: Euroopa Liidu Nõukogu direktiivis 92/100/EMÜ rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas⁶⁶, Euroopa Liidu Nõukogu direktiivis 93/83/EMÜ mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel⁶⁷ ning Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiivis 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise

⁶⁴ Mittediskrimineerimise printsiibi kohta vt lähemalt A. Pojaghi. The non discrimination principle and its application to copyright protection within the European Union. Apeldoorn: Maklu Publishers, 1997, p 129-137.

⁶⁵ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 136.

⁶⁶ Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ 19. november 1992 rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas, OJ L 346, 27/11/92. Edaspidi nimetatud rentimise ja laenutamise direktiiv.

⁶⁷ Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27. september 1993 mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel, OJ L 248, 6/10/93. Edaspidi nimetatud satelliidi direktiiv.

kohta infoühiskonnas⁶⁸. Kuivõrd nimetatud direktiivid annavad fonogrammitootjate õiguste kaitsmisele üksnes õigusliku raamistiku, siis on riikidel võimalus direktiive oma seadusandlusesse harmoneerides direktiividega lubatud erandeid sisse viia. Euroopa Kohtu praktikat direktiivis sisalduvate mõistete tõlgendamisel on käsitletud magistritöö järgnevides osades.

Riigid on teinud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste suhtes mitmeid erandeid ja piiranguid, mis on lubatud rahvusvaheliste kokkulepetega. Selline mitmekesisus on olnud senises õiguspraktikas aktsepteeritud, et püsiks rahvuslikud eripärad. Tõstatub aga küsimus, kas sellist lähenemist peaks säilitama ka globaalse informatsiooni infrastruktuuri kontekstis. Fonogrammide Interneti üleslaadimine ühes riigis võib olla lubatud selle riigi õigussüsteemi kohaselt, aga taoline õiguste kasutamine võib rikkuda fonogrammitootja õigust teistes riikides. Taoline situatsioon võis olla aktsepteeritav enne digitaalset keskkonda, aga rahvusvaheline lähenemine peaks olema suunatud selle valdkonna harmoneerimisele, et vältida kaost kaitstud objektide kaitsel infoühiskonnas.⁶⁹

Autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste piiramine toimub reeglina õiguste omajate ja üldsuse huvide tasakaalustamise eesmärgil.⁷⁰ Kõik autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele tehtavad erandid peavad olema kooskõlas “kolmeastmelise testiga”⁷¹. Kuidas nimetatud testi praktikas aga rakendada peaks, on alati tekitanud küsimusi.⁷² Y. Gaubiac arvab, et konventsioonid annavad seega riikidele liiga suured võimalused oma autoriõiguse alasesse seadusandlusesse erandeid sisse viia. Kuna “kolmeastmelise testi” printsiibi erinevad elemendid⁷³ ei ole konventsioonides üheselt lahti seletatud, viib see omakorda õiguslikule ebakindlusele ja erinevate tõlgendusteni kohtute poolt.⁷⁴ S. Ricketson ja J. Ginsburg leiavad, et digitaalses vormis teostele kohalduvad erandid samamoodi nagu

⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22. mai 2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas, OJ L 167, 22/6/2001. Edaspidi nimetatud infoühiskonna direktiiv.

⁶⁹ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 378.

⁷⁰ L. Guibault. *Contracts and Copyright Exemptions. Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management*. Kluwer Law International, 2005, p 127-128.

⁷¹ Inglise keeles “*three-step-test*”.

⁷² P. Johnson. *One Small Step or One Giant Leap? E.I.P.R*, Issue 6, 2004, p 265.

⁷³ “Kolmeastmelise testi” elemendid on: 1) erand on lubatud üksnes teatud kindlatel juhtudel; 2) erand ei tohi põhjendamatult piirata õiguste omajate seaduslikke huvisid; 3) erandi kasutamine ei ole vastuolus resultaatide normaalse majandusliku kasutamisega. Elementide sisu avamisest vt lähemalt P. Johnson. *One Small Step or One Giant Leap? E.I.P.R*, Issue 6, 2004 ja J. Ginsburg. *Toward supranational copyright law? The WTO panel decision and the “three-step-test” for copyright exceptions*. RIDA, Vol 187, 2001.

⁷⁴ Y. Gaubiac. *Remarks about the Internet in International Copyright Conventions. The Internet and Author’s Rights*. Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999, p 113.

analoogkeskkonnas.⁷⁵ Konventsioonidega laiendatakse seega erandeid ka digitaalsele keskkonnale, seetõttu peab magistritöö autori arvates erandite sisu rahvusvahelistes konventsioonides olema selgemalt ja konkreetsemalt esitatud.

“Kolmeastmeline test” sisaldub samuti infoühiskonna direktiivis.⁷⁶ P. Johnson juhib tähelepanu, et sellega on antud üksikisikutele võimalus vaidlustada Euroopa Liidu kohtus autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele tehtud erandite vastavust “kolmeastmelisele testi” kriteeriumitele.⁷⁷ Erinevalt WIPO 1996. aasta lepingutest, mis sisaldavad erandite sisseviimise reeglite osas üksnes “kolmeastmelise testi” nõuet, näeb infoühiskonna direktiiv lisaks ette ammendava loetelu õigustele tehtavatest eranditest. Erandite ammendav loetelu sisaldub direktiivi artiklis 5. Loetelus mitteesinevate erandite kohaldamise keeld kehtib nii analoog- kui digitaalkeskkonnas.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse üldine tase ei erine riigiti enam nii palju kui aastakümneid tagasi.⁷⁸ Tekib küsimus, kas toimub Kontinentaal-Euroopa ja Anglo-Ameerika autoriõiguse kontseptsioonide ühtlustumine.⁷⁹ On võimalik, et ühtse autoriõiguse saavutamine on väga kaugel tulevik ja eesmärk, kuid ühised seisukohad ja lähenemised kahe süsteemi erisustele tuleb siiski kiiresti leida, et efektiivselt õiguste omajate õigusi teostada ja kaitsta saaks. P. Geller teeb seetõttu ettepaneku revideerida olemasolevad rahvusvahelised kokkulepped, mis tooks endaga kaasa rahvuslike autoriõiguste standardiseerimise ja sellega vältida tõsiseid õiguste konflikte.⁸⁰ J. A. L. Sterlingu arvates ei ole kahe süsteemi vahelised erisused ületamatuks takistuseks ühtse lähenemise kujundamisel. J. A. L. Sterling märgib, et õigusteadus liigub kaugemale lahknevatest rahvuslikest kontseptsioonidest ja on saamas üheks üldiseks rahvusvaheliseks regulatsiooniks.⁸¹ S. Ricketson ja J. Ginsburg arvavad, et hoolimata sarnasustest, jäävad siiski püsima märkimisväärsed erinevused erinevate riikide

⁷⁵ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 685-686.

⁷⁶ Infoühiskonna direktiivi artikkel 5(5).

⁷⁷ P. Johnson. *One Small Step or One Giant Leap?*, p 266.

⁷⁸ N. Bortloff. *Music. WIPO Guide on the Licensing of Copyright and Related Rights. WIPO Publication N 897(E)*, 2004, p 131.

⁷⁹ Anglo-Ameerika ja Kontinentaal-Euroopa autoriõiguse võrdluse kohta vt lähemalt A. Uritam. *Autoriõigusega kaasnevad õigused. Rooma konventsioon. Eesti Jurist*, 2004, nr 11, lk 36-37 ja J. A. L. Sterling. *World Copyright Law. Second edition. London, Sweet & Maxwell*, 2003, p 587-589.

⁸⁰ P. Geller. *Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International*, 1996, p 45.

⁸¹ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 446.

autoriõiguse regulatsioonide vahel.⁸² Kui kõik riigid võtaksid vastu sarnase regulatsiooni, siis saaksime me rääkida universaalsest autoriõigusest. Tõstatub küsimus, kas see on praktikas teostatav, eelõige kas kõrgema kaitsestandardiga riigid oleksid nõus seda alandama. S. Ricketsoni ja J. Ginsburgi arvates näib universaalse rahvusvahelise autoriõiguse tekkimine ebatõenäoline, pigem peaksid riigid üritama leida võimalikult palju kompromisse, et leppida kokku minimaalsetes kaitsestandardites. Rahvusvahelised konventsioonid ongi sellise kompromissi tulemus.⁸³

Magistritöö autori arvates toimub areng rahvusvahelise autoriõiguse kontseptsiooni tekke poole. Näiteks käesoleva aasta 1. aprilli seisuga on WTO-l 149 liikmesriiki, Berni konventsiooniga on ühinenud 160, Rooma konventsiooniga 83 ning WIPO autoriõiguse lepinguga 58 ja WIPO esitus- ja fonogrammilepinguga 57 riiki. Võib märgata tendentsi, et autorite õiguste osas on unifikatsioon toimunud suuremal määral kui autoriõigusega kaasnevate õiguste osas, kuna autoriõiguse alaste rahvusvaheliste konventsioonidega on ühinenud enam riike kui autoriõigusega kaasnevate õiguste alaste vastavate kokkulepetega. Samas märkimisväärne on, et WIPO esitus- ja fonogrammilepinguga on ühinenud ka Ameerika Ühendriigid, Rooma konventsiooni liige Ameerika Ühendriigid samas ei ole. Seega on autori arvates siiski märgata ka autoriõigusega kaasnevate õiguste osas ilmselget tendentsi õigussüsteemide lähenemisele.

Kardinaalselt erinevate fundamentaalseid küsimusi puudutavate regulatsioonide kehtestamine rahvusvahelisel ja rahvuslikul tasandil viiks kaoseni infoühiskonnas. Ei ole võimalik efektiivselt õigusi teostada ega kaitsta, kui eksisteerivad riigiti oluliselt erinevad autoriõiguse süsteemid ja mõistete definitsioonid.⁸⁴ Rahvusvahelised kokkulepped siseriikliku õiguse ühtlustamiseks aitavad kaasa autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitsele ning paindlikumatele kasutamisevõimalustele.⁸⁵

Magistritöö autori arvates on riikidel vaja kompromisse tehes maksimaalselt ühtlustada fonogrammitootjate õiguste rahvusvahelisi kaitsestandardeid, eelõige kohaldada kaitse

⁸² S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 9.

⁸³ *Ibid*, p 42-43.

⁸⁴ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 709.

⁸⁵ F. Koeningsberg. *An overview of the general business and legal principles involved in the licensing of copyright and related rights. WIPO Guide on the Licensing of Copyright and Related Rights. WIPO Publication N 897(E)*, 2004, p 9.

andmisel nii kodakondsus-, avaldamis- kui salvestamiskriteeriumit. Kuigi ei ole tõenäoline, et ülemaailmse unifitseeritud autoriõiguse regulatsiooni loomine leiaks aset juba lähiaastatel, on võimalik järk-järgult selleni püüelda, ühtlustades pideva protsessina riiklikku seadusandlust, autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse miinimumstandardite kehtestamise näol. Magistritöö autori arvates peaks ideaalis nii autoriõiguse kui ka autoriõigusega kaasnevate õiguste regulatsiooni ülemaailmse arendamise ja ühtlustamise temaatikat koos käsitlema.

1.2. Fonogrammitootja õigustega seotud põhikategooriad

1.2.1. Fonogrammi mõiste

Pärast seda kui Thomas Edison leiutas 19. sajandi lõpus fonograafi, hakkas jõudsalt arenema tööstus, mis tegeleb fonogrammide tootmisega.⁸⁶ Kui alguses nõudis fonogrammide tootmine üksnes tehnoloogilisi oskusi, siis arenev tehnoloogia nõuab fonogrammide tootmisprotsessis ka teatud määral loominguilisust. Seetõttu Anglo-Ameerika riikides ei eristatagi autoriõigusega kaasnevaid õigusi autoriõigusest.⁸⁷ Fonogrammi definitsiooni sisustamisel peab silmas pidama, et fonogrammi mõistet ei tohi segamini ajada helikandja mõistega, viimane on fonogrammi ehk heli salvestuse kandja.

Kollektiivse esindamise organisatsioonide⁸⁸ litsentseerimispraktikas on esile kerkinud probleem fonogrammi eristamisest audiovisuaalsest teosest. Seetõttu omab otseselt praktilist tähendust vastus küsimusele, mis on fonogramm. Magistritöö autor uurib allpool, kas helisalvestis audiovisuaalse teose koosseisu komponendina on käsitletav fonogrammna.

⁸⁶ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 507.

⁸⁷ S. Stewart. *International Copyright and Neighbouring Rights. Second edition*. Butterworths, 1989, p 201.

⁸⁸ Õiguste kollektiivne esindamine on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste selline teostamise viis, mille puhul õiguste omaja on oma õiguste teostamiseks volitanud selleks spetsiaalselt loodud organisatsiooni. Õiguste kollektiivse teostamine toimub nende õiguste puhul, mida individuaalseelt oleks võimatu või väga ebapraktiline teostada. AutÕS § 76 kohaselt on autoritel, teoste esitajatel, fonogrammitootjatel, raadio- ja televisiooniorganisatsioonidel ning teistel autoriõiguste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatel õigus õigusaktidega kehtestatud korras luua ühinguid oma autoriõiguste ja muude AutÕS-st tulenevate õiguste ühiseks teostamiseks ning loominguiliste ja majanduslike huvide tagamiseks. Eesti esimene kollektiivse esindamise organisatsioon Eesti Autorikaitse Ühing loodi 1932. aastal ning selle õigusjärglane Eesti Autorite Ühing (EAÜ) jätkas tegevust 1992. aastal. Aastal 1998 loodi Eesti Fonogrammitootjate Ühing (EFÜ) teostamaks kollektiivselt fonogrammitootjate õigusi ning aastal 2001 Eesti Esitajate Liit (EEL) esitajate õiguste teostamiseks.

Rooma konventsioon ja WIPO esitus- ja fonogrammileping mõlemad sisaldavad fonogrammi legaaldefiniitsiooni. Rooma konventsiooni artikkel 3(b) ütleb: “Fonogramm on esituse helide või muude helide eranditult kuuldeline salvestis”. Rooma konventsioon ei anna seega vastust küsimusele, kas heli audiovisuaalses teoses on käsitletav fonogrammina või mitte. Rooma konventsiooni definiitsiooni alusel jääb selgusetuks, kas audiosalvestised, mis on juba inkorporeeritud audiovisuaalsesse teosesse, on kaitstavad fonogrammidenä või ei. Rooma konventsiooni artikkel 12 räägib küll fonogrammide üldsusele suunamisest, kuid ei anna vastust küsimusele, kas audiovisuaalse teose koosseisus olev audiosalvestis on fonogrammina kaitstud või ei.

M. Fiscor kohaselt ei ole audiovisuaalse teose taustaheli käsitletav fonogrammina.⁸⁹ Samuti J. A. L. Sterling väidab, et kuigi mõnede riikide seadusandlus näeb ette eraldi kaitse ka audiovisuaalse teose taustaheli salvestisele, välistab WIPO esitus- ja fonogrammi asutamisleping audiovisuaalse teose taustaheli “fonogrammi” definiitsioonist.⁹⁰ WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 2(b) defineerib fonogrammi kui teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi fikseerimist muul viisil kui kinematograafia- või muus audiovisuaalses teoses. Diplomaatiline avaldus⁹¹ selle artikli kohta ütleb, et fonogrammide inkorporeerimine audiovisuaalsesse teosesse ei mõjuta nende kaitset.⁹² Seega, kuigi fonogrammi definiitsioon on selge ja üheselt mõistetav, jätab diplomaatiline avaldus ähmaseks, kas fonogrammitootjal on õigus saada tasu ka siis, kui fonogramm on inkorporeeritud audiovisuaalsesse teosesse. Selline tõlgendus oleks magistritöö autori arvates aga ekslik. Peale fonogrammi inkorporeerimist audiovisuaalsesse teosesse, ei ole tegemist enam fonogrammiga. Kokkulepitud avaldus räägib fonogrammide kaitsest. See, et fonogramm on inkorporeeritud mõnda audiovisuaalsesse teosesse, ei mõjuta fonogrammi kaitset siis, kui seda sama fonogrammi kasutatakse nagu fonogrammi, mitte osana audiovisuaalsest teosest.

Kui tõlgendada fonogrammi mõistet laiemalt, kui rahvusvaheliste konventsioonide regulatsioon seda teeb, siis näiteks audiovisuaalsete teoste rentimise puhul oleks vaja ka

⁸⁹ M. Fiscor. *The law of copyright and the Internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation*. Oxford University Press, 2002, p 597.

⁹⁰ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 2003, p 257.

⁹¹ Ingliskeeles *agreed statement*. On WIPO lepingute oluline tõlgendamise allikas. Vastavalt Viini lepinguõiguse konventsiooni artiklile 41(2)(a) on kokkulepitud avaldus siduv kõikidele lepingu pooltele.

⁹² WIPO esitus- ja fonogrammilepingu *agreed statement* on kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/statements.html>.

esitaja ja fonogrammitootja luba. See omakorda tähendaks õiguste ja nende teostamise kontseptsiooni laiaulatuslikku ümbertöötamist. Aga WIPO esitus- ja fonogrammileping ega ka Rooma konventsioon ei välista, et riigid võivad näha ette õiguste omajatele miinimumstandarditest kõrgema õiguste kaitse rahvuslikul tasandil. Osa riike on sellist võimalust kasutanud⁹³, aga see ei tähenda magistritöö autori arvamuse kohaselt fonogrammi definitsiooni muutmist või fonogrammide kaitse ulatuse laiendamist.

Eesti autoriõiguse seadus ei sisalda fonogrammi legaaldefiniitsiooni, seega tuleb lähtuda Rooma konventsiooni definitsioonist. Tekib küsimus, kas oleks õigustatud ja vajalik fonogrammi legaaldefiniitsiooni AutÕS-sse toomine. Võttes arvesse praktikas esile kerkinud arvukaid vaidlusi, oleks autori arvates fonogrammitootjate õiguste sisustamiseks ja paremaks teostamiseks vaja lisada fonogrammi legaaldefiniitsioon Eesti õigusesse. Autori arvates peaks AutÕS-s sätestama fonogrammi legaaldefiniitsiooni lähtudes WIPO esitus- ja fonogrammilepingust. Praegu kehtivas AutÕS redaktsioonis võiks see säte olla AutÕS § 69¹: "Fonogramm käesoleva seaduse tähenduses on teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi⁹⁴ fikseerimine muul viisil kui audiovisuaalses teoses."

1.2.2. Fonogrammitootja mõiste

On oluline määratleda, kes on autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaks kvalifitseeruv isik, kellele antakse kataloog fonogrammitootja õigusi. Magistritöö autori arvates on fonogrammitootja mõiste praktikas mõneti problemaatiline eelkõige seetõttu, et fonogrammi tootmisprotsessis osaleb sageli mitmeid erinevaid isikuid. Tõstatub küsimus, kellele neist isikutest kuuluvad fonogrammitootja õigused. Samuti küsimus, kas isikutel, kes on seotud mitmesuguste tegevustega fonogrammi salvestamise juures salvestamisprotsessi ajal, tekivad õigused intellektuaalse omandi tulemustele rahvusvaheliste konventsioonide ja autoriõiguse seaduse alusel.

Autoriõiguse valdkonnas sõlmitud rahvusvahelised lepingud toovad Eestile kaasa kohustuse kaitsta nii kodumaiste kui ka lepinguosaliste riikide autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate

⁹³ Näiteks Soome andis alates 1. jaanuar 2006 esitajale õiguse saada muusikavideote üldsusele suunamise korral õiglast tasu.

⁹⁴ Helijäljendi ehk helide imitatsiooni kategooria sissetoomisega fonogrammi legaaldefiniitsiooni laiendati mõistet ka nendele fonogrammidele, mis ei ole helisalvestised. Fonogramme saab toota ka näiteks digitaalset tehnoloogiat kasutades. On olemas tehnoloogiad, mis salvestavad andmed, mida on võimalik kasutada helide loomiseks ja mis võimaldavad neid andmeid ka kuuldavaks teha.

õiguste omaja õigusi.⁹⁵ Eesti peab tagama fonogrammitootjatele rahvusvahelistes konventsioonides ettenähtud miinimumkaitse. Seetõttu on oluline välja selgitada, kellele kaitse anda tuleb. Kõik rahvusvahelised konventsioonid, mis sisaldavad fonogrammitootja mõiste definitsiooni,⁹⁶ kohustavad liikmesriike antud mõiste sisustamisel neid järgima, kuna õiguste andmata jätmine õiguste omajatele tooks endaga kaasa rahvusvaheliste lepingute rikkumise. Seega peab Eesti andma fonogrammitootja õigused isikule, kes on käsitletav fonogrammitootjana eelnimetatud konventsioonide järgi.

Rooma konventsiooni artikli 3(c) kohaselt on fonogrammitootja füüsiline või juriidiline isik, kes salvestab esimesena esituse helid või muud helid. Rooma konventsioonist pärinev fonogrammitootja mõiste definitsioon on aluseks ka WIPO esitus- ja fonogrammilepingus kasutatavale definitsioonile, viimane võtab arvesse aga ka digitaalse keskkonna eripärasid. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 2(d) ütleb: “Fonogrammitootja on füüsiline või juriidiline isik, kelle algatusel ja vastutusel toimub teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi esmakordne fikseerimine”.

M. Fiscor väidab, et fonogrammitootjaks on isik, kes algatab, koordineerib ja võtab majandusliku ja muud riskid heli esmakordsel salvestamisel.⁹⁷ J. A. L. Sterling ütleb, et fonogrammitootja on isik, kes on vastutav kogu tootmisprotseduuri korralduste – studios salvestamisest viimase vormi saavutamiseni kuni üldsusele levitamiseni. Isikut, kes valvab ja assisteerib helisalvestamise protsessi, võiks J. A. L. Sterlingu arvates tähistada terminiga “helisalvestise direktor”. J.A.L. Sterling läheb fonogrammitootja mõiste avamisel isegi kaugemale ning märgib, et fonogrammitootja on isik, kelle algatusel ja vastutusel peab toimuma nii heli esmakordne salvestamine kui ka selle üldsusele levitamine.⁹⁸ Käesoleva magistritöö autor ei nõustu J. A. L. Sterlingu eelnimetatud seisukohaga. Fonogrammitootja õigused tekivad fonogrammi tootmisel, seda ei peaks siduma fonogrammide üldsusele levitamisega. Samuti kerkiks esile probleem, et kuivõrd levitamine eeldab fonogrammi materiaalse koopia levitamist, siis kas Internetis fonogrammide üldsusele kättesaadavaks tegemisega loetakse tingimus “üldsusele levitamine” täidetuks. Saksa õigusterminoloogia eristab *expressis verbis* fonogrammitootja ja stuudioproduktendi mõisteid. Saksa autoriõiguse

⁹⁵ A. Kalvi. Copyright in the Constitutional Spectrum. *Juridica International* No 7, 2002, p 163.

⁹⁶ Rooma konventsioon, TRIPS leping, Genfi konventsioon ja WIPO esitus- ja fonogrammileping.

⁹⁷ M. Fiscor. The law of copyright and the Internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation, p 598.

⁹⁸ J.A.L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 176.

seaduse⁹⁹ § 85 lg 2 kohaselt ei ole isik, kes teeb fonogrammi tootmise protsessis loomingulise panuse stuudioproduksiooni, fonogrammitootja juhul, kui ta ei võta lisaks majanduslikku vastutust heli esmakordse salvestamise eest. Soome autoriõiguse seadus aga ei sisalda fonogrammitootja definitsiooni.

Juhul kui heli fikseerib töölepingu alusel töötav isik tööprotsessi käigus, siis üldjuhul tekivad fonogrammitootja õigused tööandjal.¹⁰⁰ Autoriõigusega kaasnevate õiguste osas reguleerib kehtiv autoriõiguse seadus vaid esitajate suhteid tööandjaga. Fonogrammitootjate osas vastav säte puudub. AutÕS § 67 lg 5 kohaselt lähevad esitaja varalised õigused oma otseste tööülesannete täitmise korras teoste esitamisel tööandjale üle ainult poolte kirjaliku kokkuleppe alusel. Autori ja tööandja vahelisi suhteid tööandjaga reguleerib AutÕS § 32 lg 1, mis sätestab, et töölepingu alusel või avalikus teenistuses oma otseste tööülesannete täitmise korras loodud teose autoril tekib autoriõigus sellele teosele, kuid autori varalised õigused teose kasutamiseks tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ja piirides lähevad üle tööandjale, kui lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Magistritöö autori arvates töölepingu alusel helisid salvestaval isikul autoriõigusega kaasnevaid õiguseid ei teki, seega ei ole vaja seaduses reguleerida nende tööandjale ülemineku küsimust. Magistritöö autori arvates peaks olema selge, et fonogrammitootjale seadusega ettenähtud varalised õigused tekivad tööandjal, kuna fonogrammide tootmine toimub tööandja algatusel ja vastutusel, töölepingu alusel tegutsev isik üksnes täidab tööandja korraldusi.

Oluline küsimus on fonogrammitootja mõiste avamisel ka see, milline õiguslik staatus on isikul, kes juba olemasolevat helisalvestist ja selle vormi tehnoloogiliste vahendite abil muudab. M. Fiscor on seisukohal, et fonogrammi digitaliseerimine ei kujuta endast heli esmakordset salvestamist, olenemata sellest, milliseid investeeringuid isik helikvaliteedi tõstmiseks, müra eemaldamiseks ja teisteks sellisteks korrektuurideks tegi.¹⁰¹ Magistritöö autor nõustub M. Fiscoriga. Seega ei ole isikul, kes helisalvestise vormi muudab, õiguslikus mõttes fonogrammitootja staatust ning talle ei kuulu fonogrammitootja õigused.

⁹⁹ Urheberrecht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://bundesrecht.juris.de/urhg/>.

¹⁰⁰ Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention. WIPO Publication No 618(E), 1981, p 23.

¹⁰¹ M. Fiscor. The law of copyright and the Internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation, p 598-599.

Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et kuigi stuudioprodutsent võib omada suurt tähtsust ja mõju fonogrammi tootmise protsessis, ei teki tal siiski mitte ühtegi fonogrammitootja õigust. Seega isikud, kes erinevates tehnilistes etappides fonogrammi tootmises osalevad, ei ole käsitletavad fonogrammitootjana. AutÕS § 69 kohaselt on fonogrammi tootjaks füüsiline või juriidiline isik, kelle algatusel ja vastutusel toimub teose esitamisest lähtuva heli või muu heli esmakordne õiguspärane salvestamine. Eesti autoriõiguses sisalduvasse fonogrammitootja legaaldefiniitsiooni lisati WIPO esitus ja fonogrammi lepingu artiklist 2(d) tulenev kriteerium "algatusel ja vastutusel" EFÜ¹⁰² ettepanekul ja käesoleva magistritöö autori osalusel.¹⁰³ Käesoleva uurimustöö autor leiab, et praegusel hetkel on fonogrammitootja mõiste Eesti õiguskorras piisava õigusselgusega avatud ning muutmist ei vaja.

1.2.3. Fonogrammitootja õigus õiglasele tasule vastavalt AutÕS §-le 72

Fonogrammitootjal on õigus saada õiglase tasu oma fonogrammi mistahes üldsusele suunamise eest.¹⁰⁴ Õigus saada õiglase tasu fonogrammi üldsusele suunamise eest tuleneb Rooma konventsiooni artiklist 12. AutÕS § 72 kehtiv redaktsioon vajaks autori arvates muutmist, kuna see tekitab segadust õiglase tasu saamise juhtude kindlaksmääramisel. Nimelt vastavalt AutÕS § 70 lg-le 5 kuulub fonogrammitootja ainuõiguste hulka õigus lubada ja keelata oma fonogrammi üldsusele kättesaadavaks tegemine sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal. Siinkohal tõstatub magistritöö autori arvates küsimus, mida konkreetselt AutÕS §-s 72 on mõeldud. Kuivõrd "üldsusele suunamine" peaks sisaldama ka kättesaadavaks tegemist, siis kerkib esile aktuaalne küsimus, kas seadusandja on üritanud piirata fonogrammitootja ainuõigust ning sätestada kättesaadavaks tegemise õigus õiglase tasu saamise õiguse tasemel või on tegemist ebaõnnestunud normitehnikaga. Kättesaadavaks tegemise õigus toodi Eesti autoriõigusesse 2004. aasta seadusmuudatusega, Vastava autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri täpsustab, et AutÕS § 72 alla ei kuulu fonogrammitootjale garanteeritud õigus fonogrammi kättesaadavaks tegemiseks, mis AutÕS § 10 kohaselt samuti katustermi "üldsusele suunamine" alla käib. Seaduse eelnõu seletuskirjas on kinnitatud, et üldsusele

¹⁰² Eesti Fonogrammitootjate Ühing, vt lähemalt www.efy.ee.

¹⁰³ Nimetatud muudatus jõustus 29. oktoobril 2004.

¹⁰⁴ AutÕS § 72.

suunamise õigus on fonogrammitootjale garanteeritud ainuõigus.¹⁰⁵ Magistritöö autor teeb ettepaneku sõnastada AutÕS § 72 nii, et selle tõlgendamisel oleks välistatud üldsusele kättesaadavaks tegemise paigutamise õiglase tasu saamise õiguse alla. AutÕS § 72 redaktsioon võiks olla järgmine: “Kui kaubanduslikul eesmärgil avaldatud fonogrammi või selle reproduktsiooni (koopiat) kasutatakse üldsusele suunamiseks muul viisil kui nii, et isikutele on fonogramm kättesaadav nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal, siis on teose esitajal ja fonogrammitootjal õigus saada igalt fonogrammi üldsusele suunavalt isikult õiglast tasu iga sellise üldsusele suunamise eest”.

Eelpool nimetatud 2004. aasta autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri ütleb, et AutÕ §-s 10 sisalduv mõistete aparaat lähtub rahvusvahelisel tasandil läbivaieldud terminoloogiliste küsimuste nn *umbrella solution*'st, kus on olemas katustermin "üldsusele suunamine"¹⁰⁶, mille all liigitatakse ja defineeritakse erinevad viisid, kuidas kaitstav objekt üldsuseni jõuab. Kõnealuses seletuskirjas asutakse ka seisukohale, et AutÕS § 10 on üldise iseloomuga ja peaks laienema kogu seadusele.¹⁰⁷ Magistritöö autori arvates tõstatub siinkohal aga küsimus, kas AutÕS § 10 on seega kogu autoriõiguse seaduse üldosa, mis kohaldub automaatselt ka autoriõigusega kaasnevate õiguste suhtes. Siinkohal tuleks asuda eitavale seisukohale, kuna autoriõigusega kaitstava objekti – teose, kohta sätestatud ei saa ilma seaduse otsese viiteta üksüheselt kohaldada autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide osas. Käesoleval hetkel on magistritöö autori arvates AutÕS 8. peatükis toodud õigusnormides sisalduvate õigusmõistete tõlgendamisel võimalik kasutada AutÕS §-s 10 sätestatud seaduse analoogia alusel. Võimalike lahendustena pakub käesoleva uurimustöö autor välja kaks varianti. Esiteks, üldsusele suunamise ja selle alaliikide mõistete legaaldefiniitsioonid võiks tuua AutÕS 1. peatükki "Üldsätted". Teiseks, alternatiivina võiks magistritöö autori arvates kõne alla tulla ka lahendus, et AutÕS 8. peatükki "Teose esitaja, fonogrammitootja ning raadio- ja televisiooniorganisatsiooni õigused (autoriõigusega kaasnevad õigused)" lisataks paragrahv, mis annaks otsese viite terminite sisustamiseks AutÕS §-i 10 alusel.

Kuivõrd tasu saamise õiguse näol ei ole tegemist ainuõigusega, st et fonogrammitootjal ei ole ainuõigust lubada ja keelata oma fonogrammi üldsusele suunamist, siis kerkib küsimus,

¹⁰⁵ Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (326 SE I) juurde. Koostanud K. Nemvalts, 2004, kättesaadav Riigikogu arhiivis, lk 19.

¹⁰⁶ Inglise keeles termin *communication to the public*.

¹⁰⁷ Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (326 SE I) juurde. Koostanud K. Nemvalts, 2004, kättesaadav Riigikogu arhiivis, lk 12.

millise õigusliku instituudiga on õiglase tasu saamise õiguse kasutamistingimuste kokkuleppimise näol tegemist. Alljärgnevalt uurib magistritöö autor, kas tegemist on litsentsilepingu või sundlitsentsiga.

Õiglase tasu pidamist sundlitsentsiks võib põhjendada asjaoluga, et fonogrammitootjal ei ole võimalik lubada ega keelata fonogrammi üldsusele suunamist. Loomulikult lasub fonogrammi kasutajal kohustus maksta üldsusele suunamise eest õiglast tasu, vastasel juhul ähvardab teda kriminaalvastutus fonogrammitootja ja esitaja varaliste õiguste rikkumise eest.¹⁰⁸ Samas ei ole seaduses sätestatud õiglase tasu määra, st et nii tasu suurus kui ka kõik ülejäänud tingimused on vaja pooltel omavahel kokku leppida. Selles mõttes on õiglase tasu maksmise tingimustes kokkuleppimine sarnane litsentsilepingu sõlmimisele. Seega õiguste omajal on õigus leppida litsentsisaajaga kokku kõikides litsentsilepingutele omastes tingimustes, aga tal ei ole õigust keelata üldsusele suunamise õiguse kasutamist. Võib asuda seisukohale, et poolte kokkulepe õiglase tasu suuruse ja maksmise tingimuste kohta on omaette nähtus, mille puhul me ei saa rääkida ei klassikalisest litsentsilepingust ega ka sundlitsentsist. Käesoleva magistritöö autorile teadaolevates ja läbitöötatud allikates ei käsitleta “õiglase tasu” instituudi olemust õigusteoreetilisest vaatenurgast lähtudes. Paljud autorid nimetavad õiglase tasu saamise õigust üksnes sundlitsentsiks, ilma täiendava analüüsi ja põhjendusteta. M. Fiscor nimetab üldsusele suunamise eest fonogrammitootjatele ja esitajatele ettenähtud õiglase tasu saamise õigust aga “omamoodi sundlitsentsiks”.¹⁰⁹

Magistritöö autor teeb ettepaneku hakata õigusteoorias nimetama poolte vastavat kokkulepet *quasi* litsentsilepinguks, kuna kõnealuses kokkuleppes sisalduvad tingimused on omased litsentsilepingule ning leping sõlmitakse autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste kasutamise tingimuste kindlaksmääramiseks. Samas puudub seal aga vabatahtlikkuse element loa andmise osas. Taolisele *quasi* litsentsilepingule tuleb kohaldada tsiviilseadustiku üldosa seaduse ja võlaõiguse üldosa lepingute kohta käivaid sätteid. Praktikas on tavaline, et lisaks õiglase tasu suuruse ja maksmise tingimuste kokkuleppele, annab fonogrammitootja sama lepinguga loa ka oma teiste õiguste, näiteks reprodutseerimisõiguse, kasutamiseks. Seega sisaldub samas lepingus ka nõ klassikaline litsentsileping, millele tuleb kohaldada kõiki litsentsilepingut reguleerivaid sätteid.

¹⁰⁸ Vt KarS § 220, mis näeb teose, leiutise, tööstusdisainilahenduse ja mikrolülituse topoloogia autori ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdaja varaliste õiguste rikkumise eest ette füüsilisele isikule rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse ning juriidilisele isikule rahalise karistuse.

¹⁰⁹ M. Fiscor. Collective administration of Copyright and Neighbouring Rights. WIPO Publication, 1990, p 42.

Õigus saada õiglast tasu on seega täiesti omaette autoriõiguslik instituut. Magistritöö autor on seisukohal, et fonogrammitootjate ja esitajate õigust saada õiglast tasu fonogrammi üldsusele suunamise eest ei saa samastada hüvitismehhanismidega, mis on õiguste omajatele ette nähtud AutÕS §-s 27 "Tasu audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kasutamise eest isiklikeks vajadusteks" ja AutÕS §-s 27¹ "Teose reprograafiline reprodutseerimine". Viimaste näol on tegemist ainuõigusele seatud erandiga, mille puhul on õiguste omajatele seadusega ette nähtud hüvitismehhanism, seejuures tasu suurus tuleneb õigusaktidest. Õigus saada õiglast tasu fonogrammi üldsusele suunamise eest on aga õigus, mis tuleneb rahvusvahelistest õigusaktidest ning tasu suurus lepitakse kokku poolte vahel.

Kuivõrd õigus õiglasele tasule on kehtestatud ka Euroopa Liidu tasandil rentimise ja laenutamise direktiivi artiklis 8, siis kerkib küsimus, kas "õiglane tasu"¹¹⁰ on Euroopa Liidu õiguse mõiste. Õiglase tasu suuruse kujunemise osas on Euroopa Kohtu praktikas vastu võetud olulise tähtsusega otsus kohtuasjas *SENA vs NOS*.¹¹¹ Nimetatud otsuses on Euroopa Liidu kohus asunud seisukohale, et õiglase tasu suuruse kindlaksmääramine on siseriiklike kohtute pädevuses, aga seejuures peaksid kohtud arvesse võtma mitmeid faktoreid nagu fonogramme edastamise aeg, vaadatavuse ja kuulatavuse tihedus ehk potentsiaalne auditoorium, autoriõiguste valdkonnas sõlmitud litsentsilepingute tariifid, naaberriikides kehtivad tariifid ja teiste ringhäälinguorganisatsioonide poolt makstav tasu. Ka oma hilisemas kohtuasjas *CERT versus SPRE & GVL*¹¹² on Euroopa Kohus kinnitanud seisukohta, et õiglase tasu suuruse kindlaksmääramine on ainult liikmesriikide kohtutel. Samuti tõi kohus mõlemas lahendis olulise kriteeriumina välja fonogramme ärilise väärtuse ning põhimõtte, et õigus õiglasele tasule ei ole üksnes sümboolne õigus, vaid peab tulenevalt oma materiaalsest olemusest tagama fonogrammitootjatele ja esitajatele piisava sissetuleku.

1.2.4. Mõiste "üldsus" infoühiskonnas

Üldsusele suunamise õiguse sisustamisel on keskne tähendus mõistel "üldsus". Infoühiskond on loonud uusi võimalusi fonogramme üldsuseni jõudmiseks. Samas on isikute erasfääri ja üldsuse piiritlemine muutunud raskendatuks. Interneti puhul kerkib küsimus erasfääri ja

¹¹⁰ Vt ka Ch. McLeod. Equitable remuneration as an EU concept. *Entertainment Law Review*, Vol 14, Issue 1, 2003.

¹¹¹ Vt lähemalt kohtuasi *SENA vs NOS*. C-245/00.

¹¹² Kohtuasi *CERT vs SPRE & GVL*. C-192/04.

üldsuse vahele jäävast nn hallist tsoonist. Näiteks elektrooniline kirjavahetus kahe isiku vahel on vaieldamatult privaatne. Samas laiemale isikute ringile suunatud fonogrammide saatmine elektronposti teel on aga magistritöö autori arvates juba fonogrammide üldsusele suunamine. Vaieldavad juhtumid on piiratud isikute ringile teatavaks tehtud salasõnaga elektroonilised võrgud, nagu näiteks Intranet. On oluline uurida, mida on mõistetud "üldsuse" mõiste all traditsiooniliselt ja mida mõistetakse infoühiskonnas. Samuti tõstatub küsimus, kas infoühiskonnas tuleb mõistet "üldsus" sisustada erinevalt. Magistritöö autor uurib alljärgnevalt, kas mõiste "üldsus" tähendus üldsusele suunamise õiguse kasutamise korral infoühiskonnas on muutunud.

S. Ricketson ja J. Ginsburg vastandavad üldsuse mõistele privaatsuse mõiste, kuna privaatsfääris toimuvad autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutused ei lange üldsusele suunamise õiguse alla. Samas tõmmata joont isikliku ja üldsuse vahel on kohati raske. Seda joont ei tohi tõmmata nii, et see kahjustaks õiguste omajate õigusi.¹¹³ Autoriõigusalasises kirjanduses on levinud seisukoht, et üldsusele avatud koht on koht, kuhu on kogunenud oluline arv isikuid väljastpoolt perekonda ja sotsiaalset tutvusringi.¹¹⁴ Üldsuse moodustavad märkimisväärne arv omavahel mitteseotud isikuid, perekond ei ole kindlasti üldsus.¹¹⁵ Euroopa Kohus on asunud seisukohale, et üldsus koosneb kindlaks määramata hulgast potentsiaalsetest kuulajatest.¹¹⁶ Seega moodustavad üldsuse isikud, kes ei ole perekonnaliikmed ega isiku lähimad tuttavad. Siinkohal kerkib küsimus, milliseid isikuid käsitleda perekonnana. Kas näiteks 200 inimest suguvõsa kokkutulekul on "perekond"?¹¹⁷ Magistritöö autori arvates ei ole sellele küsimusele ühest õigusteoreetilist vastust, kuna see sõltub konkreetse kaasuse kontekstist.

Kerkib küsimus, kas üldsuseni, kellele fonogramm suunatakse, peab see jõudma üheaegselt. Infoühiskonnas on suunamise protsess muutunud, fonogrammide suunamine ei ole alati enam

¹¹³ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 704-705.

¹¹⁴ D. Johnston. *Copyright Handbook. Second edition*. R.R. Broker Company. New York & London, 1982, p 42.

¹¹⁵ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 704-705.

¹¹⁶ Kohtuasi *Mediakabel BV vs Commissariaat voor de Media*. C-89/04.

¹¹⁷ Eesti õiguskord ei sisalda "perekonna" mõistet. Perekonnaseadus ei defineeri "perekonda". Uurides pärimisseaduse regulatsiooni, võib konstateerida, et PärS § 12 lg 1 kohaselt on isiku seadusjärgseid pärijaid kolm järjekorda, kusjuures kolmanda, st kõige kaugema järjekorra seadusjärgsed pärijad on PärS § 15 lg 1 järgi pärandaja vanavanemad ja nende alanejad sugulased. Seetõttu võiks argumenteerida, et suguvõsa kokkutulek ei toimu enam perekonnaringis, kui seal viibib ka isikuid, kes on vastavat kokkutulekut korraldava isikuga sugulusastmelt kaugemalt seotud kui kolmanda järjekorra pärijad.

ainult ühepoolne tegevus, auditoorium on aktiivsemalt kaasatud. Üldsus on Y. Gendreau kohaselt grupp inimesi, kellele potentsiaalselt fonogrammi Interneti kaudu suunatakse ja kellelt õiguste omaja võib eeldada tasu maksmist.¹¹⁸ Potentsiaalsed *online* kliendid moodustavad seega publiku ehk üldsuse. Ka R. Ricketson ja J. Ginsburgi arvates ei ole oluline inimeste arv, vaid teose kättesaadavuse fakt.¹¹⁹ Seetõttu võib väita, et üldsus ei pea fonogrammi suunamist üheaegselt tajuma. Piisab määramata isikute ringist, kellel on potentsiaalne võimalus enda poolt valitud ajas ja kohas fonogrammi kasutada.

Rahvusvahelised lepingud ei defineeri kohta, kus suunamine aset peaks leidma kvalifitseerumaks üldsusele suunamiseks. Samas, WIPO 1996. aasta lepingutes sisalduv kättesaadavaks tegemise õiguse regulatsioon viitab, et toiming, mis on tehtud üksinda arvuti taga istuva üldsuse üksikliikme poolt, võib olla üldsusele suunamine juhul kui kaitstud objektid jõuavad üldsuseni.¹²⁰ Berni konventsiooni artiklid 11 ja 11bis, TRIPS lepingu artikkel 9 ja WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 8 näevad autoritele ette üldsusele suunamise õiguse. Rooma konventsiooni artikkel 12 ja WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 15 annavad üldsusele suunamise õiguse fonogrammitootjatele ja esitajatele. Kuid ükski nendest konventsioonidest ei anna mõiste “üldsus” definitsiooni.

WIPO 1996. aasta lepingutega antud kättesaadavaks tegemise õigusega on laiendatud üldsuse kontseptsiooni. Indiviidid, kes kaitstud objektidele eraldi ligi pääsevad, moodustavad “üldsuse” autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste mõttes. Defineerides “üldsuse” mõistet, tuleb silmas pidada ka printsiipi, et autoriõiguse eesmärk on kaitsta õiguste omajateid nende õiguste kasutamisel, kui need kasutamised omavad majanduslikku tähtsust. Seega peaks õigusselguse huvides olema mõiste “üldsus” rahvusvahelistes konventsioonides defineeritud ja seda võimalikult laialt, et katta kõik võimalikud juhtumid, kus kaitstud objekte kasutatakse või neid on potentsiaalselt võimalik kasutada kasu saamise eesmärgil.

Euroopa Liidu direktiivid võtsid rahvusvahelistest konventsioonidest üle üldsusele suunamise mõiste ja ei anna uusi juhtnööre üldsuse defineerimisel. L. Jentsi arvates peaks mõiste

¹¹⁸ Y. Gendreau. *Intention and Copyright Law. The Internet and Author's Rights*. Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999, p 19-20.

¹¹⁹ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 743.

¹²⁰ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 145.

“üldsus” olema Euroopa Liidu tasandil üheselt defineeritud.¹²¹ Euroopa Liidu Kohus on käsitlenud “üldsuse” olemust kohtuasjas *Egeda vs Hoasa*¹²². Nimetatud kohtuasjas asus kohus seisukohale, et küsimus, kas signaalide vastuvõtmine hotelli poolt ja nende signaalide kaabli kaudu hotellitubadesse levitamine on üldsusele suunamine, ei ole satelliidi direktiiviga kaetud ja sellele vastamine peab toimuma liikmesriikide õiguse järgi. Kuigi kohtult küsiti selles kaasuses arvamust ainult satelliidi direktiivi kohta, on magistritöö autori arvates tõenäoline, et ka rentimise ja laenutamise ning infoühiskonna direktiivi suhtes oleks kohus samasugusele seisukohale jõudnud.

Seega, kuna rahvusvahelistes konventsioonides ega Euroopa Liidu tasandil ei ole mõistet “üldsus” defineeritud, peab seda tegema rahvusliku õiguse järgi.¹²³ Kuigi autoriõigusega kaitstava objekti – teose, kohta sätestatud ei saa ilma seaduse otsese viiteta üksüheselt kohaldada autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide osas, peab käesoleva magistritöö autor vajalikuks uurida autoriõiguse vastavat regulatsiooni. Õigusmõistete sisustamisel on võimalik seaduse analoogiat kasutades alljärgnevalt analüüsitud ka autoriõigustega kaasnevate õiguste osas kohaldada. AutÕS § 8 lg 2 kohaselt on üldsus määramata isikute ring väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda. AutÕS § 10 lg 2 sätestab mitteammendava loetelu tegudest, mida loetakse üldsusele suunamiseks. Magistritöö autori arvates on AutÕS § 10 lg 2 ebaõnnestunud säte. AutÕS § 10 lg 2 p 1 näeb ette, et teose üldsusele suunamiseks loetakse muu hulgas teose avalikustamist kohas, mis on üldsusele avatud, või ka kohas, mis pole küll üldsusele avatud, kuid kus viibib määramata arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte. Mõiste teose avalikustamine tähendab AutÕS § 8 järgi avaldamist ja üldsusele suunamist. Avaldatud teosed on AutÕS § 9 kohaselt teosed, mille mis tahes vormis reprodutseeritud koopiad on autori nõusolekul antud üldsusele kasutamiseks koguses, mis võimaldab üldsusel sellega tutvuda või seda omandada. Teose avaldamiseks loetakse muu hulgas teose trükis väljaandmist, teose eksemplaride panemist müügile, jaotamist, laenutamist, rentimist ja muul viisil tasuta või tasu eest kasutada andmist. Teos loetakse ka avaldatuks, kui see on salvestatud arvutisüsteemi, mis on üldsusele avatud. AutÕS § 10 lg 2 p 1 järgi oleks seega näiteks teose rentimine kohas, mis on üldsusele avatud, samuti üldsusele suunamine. Autori

¹²¹ L. Jents. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse Euroopa Liidus (Euroopa Kohtu praktika põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2004, lk 16.

¹²² Kohtuasi *Egeda vs Hoasa*. C-293/98.

¹²³ J. Ginsburg. The (new?) right of making available to the public. Intellectual Property in the New Millennium. Edited by D. Vaver and L. Bently. Cambridge University Press, 2004, p 236.

arvates tuleks jätta AutÕS § 10 reguleerimisalast välja teoste avaldamine, kuna see ei ole seotud üldsusele suunamise õigusega, ja sõnastada AutÕS § 10 lg 2 p 1 järgnevalt: “Teose üldsusele suunamiseks loetakse teose üldsusele suunamist muu hulgas kohta, mis on üldsusele avatud, või ka kohta, mis pole küll üldsusele avatud, kuid kus viibib määramata arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte”.

AutÕS § 10 lg 2 p 1 sätestab, et üldsusele suunamiseks loetakse ka edastatud või taasedastatud teoste üldsusele suunamist mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel, sõltumata sellest, kas üldsus tegelikult teost tajus või mitte. Nimetatud säte toonitab, et ka juba edastatud teose kasutamine kvalifitseerub üldsusele suunamise õiguse alla.¹²⁴

Soome autoriõiguse seadus¹²⁵ ei kasuta katusmõistena “üldsusele suunamist”, vaid räägib üldsusele suunamisest, sh kättesaadavaks tegemisest, ning avalikust esitamisest. Avalik esitamine on teose esitamine kohalviibivale üldsusele. Seejuures Soome autoriõiguse seaduses käsitletakse avaliku esitamise ja üldsusele suunamisena ka fonogrammide esitamist ja suunamist ärilise tulu teenimise käigus suletud ringile.¹²⁶

Fonogrammide avalik esitamine on üldsusele suunamise õiguse üks liike, mis on fonogrammi või selle koopiade üldsusele kuuldavaks tegemine mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel kohas, mis on üldsusele avatud või ka kohas, mis ei ole küll üldsusele avatud, kuid kus viibib oluline arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda. Avalik esitamine toimub grupi inimeste ees, kes on füüsiliselt samas asukohas. Samas ei ole isikute samas asukohas olemise tingimus absoluutne, avaliku esitamisega on tegemist ka siis, kui see toimub üldsusele avatud kohas. Seejuures ei ole oluline, kas seal üldse isikuid viibib.

Praktikas on tõstatunud küsimus, kas ka fonogramme sisaldavate raadioprogrammide kuuldavaks tegemine üldsusele avatud kohas on fonogrammi avalik esitamine, mille eest tuleb maksta esitajale ja fonogrammitootjale õiglast tasu. Probleemi lahkas 2003. aastal

¹²⁴ Praktikas tõusetub tihti probleem kahe õiguse eristamisel. Kasutajatel on raske mõista, et üldsusele edastamise ja avaliku esitamise õigus on eraldiseisvad ning luba ühe õiguse kasutamiseks ei anna luba kasutada teist.

¹²⁵ Tekijänoikeuslaki. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>. Soome autoriõiguse seadus harmoneeriti infoühiskonna direktiiviga 1. jaanuaril 2006 jõustunud seadusmuudatusega.

¹²⁶ Tekijänoikeuslaki § 2.

autoriõiguse komisjoni¹²⁷ liikmetest moodustatud töögrupp, lepitades EFÜ ja EHRL-i¹²⁸ vahelist vaidlust. Poolte erimeelsus seisnes AutÕS § 72 tõlgendamises – kas kõnealusel paragrahvis toodud õigus laieneb ka fonogrammide kaudsele kasutamisele, st juhtudele, kus fonogramme esitatakse avalikkusele läbi raadio, televiisori vms tehnilise vahendi. EHRL oli arvamusel, et nimetatud paragrahvist tulenev kohustus maksta esitajatele ja fonogrammitootjatele ei laiene majutus- ja toitlustusettevõtetele juhul, kui avalik esitamine toimub raadio või televiisori vahendusel. EFÜ oli vastupidisel seisukohal. Komisjon asus seisukohale, et tulenevalt Rooma konventsioonist ning rentimise ja laenutamise direktiivist, mis on aluseks AutÕS §-le 72, peab raadio ja televiisori vahendusel fonogrammide avalikku esitamist käsitlema õigusena, mille eest on fonogrammitootjal õigus saada õiglast tasu. Samuti räägib Berni konventsiooni artikkel 11(i) avalikust esitamisest “igasuguste vahenditega või viisidel”. Komisjon viitas oma otsuses ka S. Ricketsoni Berni konventsiooni kohta kirjutatud kommentaaridele¹²⁹, mille kohaselt tuleb ringhäälinguorganisatsioonide poolt edastatud programmide kuuldavaks tegemist avalikes kohtades käsitleda autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide avaliku esitamisenä.¹³⁰ Ka käesoleva magistr töö autor on seisukohal, et fonogrammide raadio või televisiooni kaudu avaliku esitamise korral on esitajad ja fonogrammitootjad õigustatud saama õiglast tasu.

Õiguspraktikas on kerkinud küsimus fonogrammide kasutamisest avalikuks esitamiseks hotellitoas. Seetõttu on oluline uurida, kas üksikisik väljaspool oma kodu võib moodustada “üldsuse”. Järgnevalt uurib magistr töö autor, kas fonogrammide pakkumine kuulamiseks hotellitubades on fonogrammide avalik esitamine. Küsimust on arutanud mitmete Euroopa riikide kohtud, Eestis veel vastav kohtupraktika puudub. Osades kohtuasjades on kohtud aga vaadanud mitte seda, kas fonogrammide kuulamiseks pakkumine hotellitubades on nende avalik esitamine, vaid üksnes küsimust, kas fonogrammide taasülekanne on üldsusele suunamine, st kas televisiooni ja raadio signaali vastuvõtmine ja erinevatesse tubadesse edasisaatmine on eraldiseisev üldsusele suunamise akt. Seega Euroopa riikide kohtud on kokku puutunud kahe küsimusega seoses hotellitubades fonogrammide kasutamisega. Esiteks, kas fonogrammide kuuldavaks tegemine külalistele hotellitoas on fonogrammide avalik

¹²⁷ AutÕS § 87 järgi on autoriõiguse komisjon Kultuuriministeeriumi juurde loodud komisjon, mis tegutseb asjatundjate komisjoni õigustes. Komisjoni pädevuses on muuhulgas lahendada vaidlevate poolte taotlusel autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud vaidlusi poolte lepitamise teel.

¹²⁸ EHRL-i kohta vt lähemalt www.ehrl.ee.

¹²⁹ S. Ricketson. *The Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986*. Kluwer Law International, p 452-453.

¹³⁰ Autoriõiguse asjatundjate komisjoni liikmetest moodustatud töögrupi otsus autoriõigusealases vaidluses. EFÜ vs EHRL. Tallinn, Kultuuriministeerium, 26/09/2003. Kättesaadav Kultuuriministeeriumis.

esitamine. Ja teiseks, kas fonogrammide või televisiooni ja raadio signaalide taasülekandmine on üldsusele suunamine.¹³¹ Soome, Hollandi, Tšehhi Vabariigi ja Rootsi kohtud on asunud seisukohale, et kuivõrd hotellitubadesse on üldsusel vaba ligipääs kõikidel üldsuse liikmetel, siis need on üldsusele avatud kohad. Seega hotellikülaliste kogum moodustab üldsuse. Määrav kriteerium selles kontekstis on magistritöö autori arvates asjaolu, et majutusteenuse järjepidev kasutamine erinevate isikute poolt erineva aja jooksul on oma olemuselt samaväärne üheaegse kuulamisega isikute grupi poolt. Seda argumenti on kasutanud Hispaania ja Prantsuse kohtud. Kolmandaks oluliseks kriteeriumiks on fonogrammide kasutamise kommertslik iseloom. Näiteks Tšehhi Vabariigi ja Hispaania kohtud on asunud seisukohale, et kui hotellid kannavad televisiooniprogramme üle hotellitubadesse ärilisel eesmärgil, on õigustatud, et õiguste omajad saavad selle eest tasu.¹³²

AutÕS § 10 lg 7 annab mitteammendava näidisloetelu üldsusele avatud kohtadest, muuhulgas on seal ära toodud majutustevõtte. See iseenesest ei pruugi aga veel tähendada, et hotellitoad on üldsusele avatud kohtadeks. Autori arvates on AutÕS kohaselt hotellituba üldsusele avatud koht, kuna kõnealusel loetelus on mainitud majutustevõtte kui koht, kuhu koha omanik või valdaja võimaldab sissepääsu individuaalselt. Hotelli üldkasutatavad ruumid nagu näiteks fuajee, koridorid, liftid jms on nagunii üldiseks kasutamiseks, sinna ei võimaldata individuaalset sissepääsu. Hotellituba võib üürida ükskõik milline üldsuse liige, seega hotelli klientide koguhulk moodustabki üldsuse. Fonogrammide avalikul esitamisel hotellitoas on vaieldamatult kommertslik iseloom. Ei ole oluline, et isik saab ise valida, kas lülitada raadioaparaat sisse või ei, peamine on, et hotell sellist võimalust klientidele pakub. Hotellitoad on küll võrreldavad erasfääri alla kuuluvate kodudega, kuid vahe on selles, et hotellitoad on üldsusele ligipääsetavad. Makstes tasu, on sinna võimalik siseneda isikutel väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda. Ei ole oluline, et kõik isikud oleksid ühes toas ühel ajal, inimeste hulk moodustab üldsuse. Seega hotellitoad on käesoleva uurimustöö autori arvates üldsusele avatud kohaks ja fonogrammide kasutamise hotellitubades on nende avalik esitamine, mille eest esitajad ja fonogrammitootjad peavad saama õiglast tasu.

¹³¹ Tehniliselt on selline lahendus võimalik nt hotelli enda spetsiaalse süsteemi vahendusel või ringhäälingu signaalide taasülekandmine pärast seda kui hotell ühise antenni kaudu need vastu võtab.

¹³² L. Rechart. Communications to the Public of Sound Recordings in Hotel Rooms. Global Performance Rights Committee Meeting. London, 13 May, 2003.

Telekommunikatsiooni areng on mõjutanud maailma ja turgude globaliseerumist.¹³³ Infoühiskonnas on sagenenud fonogrammide kasutamine mobiiltelefonide operaatorite poolt pakutavates teenustes.¹³⁴ IFPI¹³⁵ poolt kogutud statistika põhjal on pärishelina¹³⁶ teenused muutunud populaarseimaks digitaalse muusika kasutamise formaadiks, peaaegu 20% Interneti kasutajatest on vähemalt korra pärishelina enda mobiiltelefoni allalaadinud.¹³⁷ Magistritöö autori arvates on aktuaalne uurida, millise fonogrammitootja õiguse kasutamisega mobiiltelefonide helinate ja ootemuusika puhul on tegemist. Autor läheneb püstitatud küsimusele “üldsuse” mõiste avamise vaatenurgast lähtudes.

Mobiiltelefonide operaatorid on hakanud aktiivselt kasutama fonogramme pärishelina ja ootehelinatooni¹³⁸ teenustes. Pärishelinad kujutavad endast telefonihelinaid, mille puhul toimub autori arvates fonogrammitootja kättesaadavaks tegemise õiguse kasutamine, kuna fonogramm tehakse üldjuhul kõigepealt kättesaadavaks Internetis, sealt on võimalik kliendil tellida helina allalaadimist¹³⁹ mobiiltelefoni. Ootehelinatoonid töötavad aga telefoniootemuusikana, kusjuures fonogrammi allalaadimist ei toimu, kuna fonogrammide andmebaas asub telefonioperaatori juures. Seega autori arvates toimub fonogrammide avalik esitamine.

J. Passa on seisukohal, et fonogrammide telekommunikatsioonivõrgus ülekandmine on üldsusele suunamine ja mitte nende erasfääris kasutamine.¹⁴⁰ Kohtupraktikat on fonogrammide kasutamisel telefoni helinate ja ootemuusikana siiaani olnud vähe. Austraalia Ülemkohus asus näiteks seisukohale, et telefoni fonogrammide kasutamine ootemuusikana on üldsusele suunamine. Koht, kus vastav suunamine aset leiab, ei omanud kohtu arvates tähtsust, kuna suunamine üldsuse üksikliikmetele saab toimuda ka siis, kui isikud on koduses sfääris. Kui fonogrammi kasutatakse ärilises kontekstis, siis sündmus on ebatõenäoliselt erasfääris toimuv ja auditooriumit vaadeldakse üldsusena. Ootel helistajad

¹³³ L. Viik. Innovaatiline Eesti.

¹³⁴ Vt lisaks D. Moreno; E. Enrich. Mobile Phone Ring Tones – Licensing Ring Tones. Music Unleashed: Legal Implications of Mobile Music Distribution. Reports Presented at the meeting of the International Association of Entertainment Lawyers, MIDEM 2003. Maklu Publishers, 2003, p 178-188.

¹³⁵ Vt lähemalt www.ifpi.org.

¹³⁶ Inglise keeles kasutatakse terminit *realtone*. Pärishelin on telefonihelin, mis ei ole mitte polüfooniline, vaid fonogrammis salvestatud heli kasutamine.

¹³⁷ International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) Digital Music Report 2006.

¹³⁸ Inglise keeles kasutatakse terminit *ringbacktone*. Ootehelinatoon on mobiiltelefoni ootemuusika, millena kasutatakse fonogrammis salvestatud heli.

¹³⁹ Allalaadimisena tuleb siinkohal mõista fonogrammide digitaalset kopeerimist mobiiltelefoni.

¹⁴⁰ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 63.

moodustavad kohtu arvates publiku.¹⁴¹ Magistritöö autor on seisukohal, et kindlasti ei ole pärishelinad ja ootehelinatoonid käsitletavad kui fonogrammide erasfääris kasutamine.

Infoühiskond on toonud endaga paratamatult kaasa “üldsuse” kontseptsiooni ümbertöötamise. Uus üldsusele suunamise viis fonogrammide kättesaadavaks tegemisel võimaldab üldsuse liikmetel valida aega ja kohta, millal fonogrammi kuulata. Üldsus infoühiskonnas koosneb üksikisikutest, kes ei ole mitte ainult geograafiliselt teineteisest eraldatud, vaid kellele fonogramm suunatakse vahelduva perioodi vältel. Seega on toimunud areng üldsuse kontseptsioonis, üldsuse üksikliikmed on võrdsustatud traditsioonilise publikuga. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et mõiste “üldsus” Eesti õiguskorras on nii õigusteoorias kui –praktikas kohanenud infoühiskonnas toimunud muudatustega ning eelneva analüüsi põhjal võib väita, et “üldsuse” legaalseaduse definitsiooni sisaldav AutÕS § 8 lg 2 muutmist ei vaja. Et nimetatud paragrahv kohalduks otse ka autoriõigustega kaasnevate õiguste osas, pakub magistritöö autor võimalike lahendustena välja kaks varianti. Esiteks, mõiste “üldsus” legaalseaduse definitsiooni võiks tuua AutÕS 1. peatükki "Üldsätted". Teiseks, alternatiivina võiks magistritöö autori arvates kõne alla tulla ka lahendus, et AutÕS 8. peatükki "Teose esitaja, fonogrammitootja ning raadio- ja televisiooniorganisatsiooni õigused (autoriõigusega kaasnevad õigused)" lisataks paragrahv, mis annaks otsese viite terminite sisustamiseks AutÕS §-de 8 ja 9 alusel.

1.2.5. *Simulcasting* ja *webcasting* õiguste olemus

Infoühiskond on lisaks traditsioonilisele raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu edastamisele toonud kaasa kaks uut võimalust fonogrammide kasutamiseks raadio- ja televisiooniprogrammides – *simulcasting*'u ja *webcasting*'u. WIPO esitus- ja fonogrammileping ega ka infoühiskonna direktiiv ei anna *simulcasting*'u ega *webcasting*'u legaalseaduse definitsiooni. WIPO valmistab ette uut rahvusvahelist konventsiooni ringhäälinguorganisatsioonide õiguste kaitseks. Konventsiooni esialgses versioonis sisaldasid ka *simulcasting* ja *webcasting* õigused. 2006. aasta 1. aprilli seisuga konsolideeritud versioonis on üksnes tõdetud, et üldsusele edastamine ei hõlma ülekandeid arvutivõrgus.¹⁴² *Simulcasting* ja *webcasting* õiguste kohta on WIPO poolt välja töötatud eraldi dokument,

¹⁴¹ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 316.

¹⁴² WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights. Second revised consolidated text for a treaty on the protection of broadcasting organizations. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/ccr/en/ccr_12/ccr_12_2_rev_2.doc.

mille kohaselt *simulcasting* on defineeritud kui samaaegne ja muutumatu ringhäälinguprogrammi kättesaadavaks tegemine kaabli või kaablita ülekandmise teel arvutivõrgu kaudu ringhäälinguorganisatsiooni poolt. *Webcasting* on aga üldsusele ülekande kättesaadavaks tegemine kaabli või kaablita ülekandmise teel arvutivõrgu kaudu. *Webcasting*'ks loetakse ka enkrüpteeritud ülekannete dekrüpteerimisvahendite pakkumist *webcaster*'i poolt.¹⁴³ Magistritöö autor kasutab kõnealuste õiguste nimetamisel ingliskeelseid termineid, kuivõrd eestikeelsed vasted käesoleval hetkel veel puuduvad. Siinkohal teeb autor ettepaneku võtta eesti keeles kasutusele termin "sünkroonülekanne" tähistamaks *simulcasting*'ut ning termin "veebiülekanne" tähistamaks *webcasting*'ut. Käesolevas magistritöös kasutab autor siiski veel ingliskeelseid termineid *simulcasting* ja *webcasting*. Samuti kasutab autor isiku kohta, kes *simulcasting* ja *webcasting* õigusi kasutavad, vastavaid termineid *simulcaster* ja *webcaster* ning *simulcasting*'u ja *webcasting*'u raames kasutatava programmi kohta termineid *simulcast* ja *webcast*.

Autor uurib magistritöös käesolevas alaosas kuidas ja kas *simulcasting* ja *webcasting* õigused üldsusele edastamise õigusest erinevad ning kas *simulcasting* ja *webcasting* on ringhäälingu kaudu fonogrammide edastamise liigid või on tegemist täiesti uute õigustega, mis kvalifitseeruvad üldsusele suunamise uuteks liikideks. Oluline on ka analüüsida, kas *simulcasting*'u ja *webcasting*'u puhul kasutatakse ka reprodutseerimisõigust.

Kui autori õiguste puhul kerkib üksnes õigusteoreetiline probleem *simulcasting*'u ja *webcasting*'u juures kasutatavate õiguste olemusest, siis fonogrammitootjatele on see küsimus olulise praktilise väärtusega just õiguste teostamise aspektist lähtudes. Autoritel on ainuõigus lubada ja keelata igasugune teose üldsusele suunamine, sealhulgas raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu üldsusele edastamine ning üldsusele kättesaadavaks tegemine ja teose reprodutseerimine. Fonogrammitootjatele on antud ainuõigus lubada ja keelata üksnes fonogrammide reprodutseerimist ja üldsusele kättesaadavaks tegemist, edastamise õigus on üksnes tasu saamise õigus. Samuti on oluline asjaolu, et üldsusele suunamise õiguse kasutamise puhul peavad fonogrammitootjad andma poole selle eest saadud õiglasest tasust esitajatele.

¹⁴³ WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights. Working paper on alternative and non-mandatory solutions on the protection in relation to webcasting. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/ccr/en/ccr_12/ccr_12_5_prov.doc.

Kõigepealt on vaja leida vastus küsimusele, millised fonogrammitootja õigused *simulcasting*'u ja *webcasting*'u puhul kasutamist leiavad. Erinevates riikides lähenetakse küsimusele erinevalt. See, kas *simulcasting* ja *webcasting* õigused on vaadeldavad fonogrammitootjate ainuõigustena või tasu saamise õigusena, on sõltuv riigi seadusandlusest ja tõlgendamisest. Osades riikides on see käsitletav üldsusele edastamise õigusena (fonogrammitootjatel üksnes õiglase tasu saamise õigus) ja teistes riikides kättesaadavaks tegemise õigusena (ainuõigus). Et tehniliselt oleks *simulcasting* ja *webcasting* võimalik, peavad *simulcaster* ja *webcaster* looma andmebaasi digitaliseeritud fonogrammidest. Nagu magistritöö alajaos 3.1.1. käsitletakse, on fonogrammide digitaliseerimine ja üleslaadimine arvutisse käsitletav nende reprodutseerimisena. Peaaegu kõikide riikide autoriõiguse teooria ja praktika järgi toimub *simulcasting*'u ja *webcasting*'u puhul reprodutseerimisõiguse kasutamine, kuna fonogrammide üleslaadimine arvutisse ja andmebaasi kodeerimine on reprodutseerimisõiguse kasutamine.

Nii *simulcasting* kui *webcasting* õiguste puhul toimub fonogramme sisaldavate raadio- ja televisiooniprogrammide striiming¹⁴⁴. Kerkib küsimus, kas striiming on oma olemuselt üldsusele edastamine. Striiming on ringhäälinguprogrammi reaalajas ülekandmine Internetis. Striiming tehnoloogia puhul toimub pidev signaalide saatmine, kusjuures iga kuulaja saab individuaalse signaali. Need signaalid, mis saadetakse lõpptarbija arvutisse, salvestatakse lühikeseks momendiks vastuvõtva arvuti lühimällu, alalist koopiat aga ei tehta. Interneti ülekanded on alati aktiivsed selles mõttes, et masinad kommuniqueeruvad omavahel. Server, mis signaali üle kannab, on alati aktiivses kontaktis selle serveriga, mis vastu võtab, et kindlustada ülekande toimumise edu. Televisiooniprogrammi signaali edastamise puhul see aga nii ei ole. Seal ei ole mingit tagasisidet kasutajalt.¹⁴⁵ Muusika striiming Internetis ei ole seega ei oma kontseptsiooni, praktika ega mõju poolest sarnane üldsusele edastamisele raadio, televisiooni või satelliidi kaudu.

Webcasting erineb *simulcasting*ust selle poolest, et *webcasting*'u puhul ei ole eelnevat üldsusele edastamise signaali ega territoriaalset luba traditsiooniliseks üldsusele edastamiseks. Seega *webcasting* pakub rohkem erinevaid uusi fonogrammide suunamise võimalusi. Webcastingu vormideks on õiguspraktikas kujunenud peamiselt neli varianti: striiming,

¹⁴⁴ Autor kasutab eestikeelset mugandust ingliskeelsest terminist *streaming*.

¹⁴⁵ L. Rechart. Discussion paper on simulcasting agreement. Global Performance Rights Committee Meeting. London, 13 May, 2003.

taustamuusika, *playlistid*¹⁴⁶ ja interaktiivsete tunnustega fonogrammide kuulamise võimalused (eelmise loo uuestikuulamise võimalus, edasi-tagasi, paus, stop, salvestamine, järgmise loo juurde minek, konkreetse loo otsimine). Autori arvates on kaks viimati kirjeldatud juhtumit käsitletavad pigem kui kättesaadavaks tegemise õigus. Samas esimesed kaks varianti on kokku pandud teenusepakkuja poolt ja isikutel puudub võimalus valida aega, millal neid kuulata. Seetõttu on autori arvates tegemist üldsusele suunamisega. Seega ei ole võimalik alati üheselt määratleda, milliste õiguste kasutamine leiab aset *webcastingu* puhul.

WIPO esitus- ja fonogrammileping näeb ette, et liikmesriik kohustub andma teiste lepingupoolte fonogrammitootjatele lepingus sisalduvad õigused samal viisil nagu antakse siseriikliku seadusandlusega oma riigi kodanikele. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artiklist 4(1) tuleneb materiaalse vastastikkuse¹⁴⁷ põhimõtte õiguste kaitsel. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu alusel on lepingupooltel õigus teha ka reservatsioone¹⁴⁸, milliste õiguste suhtes rahvusliku kohtlemise põhimõtet ei rakendata. Konventsioonis on eristatud analoogset ja digitaalset üldsusele edastamist. Ameerika Ühendriikides on fonogrammitootjatele antud näiteks digitaalsete raadio ja televisiooni ülekannete ja teiste digitaalsete audioülekannete (nt *simulcasting*'u) puhul tasu saamise õigus. Selle pinnalt võib järeldada, et Ameerika Ühendriikides *simulcasting* ja *webcasting* õigused ei ole kättesaadavaks tegemise õigus, vaid üldsusele suunamise õiguse eraldiseisvad alaliigid. Kuigi sealne õiguste klassifikatsioon ei ole Eesti autoriõiguses sisalduvaga üksüheselt võrreldav, lähtub Ameerika Ühendriikide vastav liigitus samuti WIPO esitus- ja fonogrammilepingust.

Kerkib küsimus, kas *simulcasting*'u ja *webcasting*'u legaldefiniitsiooni oleks seadusandlusesse vaja. Lähtudes praktikas esilekerkinud probleemidest, oleks mõistlik sätestada legaldefiniitsioon *simulcasting* ja *webcasting* mõistetele. Autor teeb ettepaneku sisustada need mõisted Eesti autoriõiguse seaduses alljärgnevalt:

- *Simulcasting* on ringhäälinguorganisatsiooni programmis sisalduvate autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide muutmata kujul samaaegne üldsusele suunamine Interneti kaudu.

¹⁴⁶ *Playlistid* on kuulajate poolt valitud.

¹⁴⁷ Materiaalne vastastikkus tähendab, et teisest liikmesriigist pärit õiguste omajatele antakse õigus saada õiglast tasu selles ulatuses nagu nende enda riigis on antud.

¹⁴⁸ WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikli 15(3) alusel.

- *Webcasting* on programmis sisalduvate autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide üldsusele suunamine Interneti kaudu, võimaldamata üldsusel ülekande vastuvõtmise aega ja kohta vabalt valida.

Magistritöö autori arvates on väga oluline uurida, kas *simulcasting*'u ja *webcasting*'u puhul rakendub ringhäälinguorganisatsioonidele antud ajutise koopia tegemise erand. Nii Berni konventsiooni artikkel 11 bis(3), Rooma konventsiooni artikkel 15(1)(c) kui ka WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 1(1) sisaldavad regulatsiooni, et igal riigil on õigus kohaldada reprodutseerimisõigusele erandit ringhäälinguorganisatsioonide poolt ajutise koopia tegemise osas.

Rooma konventsiooni artikkel 15(1)(c) ja infoühiskonna direktiivi artikkel 5(2)(d) piiritlevad ajutise koopia ulatust. Ajutise koopia tegemise erand kehtib ainult ringhäälinguorganisatsioonile. Ringhäälingu (üldsusele edastamise) mõiste annab aga Rooma konventsiooni artikkel 3(f), mille järgi see on kujundite ja helide või ainult helide üldsusele suunamine eetri kaudu. Riigid ei tohiks magistritöö autori arvates analoogiat kasutades laiendada ajutise koopia erandi ulatuse definitsiooni, katmaks teiste üldsusele suunamise vormide raames toimuvat koopiategemist.

WIPO 1967. aasta Stockholmi diplomaatilisel konverentsil esitati kaks ettepanekut ajutise koopia erandi iseloomu muutmiseks. Esimene neist puudutas isikut, kellele kuulub õigus kõnealuseid koopiaid teha. Nimelt sooviti laiendada koopia tegemise õigust omavate isikute ringi ka nendele isikutele, kes ringhäälinguorganisatsiooni jaoks koopiaid teevad. Teine ettepanek puudutas seda, et taoline koopia võiks olla tehtud ka mõne teise organisatsiooni programmide tarbeks. Kumbki ettepanek ei leidnud heakskiitu.¹⁴⁹

TRIPS leping, WIPO esitus- ja fonogrammileping ja infoühiskonna direktiiv sisaldavad kõik "kolmeastmelist testi". Test on kohaldatav lepingutes olevatele õigustele tehtavate erandite suhtes. "Kolmeastmelise testi" printsiip keelab reprodutseerimisõigusele uute erandite sissetoomise ja ka vanade laiendava tõlgendamise. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 16(2) laiendab "kolmeastmelist testi" ka fonogrammitootja õiguste suhtes tehtavatele eranditele. Kõik fonogrammitootjate reprodutseerimisõigusele tehtavad erandid peavad seega

¹⁴⁹ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 829.

toimuma üksnes kindlatel juhtudel, mis ei piira põhjendamatult fonogrammitootja seaduslikke huvisid ega ole vastuolus nende resultaaside normaalse majandusliku kasutamisega.¹⁵⁰ “Kolmeastmelise testi” järgi ei tohi autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele tehtav erand olla vastuolus objekti normaalse majandusliku kasutamisega. Hindamaks erandi vastuolu normaalse majandusliku kasutamisega, tuleb eelkõige vaadata turu olemasolu, kus õiguste omaja võiks ilma erandi olemasoluta eeldada kaitstud objekti kasutamist.¹⁵¹ Seega erand, mis jätab õiguste omajad ilma olemasolevast või potentsiaalsest turust, läheb vastuollu kaitstud objekti “normaalse majandusliku kasutamise” nõudega.

Teised isikud peale ringhäälinguorganisatsiooni ei saa ajutise koopia tegemise erandit kasutada. Välistatud on see, et kolmas isik väljastpoolt ringhäälinguorganisatsiooni kõnealuseid koopiaid teeks.¹⁵² Ka Soome autoriõiguse seaduse § 25f lg 2 sätestab, et kui ringhäälinguorganisatsioonil on õigus teose edastamiseks, siis on tal õigus teha teosest üks koopia enda ülekannetes kasutamiseks mitte rohkem kui neli korda aastas.

AutÕS § 75 lg 1 p 5 sätestab, et ilma fonogrammitootja loata ja tasu maksmiseta on lubatud fonogrammi kasutamine raadio- ja televisiooniorganisatsiooni poolt ajutise salvestise tegemiseks ja selle reprodutseerimiseks oma tehniliste vahenditega ja oma saadete tarbeks fonogrammist, mille edastamiseks ta on eelnevalt saanud õiguste omajalt loa või mille edastamine või taasedastamine tema poolt on seaduspärane muul alusel. Selline salvestis ja selle koopiad tuleb aga hävitada 30 päeva möödumisel nende tegemisest, välja arvatud üks koopia, mida võib säilitada arhiivieksemplarina autoriõiguse seaduse § 23 lg-s 3¹⁵³ sätestatud tingimustel.

Käesoleva uurimustöö autori arvates ajutise koopia tegemise erand *simulcasting*’u ja *webcasting*’u puhul ei tohiks rakenduda. Ajutise koopia tegemise erand viidi rahvuslikesse seadusandlustesse sisse juba sel ajal, kui Interneti ei kasutatud veel fonogrammide suunamiseks. Seega ei ole analüüsitud ega arvestatud kõiki vajalikke aspekte. *Simulcasting* ja

¹⁵⁰ TRIPS lepingu artikkel 13.

¹⁵¹ P. Johnson. One Small Step or One Giant Leap?, p 270.

¹⁵² S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond, p 829.

¹⁵³ AutÕS § 23 lg 3 sätestab, et raadio- ja televisiooniorganisatsiooni poolt tehtud ajutine salvestis ei kuulu hävitamisele juhul, kui sellel on suur kultuurilooline väärtus. Nimetatud juhul kuulub salvestis säilitamisele raadio ja televisiooni arhiivis kui eranditult dokumentaalset iseloomu omav teos ilma selleks autorilt nõusolekut küsimata. Arhiivis säilitamisele kuuluvate teoste kohta teeb otsuse raadio- ja televisiooniorganisatsioon, vaidluse korral aga riigiarhivaar.

webcasting toimuvad täiesti uues tehnilises keskkonnas. Ajutise koopia tegemine ringhäälinguorganisatsiooni poolt on ette nähtud üldsusele edastamise lihtsustamiseks. *Webcasting* ega *simulcasting* ei ole autori arvates aga üldsusele edastamine. Autori arvates ei saa ajutise koopia tegemise erandit *simulcasting*'u ja *webcasting*'u puhul rakendada, kuna esiteks, koopiad andmebaasis on püsivad, mitte ajutised, teiseks on koopiatel iseseisev majanduslik tähtsus, ja kolmandaks, koopiaid saab kasutada ka mitmesugustel teistel eesmärkidel.

Magistritöö autori arvates on *simulcasting*'u ja *webcasting*'u õiguste puhul tegemist üldsusele suunamise õiguse eraldiseisva liigiga, mitte üldsusele edastamise õigusega. AutÕS § 10 lg 1 sätestab, et teos loetakse üldsusele suunatuks, kui see on avalikult esitatud, üldsusele näidatud, edastatud, taasedastatud, üldsusele kättesaadavaks tehtud või muul viisil üldsusele suunatud mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel. *Simulcasting*'u ja *webcasting*'u õigused kvalifitseeruvad AutÕS § 10 lg-s 1 nimetatud “muul viisil üldsusele suunatud mis tahes tehnilise vahendi või protsessi vahendusel” alla. Analoogne järeldus tuleb teha ka AutÕS § 72 pinnalt, *simulcasting*'u ja *webcasting*'u õigused kvalifitseeruvad “muude tehniliste vahendite kaudu üldsusele suunamiseks” alla. *Webcasting*'u puhul võib teatud spetsiifiliste fonogrammide kasutuste korral leida kasutamist kättesaadavaks tegemise õigus. Seega ei laiene ajutise koopia tegemise erand *simulcastinguks* ja *webcastinguks* vajalike koopiate tegemisele. Seetõttu hoolimata sellest, kas *simulcasting* ja *webcasting* õigused on seadusandluse alusel käsitletavad kättesaadavaks tegemise või muu üldsusele suunamise õigusena, on fonogrammitootjatel võimalus kontrollida nimetatud õigusi reprodutseerimisõiguse teostamise kaudu.

2. TERRITORIAALSUSPRINTSIIP JA SELLE KOHALDAMINE INFOÜHISKONNAS AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE OSAS

2.1. Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom

2.1.1. Territoriaalsusprintsiihi üldpõhimõtted

Erinevalt asjaõigustest, mis on eksterritoriaalse iseloomuga, on autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused üksnes territoriaalselt kehtivad. Õigusi kaitstakse ainult selles riigis ja selle riigi õiguse piires, kus kaitse on antud. Globaliseerumisega on intellektuaalse omandi seisukohalt hõlgatud riikide territoriaalsed piirid, seega on muutunud raskemaks ka territoriaalsusprintsiihi kohaldamine autoriõigusega kaasnevate õiguste osas. Alljärgnevalt uurib magistritöö autor, kas autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalsuse põhimõte on infoühiskonnas võimalik säilitada.

M. McDougal väidab: "Tänapäeval on nii rahvusvahelise era- kui ka avaliku õiguse ühine seisukoht, et jurisdiktsiooni territoriaalsuse põhimõte on riikide territoriaalsusel rajaneva maailmakorralduse alusprintsiiip."¹⁵⁴ Territoriaalsuse printsiihi keskne tuum on, et iga suveräänne riik kehtestab õiguse oma territooriumil. Territoriaalsus ja rahvusvaheline intellektuaalomandi õiguste kaitse teostamine võivad printsiihis olla kooskõlas. Vastandlikuks teeb need kaks aga asjaolu, et erinevad õigussüsteemid tunduvad küll väga sarnased teoorias, kuid praktikas rakendamisel on väga erinevad.¹⁵⁵

Territoriaalsusprintsiihi juured peituvad ajaloo ajaloos. Mõiste pärineb ajast, mil autoriõigus ehk koopiategemise õigus anti riigi poolt privileegina administratiivse aktiga, sarnaselt

¹⁵⁴ R. B. Lillich. U.S. Naval War College International Law Studies: Readings in international law. 62. kd. Newport, 1980, lk 639. Viidatud E. Tikk. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse probleemina. Juridica nr 9, 2002, lk 579.

¹⁵⁵ C. Wadlow. Enforcement of Intellectual Property in European and International Law. The New Private International Law of Intellectual Property in the United Kingdom and the European Community. London, Sweet & Maxwell, 1998, p 11.

patentide ja kaubamärkidega.¹⁵⁶ Seega autoriõigus tekkis privileegi vormis¹⁵⁷ 15. sajandi lõpus. Tuleb rõhutada, et juba privileeg oli rangelt territoriaalse iseloomuga.¹⁵⁸

Autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste õiguslik regulatsioon on seega ajalooliselt territoriaalse iseloomuga, kuna reeglina asjassepuutuvad õigussuhted omasid varem juriidilist tähendust üksnes selle riigi territooriumil, kus nad tekkisid. Uute autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutusviiside, nagu näiteks satelliidi ja Interneti kaudu üldsusele suunamise, korral toimub aga õiguste riigipiire ületav kasutamine. Seega, reeglid mis olid vastu võetud korraldamaks õiguste kasutamist riikide suletud territooriumitel, peavad kohanduma vastavalt uuele õiguslikule olustikule.¹⁵⁹ R. Fentiman näeb probleemi territoriaalsusprintsibi rakendamise võimalikkuses autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele infoühiskonnas.¹⁶⁰ A. Uritam arvab, et tänapäeval on territoriaalsuse mõistet küll uuendatud, kuna teose rahvusvaheline levitamine on võimalik ilma teose materiaalse objekti ekspordimiseta. Kuid sellest hoolimata on territoriaalsuse printsiip jäänud intellektuaalse omandi õiguse võtmekontseptsiooniks.¹⁶¹

Seni on õigusest ja selle kohaldamisfäärist räägitud enamasti riigipiire silmas pidades. Internetis tekkivate õiguslike probleemide lahendamisel on see suhteliselt kohmakas ning elulisi vajadusi mitterahuldav lahenduskäik. 20. sajandi õigus on olnud peamiselt territooriumi- või isikukeskne ning nende kriteeriumide kindlaksmääramine on virtuaalelus keeruline. Sündmused Internetis toimuvad kõikjal ning mitte kusagil, need ei ületa otseselt geograafilisi piire ning ignoreerivad üleüldse olemasolevaid piire.¹⁶²

¹⁵⁶ A. Uritam. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused satelliitülekanne puhul. Õiguse valik. Juridica, nr 1, 1997, lk 13.

¹⁵⁷ Privileeg oli kindlale isikule välja antud dokument, mis andis talle ainuõiguse trükkida ja müüa teost kas tähtajatult või kindla tähtaja jooksul.

¹⁵⁸ H. Pisuke. Autoriõiguse tekkimisest ja arengust. Autoriõiguse valikkursuse materjalid. Koostaja H. Pisuke. Õigusinstituut, 2003, lk 3.

¹⁵⁹ J. A.L. Sterling. World Copyright Law, 2003, p 129-130.

¹⁶⁰ R. Fentiman. Choice of Law and Intellectual Property. IIC Studies. International Property and Private International Law – Heading for the Future. Editors J. Drexler; A. Kur. Hart Publishing, 2005, p 137.

¹⁶¹ A. Uritam. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused satelliitülekanne puhul. Õiguse valik, lk 13.

¹⁶² E. Tikk. Internet ja õigus. Juridica nr 6, 2000, lk 403.

2.1.2. Territoriaalsusprintsibi vastuolu Euroopa Liidu siseturu põhimõttega

Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused on territoriaalse iseloomuga, see killustab aga Euroopa Liidu siseturu.¹⁶³ Territoriaalse iseloomuga autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused on seega olemuslikult vastuolus Euroopa Liidu põhieesmärgiks oleva sisepiirideta ühisturu olemusega. Asutamislepingutes autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi otseselt ei käsitleta. Euroopa Ühenduse Asutamislepingu¹⁶⁴ artiklis 30 on seoses kaupade vaba liikumise regulatsiooniga kasutatud mõistet “tööstus- ja kaubandusomand”, mis Euroopa Liidu kohtu tõlgenduse kohaselt tähendab ka intellektuaalomandi õigusi. Paljudes Euroopa Liidu dokumentides räägitakse intellektuaalsest, kaubandus- ja tööstusomandist kui iseseisvatest õiguste liikidest. H. Pisuke selgitab, et taoline terminikasutus on tingitud asjaolust, et mõnede Euroopa Liidu liikmesriikide õiguses kasutatakse terminit “intellektuaalne omand” selle kitsas tähenduses. Mõiste “intellektuaalne omand” kitsas tähenduses tähistab üksnes autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi.¹⁶⁵

Kaupade vaba liikumist käsitlevate Asutamislepingu artiklite 28-29 kohaselt on keelatud kõik liikmesriikidevahelised koguselised impordi ja ekspordi piirangud ja samaväärse toimega meetmed, mis takistavad kaupade vaba liikumist. Artikkel 30 näeb ette erandid kaupade vaba liikumise põhimõttest, nimetades ühe piiranguid õigustava asjaoluna vajadust kaitsta tööstus- ja kaubandusomandit. Erandid ei tohi endast aga kujutada suvalise diskrimineerimise vahendit või liikmesriikidevahelise kaubanduse varjatud piiramist.¹⁶⁶ Seega intellektuaalomandi küsimuste reguleerimine on jäetud liikmesriikide jurisdiktsiooni alla ning iseenesest on võimalik territoriaalsete intellektuaalomandi õiguste kaitsmise eesmärgil minna vastuollu kaupade vaba liikumise printsibiiga, mille eesmärgiks on kaotada siseturu toimimist takistavad piirangud.

Asutamislepingu artikkel 30 lubab seega piiranguid kaupade vabale liikumisele üksnes juhul, kui need on õigustatud. L. Jents küsib, mis on õigustatud piirang kaupade ja teenuste vabale liikumisele Euroopa Liidus. L. Jents asub seisukohale, et see küsimus annab Euroopa Liidu

¹⁶³ L. Jents. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse Euroopa Liidus (Euroopa Kohtu praktika põhjal, lk 25).

¹⁶⁴ Euroopa Ühenduse asutamisleping. Konsolideeritud versioon. O.J. C340, 10.11.1997, p 173.

¹⁶⁵ H. Pisuke. Loomingu ja investeringu kaitse autoriõiguse seaduse alusel. Eesti Majanduse Teataja, nr 6/7, 2000, lk 17.

¹⁶⁶ Euroopa Ühenduse Asutamisleping ei näe ette regulatsiooni, et kaubandus- ja tööstusomandi kaitseks saab seada ka teenuste vabale liikumisele piiranguid. Euroopa Kohus oma otsuses Coditel vs Cine Vog hakkas kasutama aga analoogiat artikli 30 rakendamiseks teenuste vaba liikumise küsimustele.

kohtule ülesande kaaluda ja otsustada kaupade vaba liikumise ja territoriaalse iseloomuga intellektuaalse omandi vahelise suhte olemuse kohta.¹⁶⁷

C. Ginter väidab, et tuleb leida tasakaal kaupade Euroopa Liidu siseturul vaba liikumise põhimõtte ja intellektuaalse omandi õiguste omajate huvide vahel.¹⁶⁸ Territoriaalsusprintsipi ja õiguste multiterritoriaalse kasutamise vastuolu lahendamiseks Euroopa Liidu siseturul on Euroopa Kohus kasutanud erinevaid lähenemisi - autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste olemasolu ja kasutamise teooriat ning intellektuaalomandi õiguste spetsiifilise olemuse teooriat. Esimese teooria kohaselt tuleb vahet teha intellektuaalomandi õiguste “olemasolu”¹⁶⁹ ja “kasutamise”¹⁷⁰ vahel. Ainuõigus võib siseriikliku õiguse järgi olla küll olemas, kuid seda ei või teostada viisil, mis takistab Ühenduse õiguse kohaselt kaupade vaba liikumist või konkurentsi.¹⁷¹ Esimene kohtulahend, millega Euroopa Kohus hakkas vahet tegema intellektuaalse omandi õiguse “olemasolu” ja “kasutamise” vahel oli *Deutsche Grammophon vs Metro*.¹⁷² Õiguste “olemasolu” ja “kasutamise” teooriast sai aastateks oluline printsiip Euroopa Ühenduse õiguse ja autoriõiguse ning autoriõigusega kaasnevate õiguste vaheliste suhete kindlaksmääramisel.¹⁷³ Kaasuses *Consten ja Grundig vs Komisjon*¹⁷⁴ leidis Euroopa Kohus, et kuigi Euroopa Ühenduse Asutamisleping ei mõjuta intellektuaalomandi õiguste eksisteerimist liikmesriikide õigusaktide alusel, võib nende õiguste kasutamine teatud olukorras olla Lepinguga piiratud. Teise teooria rakendamine on raskendatud. Kohus on tunnistanud autoriõiguste spetsiifilise olemuse määratlemise raskust tulenevalt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste eripärast.¹⁷⁵ Kohtuasjas *Coditel vs Cine Vog*¹⁷⁶ leidis kohus, et filmide puhul on autoriõiguse oluliseks sisuks õiguste omaja õigus saada tasu filmi igakordse esitamise eest. Õiguse spetsiifilise olemuse teooria kohaselt võib õiguse omaja seega takistada kaupade vaba liikumist juhul, kui see on vajalik õiguse spetsiifilise olemuse kaitsmiseks.

¹⁶⁷ L. Jents. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse Euroopa Liidus (Euroopa Kohtu praktika põhjal. Bakalaureusetöö, lk 25.

¹⁶⁸ C. Ginter. Free Movement of Goods and Parallel Imports of Goods within the Internal Market. Estonian Law Reform and Global Challenges. Essays Celebrating the Tenth Anniversary of the Institute of Law, University of Tartu. Tartu, 2005, p 95.

¹⁶⁹ Inglise keeles *existence*.

¹⁷⁰ Inglise keeles *exercise*.

¹⁷¹ P. Graig, G. De Burca. EU Law. Text, Cases and Materials. Second editon. Oxford University Press, 1998, p 1027-1028.

¹⁷² Kohtuasi *Deutsche Grammophon vs Metro*. 78/70; Kohtuasi *Coditel vs Cine Vog*. 62/79.

¹⁷³ L. Jents. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse Euroopa Liidus (Euroopa Kohtu praktika põhjal, lk 27.

¹⁷⁴ Kohtuasi *Consten ja Grundig vs Komisjon*. 56 ja 58/65.

¹⁷⁵ Kohtuasi *Deutsche Grammophon vs Metro*. 78/70; Kohtuasi *Coditel vs Cine Vog*, kohtuasi 62/79.

¹⁷⁶ Kohtuasi *Coditel vs Cine Vog*. 62/79.

Eesmärk luua ühtne siseturg tingib autoriõiguse regulatsiooni harmoneerimise Euroopa Liidus.¹⁷⁷ Autoriõigusega kaasnevate õiguste ühtlustamine Euroopa Liidus peab tagama siseturu probleemideta toimimise ja normaalse konkurentsi kultuuritööstuse valdkonnas.¹⁷⁸ Samas toonitab H. Pisuke, et Euroopa Liidu liikmesriigid on seisukohal, et Euroopa Liidu sisene harmoneerimine peab leidma aset ainult sellel tasemel, mis mõjutab ühisturu loomist või funktsioneerimist ning arvestama peab autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kultuurilise sisuga.¹⁷⁹ Magistritöö autori arvates on autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalse iseloomu ja Euroopa Liidu siseturu vahelise vastuolu kõrvaldamiseks vaja leida optimaalne tasakaal liikmesriikide kultuuriliste eripärade säilitamise ning siseturu toimimiseks piisavalt kõrgel tasemel harmoneerimise vahel.

2.1.3. Emissiooniteooria kohaldamine infoühiskonnas

Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom tingib, et siseriiklik õigus võib reguleerida üksnes riigi territooriumil sooritatud toiminguid. Riigipiiri ületavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamisel on hakatud rakendama kahte teooriat – emissiooni- ning vastuvõtuteooriat. Emissiooniteooria kohaselt toimub üldsusele edastamine üksnes riigis, kus signaalide emissioon aset leiab.¹⁸⁰ Teine teooria on eelmisele vastupidine ja selle järgi tuleb kohaldada selle riigi õigust, kus kaitstud objekt on tehtud üldsusele kättesaadavaks. See teooria on tuntud kas vastuvõtuteooria või ka Bogtschi teooria nime all, viidates selle ühele loojale Arpad Bogtschile, omaaegsele WIPO peadirektorile.¹⁸¹ Bogtschi teooria ei puuduta reprodutseerimisõigust ega kättesaadavaks tegemise õigust, vaid on limiteeritud üksnes üldsusele edastamise õigusega. Kuivõrd infoühiskonnas on järjest enam kasvanud fonogrammide suunamine Interneti teel, siis kerkib küsimus, kumba teooriat rakendada. Kuivõrd on selge, et praktikas oleks lihtsam rakendada emissiooniteooriat, siis on asjakohane uurida, kas emissiooniteooria töötaks ka Interneti puhul.

Rooma konventsioon, Berni konventsioon ega WIPO esitus- ja fonogrammileping ei viita ülekande emissiooni kohale, vaid mõlemad definitsioonid baseeruvad "üldsuse" mõistel.

¹⁷⁷ A. Kalvi. The Impact of Copyright Industries on Copyright Law. *Juridica International* No 10, 2005, p 101.

¹⁷⁸ H. Pisuke. Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast. *Intellektuaalse omandi infokiri*, nr 2, 2005, lk 8.

¹⁷⁹ H. Pisuke. Cultural Dimension in Estonian Copyright Law. *Juridica International* No 9, 2004, p 49.

¹⁸⁰ Guide to the Copyright and Related Rights Treaties administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publications No 891(E), 2004, p 285.

¹⁸¹ A. Uritam. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused satelliitülekannete puhul. *Õiguse valik*, lk 13.

Seega on oluline riik, kus ülekanne on üldsusele suunatud, st kus emissioon vastu võetakse. Rooma konventsiooni artikkel 3(f) ja WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 2(f) räägivad mõlemad “ülekandest”¹⁸², mis sisuliselt tähendab signaali edastamise protsessi, mitte ainuüksi signaalide emissiooni.

A. Uritam väidab, et satelliidid on tõenäoliselt üks 20. sajandi suuremaid leiutisi. Satelliidi kaudu teostatavad ülekanded on andnud televisiooniülekannetele ulatuse, mis on pretsedenditu.¹⁸³ Küsimus riigipiire ületavast fonogrammide edastamisest ei tõstatunud seega reaalselt enne satelliit tehnoloogia kasutuselevõttu. Satelliidi kaudu edastamine on teinud võimalikuks televisiooniprogrammide laiema publikuni jõudmise väljaspoole ühe riigi piire. Emissiooniteooria on leidnud edukalt rakendust satelliidi kaudu üldsusele edastamisel Euroopa Liidu siseturu piires. Euroopa Liidus on vastu võetud direktiiv¹⁸⁴ reguleerimaks satelliidi ülekannete riigipiire ületava tegevuse puhul kohaldatavaid põhimõtteid. Satelliidi direktiivi artikli 1(2)(b) kohaselt toimub satelliidi kaudu üldsusele edastamine ainult liikmesriigis, kus ringhäälinguorganisatsiooni kontrolli all ja vastutusel sisestatakse programmi sisaldavad signaalid katkematusse sideahelasse satelliidi ja maajaama vahel. Satelliidi direktiiv näeb ette, et päritolumaa õiguse kohaldamise printsiibi rakendamine toimub ainult siis, kui riik on garanteerinud direktiivis ettenähtud miinimumkaitse õiguste omajatele. F. Gotzeni arvates on sellega välditud olukorra tekkimist, kus ringhäälinguorganisatsioonid asutatakse ainult ühe, “soodsaima autoriõiguse regulatsiooniga” riigis.¹⁸⁵

Kohtuasjas CERT vs SPRE & GVL¹⁸⁶ oli peamine järgmine küsimus: kui ühe liikmesriigi territooriumilt saateid edastav ringhäälinguorganisatsioon kasutab oma programmi edastamiseks ühele osale siseriiklikust kuulajaskonnast läheduses, ent teise liikmesriigi territooriumil asuvat saatjat, siis kas selle teise liikmesriigi seadust kohaldatakse õiglasele tasule, mida tuleb maksta nende programmides esinevate fonogrammide eest. Tõstatus küsimus, kas kõnealune edastamine on üldsusele satelliidi kaudu edastamine satelliidi direktiivi artikli 1(2)(a) tähenduses. Kohus asus eitavale seisukohale. Seega ei ole satelliidi

¹⁸² Inglise keeles kasutatakse terminit *broadcasting*.

¹⁸³ A. Uritam. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused satelliitülekannete puhul. Õiguse valik, lk 12.

¹⁸⁴ Euroopa Nõukogu direktiiv 93/83 27. september 1993 mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel kaabellevi kaudu. Edaspidi nimetatud satelliidi direktiiv.

¹⁸⁵ F. Gotzen. Harmonization of Copyright in the European Union. Intellectual Property and Information Law. Kluwer Law International, 1998, p 163.

¹⁸⁶ Kohtuasi CERT vs SPRE & GVL. C-192/04.

direktiiviga vastuolus, et fonogrammide kasutamise eest makstav tasu on reguleeritud mitte üksnes selle liikmesriigi õigusega, mille territooriumil on edastav äriühing asutatud, vaid samuti selle liikmesriigi õigusega, kus tehnilistel põhjustel asub maismaasaatja, mis esimesse riiki neid saateid üle kannab. Samas kohtuasjas kerkis esile ka küsimus, kas ringhäälinguorganisatsioon saab ühepoolselt vähendada fonogrammitootjate kasutamise eest makstava õiglase tasu kogusummat, mida ta peab maksma oma asutamisjärgses liikmesriigis, selle summa võrra, mida ta peab maksma liikmesriigis, mille territooriumil asub esimese liikmesriigi suunas saateid edastav maismaasaatja. Kohus asus eitavale seisukohale.

Raadio- ja televisiooniprogrammide satelliidi kaudu edastamine on suhteliselt lahus tegevus digitaalsest keskkonnast laiemas tähenduses. See on spetsiifiline ja piiratud ressursidega viis fonogramme sisaldava programmi üldsusele suunamiseks. Probleemid, mis piiriülese edastamise korral tekivad, on aga väga sarnased digitaalses keskkonnas toimuva suunamise puhul. Samamoodi tekivad raskused kõikide litsentside omandamisel ning ka kohaldatava õiguse valikul.

Kuivõrd satelliidi direktiivi tähenduses ei ole oluline, kas programmi kandvad signaalid on analoog või digitaalformaadis, siis kerkib küsimus, mis ulatuses direktiiv on kohaldatav digitaalses keskkonnas juba praegu. Satelliidi direktiivi artiklitest 2 ja 8 võib järeldada, et see hõlmab vaid ringhäälinguorganisatsioonide poolt programmide satelliidi kaudu edastamist. Programm eeldab toodetud sisu ja seega see erineb interaktiivsetest digitaalse võrgu teenustest, kus edastatavad objektid sõltuvad lõpptarbija tahtest. Seega kohaldub satelliidi direktiiv magistritöö autori arvates üksnes fonogrammide satelliidi kaudu üldsusele edastamise õigusele.

Poolt- ja vastuargumente satelliidi regulatsiooni mudeli kohaldamise võimalikkusest teistele infoühiskonnas toimuvatele autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kasutustele on näiteks T. Dreieri arvates mitmeid. Tuleb mõõnda, et situatsioon on tõesti sarnane – nii programmide satelliidi kaudu edastamisel kui ka Interneti kaudu suunamisel suunatakse kaitstud objektid ühest allikast mitmete kasutajateni, st nad tehakse üldsusele kättesaadavaks. Praktikas on mõlemad sageli piiriüleised tegevused. Mõlema puhul valitseb õiguslik ebakindlus, millises riigis täpselt üldsusele suunamine aset leiab. Bogschi teooria kohaselt peaks saama eraldi loa iga riigi territooriumi jaoks, kus suunamine aset leiab. Samas tundub vastuargumente satelliidi analoogia kohaldamise osas rohkem olevat. Esiteks, ei ole selge, milliste õiguste kasutamine

konkreetselt aset leiab ja teiseks, erinevate riikide õigus tõlgendab samuti õiguste sisu erinevalt, seetõttu oleks esmalt vaja ühtlustada seadusandlused. Eriti kerkib küsimus üles juhul, kui näiteks reprodutseerimisõiguse kasutamine leiab aset mõne riigi tõlgenduste kohaselt ainult ühes riigis, näiteks seal, kus fonogramme serverisse kopeeritakse, aga samas teised riigid loevad reprodutseerimisõiguse kasutamiseks kõiki koopiategemise võimalusi, mis tehnilise protsessi abil tehakse. Ka erinevad erandid riikides segavad selle mudeli kasutuselevõttu.¹⁸⁷

Satelliidi analoogiat ei saa magistritöö autori arvates kasutada Interneti kaudu fonogrammide suunamise puhul. Kui satelliidi kaudu edastamise puhul on edastaja identifitseeritav, siis Interneti puhul sisuliselt server, kus andmebaas asub, võib olla liigutatav ühest riigist teise. Samuti saavad kasutajad reeglina olla ükskõik millises maailma riigis, satelliidi puhul on kasutajate asukoht piiratud.

Satelliidi mudeli puhul tuleb kindlasti silmas pidada asjaolu, et see reguleerib õigussuhteid Euroopa Liidu siseturul, kus õigussüsteemide ühtlustamine muulgi viisil aset leiab. Autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste harmoneerimine on toimunud ka läbi mitmete teiste meetmete ja direktiivide kui satelliidi direktiiv. Globaalse digitaalse keskkonna puhul ei saa me enam eeldada, et üksnes Euroopa Liidu siseturul toimuks õiguste kasutamine teistsuguste reeglite alusel, kui ülejäänud riikides. Seega peaks igasugune ühtlustamine ja skeemid olema kindlasti globaalsed. Magistritöö autori arvates ei saa infoühiskonnas enam päris rääkida Euroopa Liidu sisestest eriregulatsioonidest, Euroopa Liidu siseturu raames on küll teatud määral võimalik õiguste teostamist reguleerida ning seadusandlusi ühtlustada, kuid digitaalseid kasutusi on raske viia Euroopa Liidu siseturu piiridesse. Sellegipoolest on autoriõiguse valdkonna uurimine ja edendamine ning harmoneerimine Euroopa Liidu tasandil väga vajalik, kuna see mõjutab tugevalt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rahvusvahelist arengut.

Käesoleva uurimustöö autori arvates ei töötaks emissiooniteooria sarnaselt satelliidi lahendusele infoühiskonnas Interneti puhul, kuna fonogramme saab Internetti üleslaadida igalpool maailmas. Emissiooniteooria kasutamisel kaoks kontroll õiguste teostamise üle ning

¹⁸⁷ T. Dreier. The Cable and Satellite Analogy. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 62-64.

õiguste kasutamine viidaks madalaima kaitsega riiki, nn autoriõiguse paradiisi¹⁸⁸. Samuti on peaaegu võimatu kindlaks teha täpset kohta, kus kaitstud objekt Interneti üleslaeti. Kuigi see toob kaasa praktilisi raskusi, on autori arvates ainsaks lahenduseks fookuseerida tähelepanu riigile, kus kaitstud objektide vastuvõtt toimub, ning kasutada Interneti kaudu fonogrammide suunamise korral vastuvõtuteooriat.

2.2. Fonogrammitootja õiguste teostamine multiterritoriaalsel tasandil

Territoriaalsuse põhimõttest tulenevalt ei eksisteeri fonogrammitootjatel ülemaailmset ühtset õiguste kataloogi, vaid kogum rahvuslikke õiguste katalooge. Rahvusvahelised konventsioonid kehtestavad üksnes minimaalsed standardid, millega kõikide kokkuleppe osalisriikide seadusandlused peavad vastavuses olema. Luba õiguste kasutamiseks tuleb reeglina saada kõikide territooriumide jaoks, kus õiguste kasutamine aset leiab. Mõned riigid annavad näiteks üldsusele suunamise õiguse ainuõigusena, teised tasu saamise õigusena, aga mõned riigid ei anna fonogrammitootjatele üldse sellist õigust – kõik sõltub konkreetsest jurisdiktsioonist.

Interneti globaalne iseloom tingib, et ainult rahvuslikul tasandil infoühiskonnas esilekerkinud autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õigustega seotud probleeme lahendada ei ole mõtet.¹⁸⁹ Õiguste kaitse ulatus, samuti vahendid õiguste kaitseks ja litsentseerimiseks, sõltuvad selle riigi seadusest, mille territooriumil kaitset taotletakse.¹⁹⁰ Seega ei ole olemas veel globaalselt harmoniseeritud autoriõigusega kaasnevate õiguste õiguslikku keskkonda. Ka A. Uritam mõönab, et territoriaalsus võib olla suureks takistuseks rahvusvahelisel suhtlemisel. Iga maa annab oma panuse kultuuripärandisse, samas ei suuda ükski rahvuslik kultuur eksisteerida täiesti isoleeritult. Järelikult on vaja leida vahendeid territoriaalsuse ületamiseks. Ainsateks vahenditeks territoriaalsuse ületamisel on rahvusvahelised kokkulepped – rahvusvahelised konventsioonid ning riikidevahelised kahepoolsed lepingud.¹⁹¹ A. Kukrus on jõudnud samasugusele järeldusele.¹⁹² Käesoleva töö autori arvates võiks infoühiskonnas

¹⁸⁸ S. Ricketson ja J. Ginsburg nimetavad riiki, kus on lihtne autoriõigusi rikkuda kas seadusandluse või õiguste jõustamise puudulikkuse tõttu, autoriõiguse paradiisiks. Inglise keeles *copyright heaven*. Vt lähemalt S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*. Second edition. Volume 2. Oxford University Press, 2006, p 1296.

¹⁸⁹ H. Macqueen. *Copyright and the Internet. Law and the Internet. Regulating Cyberspace*, p 69.

¹⁹⁰ Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kehtivuse alused Eestis määravad kindlaks AutÕS § 3 ja § 63.

¹⁹¹ A. Uritam. Autoriõigusega kaasnevad õigused. Rooma konventsioon. Eesti Jurist nr 11, 2004, lk 38.

¹⁹² A. Kukrus. Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse, lk 30.

territoriaalsusprintsibi ületamise vahendiks lugeda ka õiguste omajate kollektiivse esindamise organisatsioonide kas kahe- või mitmepoolsed kokkulepped.

AutÕS annab võimaluse teostada välisriikide õiguste omajate õigusi Eestis kahe- või mitmepoolsete kokkulepete teel. AutÕS § 77 lg 5 sätestab, et kollektiivse esindamise organisatsioonid esindavad välisriigi autoreid ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajaid kas nendega vahetult sõlmitud lepingu, välisriikide kollektiivse esindamise organisatsioonidega sõlmitud kahepoolsete või mitmepoolsete kokkulepete või liikmelisuse alusel. Käesoleva magistritöö autori arvates on mõnevõrra eksitav sätte viimase osa väljend "liikmelisuse", kuivõrd liikme staatusesse saamiseks peab õiguste omaja praktikas nagunii sõlmima vahetult kollektiivse esindamise organisatsiooniga lepingu. Seetõttu tuleks nimetatud osa AutÕS § 77 lg-st 5 kehtetuks tunnistada.

Õiguste omaja ja kollektiivse esindamise organisatsiooni vahel sõlmitavad lepingud on reeglina pigem territoriaalse kui ülemaailmse iseloomuga.¹⁹³ Kuna kollektiivse esindamise organisatsioonidel on seega õigus teostada õiguste omajate õigusi vaid oma asukoha riigi territooriumil¹⁹⁴, siis ei ole võimalik anda ilma vastavate volituste olemasoluta multiterritoriaalset litsentsi. Samuti ei saa õiguste omajad ise anda multiterritoriaalset litsentsi kasutajale, kui nad on õiguste teostamise juba kollektiivse esindamise organisatsioonile üle andnud.¹⁹⁵

Fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonide poolt omavahel sõlmitavad bilateraalsed kokkulepped, mis võimaldavad välismaiste õiguste omajate õiguste teostamist praktikas, ei kata *simulcasting*'ut ega *webcasting*'ut, kuna reprodutseerimisõigus ei ole reeglina kõnealuste kahepoolsete kokkulepetega kaetud. Kõikide kahepoolsete lepingute muutmine oleks aeganõudev protsess ning samuti ei oleks sellega tagatud ühesuguste tingimuste rakendamine litsentseerimise praktikas. Seetõttu, võimaldamaks paindlikumat, efektiivsemat ja läbipaisvamat ning nii kasutajatele kui ka õiguste omajatele endile lihtsamat õiguste kasutamise litsentseerimist, on Rahvusvaheline Fonogrammitootjate Föderatsioon (IFPI) välja töötanud fonogrammitootjate *simulcasting* ja *webcasting* mitmepoolsed kokkulepped. Käesolevaks hetkeks on *simulcasting* kokkuleppega ühinenud 37 riigi ja

¹⁹³ R. Schulenberg. *Legal Aspects of the Music Industry*. Billboard Books, New York, 1999, p 304.

¹⁹⁴ Erandiks reeglina väiksemad fonogrammitootjad, kes on ühele kollektiivse esindamise organisatsioonile andnud õiguse teostada oma varalisi õigusi kollektiivselt ülemaailmselt.

¹⁹⁵ AutÕS § 77 lg 3.

webcasting kokkuleppega 36 riigi kollektiivse esindamise organisatsiooni.¹⁹⁶ Nende mitmepoolsete kokkulepete kohaselt annab iga riigi kollektiivse esindamise organisatsioon teistele ühingutele õiguse litsentseerida multiterritoriaalset *simulcasting*'ut ja *webcasting*'ut. Euroopa Majanduspiirkonda kuuluvate riikide puhul on kasutajal võimalus valida erinevate riikide kollektiivse esindamise organisatsioonide vahel, hoolimata sellest, millise riigi õiguse järgi nad asutatud on.

Kerkib küsimus, kuidas kindlaks teha konkreetsed territooriumid, kus *simulcasting* ja *webcasting* aset leiavad. Kui *simulcast* ja *webcast* toimuvad riigist A riiki B, siis on *simulcast* ja *webcast* mõlema riigi õiguse subjektideks. *Simulcasting* kokkuleppe alusel sõlmitud *simulcasting* leping katab *simulcasting*'u samas riigis ja teistesse kokkuleppes osalevatesse riikidesse. Kui *simulcasting*'t teostatakse globaalsel tasandil, siis tuleb arvesse võtta kõiki õigusi ja tingimusi, mis rakenduvad riigi territooriumitel, kuhu *simulcast* suunatakse. Kui ringhäälinguorganisatsioon paneb ringhäälinguprogrammi signaali Internetti, kavatseb ta seda järelikult ka globaalsel tasandil ülekanda. Praktikas on ka suunatava programmi sisu oluline, kuna näiteks tuleb vaadata, kellele mis keeles programm on suunatud. *Simulcaster* peab samuti ise määratlema, kuhu ülekanne jõuab. Oluline on siinjuures samuti asjaolu, kas on võimalik *simulcasting*'t ja *webcasting*'t riigiti piirata. Käesolevaks hetkeks on loodud spetsiaalne tarkvara, mis võimaldab kasutajaid identifitseerida territooriumite kaupa ja näidata, kas esineb fonogrammide kasutajaid litsentseerimata territooriumitelt.

Infoühiskond on tinginud liikumise multiterritoriaalse dimensiooni poole fonogrammitootja õiguste kasutamisel. Territoriaalsuse printsiip oma senises mõõtmes ei suuda seega enam vastata reaalsele õiguslikule vajadusele. Üheks peamiseks põhjuseks on litsentseerimissüsteemide komplitseeritus. Kui fonogrammitootjatel on multiterritoriaalne litsentseerimisskeem põhimõtteliselt olemas, siis autoritel taoline süsteem puudub. Kuivõrd õiguspäraseks üldsusele suunamise õiguse kasutamiseks on peale fonogrammitootjate vaja ka esitajate ja autorite luba, siis takistab fonogrammitootjate õiguste teostamist teiste õiguste omajate gruppide lubade puudumine.

¹⁹⁶ *Webcasting* kokkuleppes osalevad Eesti, Argentiina, Austraalia, Austria, Belgia, Bulgaaria, Costa Rica, Dominikaani Vabariik, Ecuador, Hispaania, Holland, Hong Kong, Island, Itaalia, Kreeka, Malaisia, Mehhiko, Norra, Panama, Paraguay, Peruu, Poola, Portugal, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Singapur, Sloveenia, Soome, Suurbritannia, Taani, Tai, Tšehhi Vabariik, Ungari, Uruguai, Uus Meremaa, *simulcasting* kokkuleppes lisaks ka Šveits.

Infoühiskonna areng on seega kaasa toonud õiguste teostamise koordineerimise vajaduse. On oluline märkida, et Euroopa Liidu tasandil on asunud ette valmistama uut direktiivi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamise osas. Direktiivi abil tahab Euroopa Komisjon kõrvaldada käesoleval hetkel eksisteerivad takistused *online* muusikaturu kasvamiseks Euroopa Liidus. Soovitakse luua süsteem, kus iga Euroopa Liidu liikmesriigi õiguste omajate kollektiivse esindamise organisatsioon saaks pakkuda üle-euroopalist litsentsi muusika *online* kasutamiseks.¹⁹⁷ Kuivõrd nimetatud süsteemi korral oleksid kõik kollektiivse esindamise organisatsioonid üksteise konkurendid, siis võib prognoosida nende arvu mõningast vähenemist Euroopa Liidus. Samas on käesoleva magistritöö autor veendunud, et märkimisväärseid sisulisi muutusi kõnealuse direktiivi vastuvõtmine fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonidele siiski kaasa ei too. Mitmepoolsete *simulcasting* ja *webcasting* kokkulepete kaudu pakuvad EFÜ ja teiste lepinguga ühinenud Euroopa Liidu liikmesriikide fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonid juba praegu võimalust sõlmida litsentsileping fonogrammitootjate õiguste kasutamiseks ükskõik millise organisatsiooniga Euroopa Ühenduse territooriumilt. E.-J. Mestmäcker väidab, et Euroopa Komisjon kasutas eelnimetatud fonogrammitootjate mitmepoolsete kokkulepete toimimismehhanismi näidisena uue direktiivi väljatöötamiseks.¹⁹⁸

Magistritöö autor on veendunud, et edasises õiguspraktikas osutub kindlasti vajalikuks sõlmida kollektiivse esindamise organisatsioonidel mitmepoolseid kokkuleppeid ka üldsusele edastamise ja avaliku esitamise osas. Järjest rohkem kasutajaid laiendab oma äritegevust teistesse riikidesse. Vastastikuse kokkuleppe puudumisel peavad need kasutajad iga riigi kollektiivse esindamise organisatsiooniga eraldi litsentsilepingu sõlmima. Fonogrammitootjate mitmepoolsete kokkulepete eesmärk on võimaldada ühe riigi ühingul anda multiterritoriaalne litsents fonogrammitootjate teatud õiguste kasutamise korral, mis kataks kõikide lepinguga ühinenud ühingute riikide territooriume, koguda ja jagada tasu. Fonogrammitootjad peavad olema andnud volituse esindada sellisel juhul oma õigusi ka väljaspool kollektiivse esindamise organisatsiooni asukohariiki.

¹⁹⁷ Vt lähemalt Commission Recommendation on collective cross-border management of copyright and related rights for legitimate online music services. 2005/737/EC. Kättesaadav arvutivõrgus: http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/oj/2005/l_276/l_27620051021en00540057.pdf ning Commission Staff Working Document. Study on a Community Initiative on the Cross-Border Collective Management of Copyright. Kättesaadav arvutivõrgus: http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf.

¹⁹⁸ E.-J. Mestmäcker. Agreements of reciprocal representation of collecting societies in the internal market: The related rights of phonogram producers as a test case (simulcasting). RIDA, Vol 203, 2005, p 63.

Globaalse litsentsi andmine ei ole vaadeldav kui autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalsest iseloomust loobumine. Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom ei ole muutunud, aga muutunud on selle printsiibi rakendamine praktikas. Autori arvates on seega territoriaalsusprintsip ka täna kohaldatav autoriõigusega kaasnevatele õigustele infoühiskonnas. Autori arvates aitab õiguste omajate mitmepoolsete kokkulepete sõlmimine elimineerida territoriaalsusprintsibist tulenevad raskused õiguste teostamisel infoühiskonnas.

2.3. Rahvusvahelise eraõiguse küsimused fonogrammitootjate õiguste teostamisel

2.3.1. Sissejuhatus temaatikasse

Rahvusvaheline eraõigus tegeleb traditsiooniliselt kolme teemaga, milleks on: küsimus kohaldatava õiguse valikust, kohtualluvuse määratlemine ja kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ja täitmine.¹⁹⁹ Magistritöö käsitleb kahe esimesega seonduvaid mõningaid aktuaalseid rahvusvahelise eraõiguse küsimusi autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamisel.

Autoriõigusele ja autoriõigusega kaasnevatele õigustele on rahvusvahelisel eraõigusel ajalooliselt olnud väiksem mõju, aga tehnoloogia areng on toonud kaasa selle pideva tugevnemise. Infoühiskonnas on suurenenud autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kasutamine multiterritoriaalsel tasandil. Digitaalsed keskkonnad pakuvad hulgaliselt uusi võimalusi autoriõigusega kaasnevate õiguste mitmesuguseks kasutamiseks, sõlmitakse järjest rohkem välismaist elementi sisaldavaid lepinguid. Samas ei ole olemas eriregulatsiooni, kuidas taolisi õigussuhteid rahvusvahelise eraõiguse kontekstis käsitleda.

Infoühiskonnas on fonogrammide kasutamine liikunud ühe kindla riigi territooriumilt globaalsesse küberruumi. Magistritöö käesoleva alajao eesmärgiks on uurida, milline on kohaldatava õiguse valik juhul, kui toimub autoriõiguste ja sellega kaasnevate õiguste riigipiire ületav kasutamine. Autor keskendub küsimusele, millise riigi õigust tuleks kohaldada juhul, kui autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi kasutatakse multiterritoriaalsel tasandil.

¹⁹⁹ H. Pisuke. Rahvusvahelise eraõiguse kursus. Loengute konspekt üliõpilastele. Õigusinstituut, 2000, lk 5.

Autoriõiguste ja autoriõigustega kaasnevate õiguste regulatsiooni sisaldavad rahvusvahelised konventsioonid ei sisalda rahvusvahelise eraõiguse sätteid. Kohtud kohaldavad konventsiooniga kaitstud objektidega seotud õigussuhetele konventsiooni selle osalisriigi õigust, kus kaitset taotletakse.

Eestis tõusetub pragmaatiline probleem kohtute suutlikkusest õigussuhetele rakendada mitme välisriigi õigust. REÕS § 4 lg 1 kohaselt tehakse kohaldatava välisriigi õiguse sisu kindlaks asja menetleva kohtu poolt. Menetleval kohtul on õigus nõuda selleks poolte kaasabi, samas ei ole kohus kohustatud poolte esitatud dokumentidest juhinduma. Lisaks on kohtul õigus pöörduda abi saamiseks Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi ja Välisministeeriumi poole ning kasutada ekspertide abi. REÕS § 4 lg 4 sätestab, et kui välisriigi õiguse sisu ei ole kõigile pingutustele vaatamata võimalik mõistliku aja jooksul kindlaks teha, kohaldatakse Eesti õigust. Kerkib küsimus, kuidas sisustada siinkohal mõistet “mõistlik aeg”. On aktuaalne analüüsida probleemi, et kui on tegemist kolmekümne erineva riigi autoriõiguse kohaldamise küsimusega, siis kas nende välisriigi õiguste sisu on võimalik “mõistliku aja” jooksul lahendada. Käesoleva uurimustöö autori arvates tõenäoliselt mitte. Seega on võimalik, et autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud kohtuvaidluses kohaldab Eesti kohus õigussuhetele üksnes Eesti õigust.

Õiguste multiterritoriaalne kasutamise, eriti Internetis suunamise, puhul tuleks magistr töö autori arvates kohaldada nende riikide õigust, kus õiguste kasutamine aset leiab. See tekitab aga praktikas probleeme, sest kohtud ei ole võimelised kõikide riikide õigust kohaldama. Siit kerkib aga üles küsimus, kas ei oleks mitte mõttekas kohaldada õigussuhetele üksnes ühe konkreetse riigi õigust, näiteks suunamise päritoluriigi õigust. See tähendaks, et kohaldamisele kuuluks selle riigi õigus, kus esimene lüli autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kasutamise jadas aset leidis, näiteks kus riigis kopeeriti fonogrammid andmebaasi või kus riigis asub andmebaasi sisaldav server. Päritoluriigi õiguse rakendamine läheb paljudel juhtudel vastuollu rahvusvahelise eraõiguse sätetega. Näiteks REÕS §-ga 23, mille kohaselt autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste tekkimisele, sisule, lõppemisele ja kaitsele kohaldatakse selle riigi õigust, mille territooriumi jaoks sellele kaitset taotletakse. Seega Eesti rahvusvahelise eraõiguse sätteid ülekande päritoluriigi õiguse rakendamist ei luba. Suunamise kasutamiskoha riigi õiguse rakendamine kindlustab aga õiguste omajatele õiguste kaitse ja teostamise kõikides riikides, kus nende kaitstud objekte tegelikult kasutatakse, st üldsusele

suunatakse. Siinkohal on oluline märkida, et juba üksnes võimalus ülekannet vastu võtta tähendab üldsusele suunamise toimumist.

P. Gelleri järgi on kohaldatava õiguse probleemile võimalik läheneda kas kategoorilise või funktsionaalse analüüsi teooria kaudu. Esimese kohaselt on vaja kindlaks määrata üks konkreetne riik, mis on õigussuhtega enim seotud, ning kohaldada selle riigi õigust. Küberruumis taoline lähenemine aga ei tööta, kuna kohtud ei ole tihti võimelised erinevate juriidiliste faktide konkreetset toimumiskohta lokaliseerima. Teine teooria lähtub sellest, millised huvid kaalul on. Kohus peaks kohaldama selle riigi õigust, mille kohaselt õiguse omajale kahju hüvitatakse. Näiteks kohus võib hüvitise välja mõista isegi siis, kui kahju tekitamine ei toimunudki kohtu asukoha riigis, kuid kahju tekitaja elu- või asukoht on seal. Ka selle teooria puhul jääb siiski selgusetuks, kuidas määrata need kriteeriumid kindlaks küberruumis toimuvate kasutuste korral. P. Gelleri arvates ei ole seega mõtet küsida, kas autoriõigus oma iseloomult peaks olema allutatud lähtekoha riigi või lõpliku kasutamise koha riigi õigusele. Kui kaitstud objektid tehakse kättesaadavaks kõikides riikides, siis kohtud peaksid küsima, kuidas ühe või teise õigussüsteemi valimine mõjutab kaalulolevaid huvisid.²⁰⁰

Seega, lokaliseerimaks õiguste kaitset pakkuvad riigid, peame küsima, kus võiksid õiguste omajate huvid nende õiguste mittekaitsemise korral enim olla ohustatud.²⁰¹ P. Geller soovib ka, et kasutades Berni konventsiooni preambulat “kaitsta autorite õigusi nii efektiivselt ja parimal viisil” kohaldada selle riigi õigust, mis teost kõige paremini kaitseks.²⁰² Ka J. Ginsburg arvab, et autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate õiguste efektiivne jõustamine võiks olla põhjuseks minna mööda õiguste territoriaalse iseloomu üldprintsibist.²⁰³ Tõstatub aga küsimus, kuidas hinnata ohtu õiguste omajate huvidele. Sisuliselt peaks riigis, kus kaitset taotletakse, olemagi õiguste omajate huvid ohustatud, küsimus on ainult selles, millises riigis kõige rohkem. Kui andmebaas fonogrammidega asub ühes riigis ja fonogrammide suunamine toimub ülemaailmselt, siis võiks öelda, et andmebaasi asukohariigis on õiguste omajate huvisid enim kahjustatud. Andmebaasi likvideerudes osutub võimatuks fonogrammide edasine suunamine. Seega tuleks kohaldada õiguste omajate huvide

²⁰⁰ P. Geller. *Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment*, p 29-32.

²⁰¹ *Ibid*, p 33-34.

²⁰² *Ibid*, p 45.

²⁰³ Ricketson, S; Ginsburg, J. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 1313.

parimaks kaitsmiseks andmebaasi asukohariigi õigust. Teooria kohaldamise puuduseks on aga see, et kohtule jääksid liiga laiad piirid igal üksikul juhul õiguste omajate huvide ja parima kaitse hindamiseks.

Kui võtta kasutusele päritolumaa printsiip, siis kõigepealt tuleks kõik olulised õigusaktid riikides harmoniseerida, õiguste kaitse maht peaks olema sama ja samuti peaksid olema samad õiguste omajate kategooriad, kellele õigused antakse. Vastasel juhul me kohtame hälbeid äritegevuses ja õiguste omajate õiguste kaitses. Euroopa Liidu tasandil on kergem norme ühtlustada, kuna õigussüsteemid on sarnasemad ning erinevaid seisukohti vähem. Samas paljude Euroopa Liitu jõudvate üldsusele suunamiste päritoluriigiks kolmandad riigid, seega rahvusvahelisel tasandil riikide seadusandluse harmoniseerimise puudumisel päritolumaa printsiibi rakendamine ei toimiks.

P. Geller on seisukohal, et ühte kindlat pidet, millise riigi õigust kohaldada, ei saa määrata, kuna see viiks õigusliku ebakindluseni küberruumis, kuna ei võta arvesse Interneti globaalset ulatust ja iseloomu, mis võimaldab mitut riiki korraga katta.²⁰⁴ J. Ginsburg aga teeb ettepaneku, et selle maa õigust, millele kollisiooninorm viitab, kohaldatakse üksnes sellisel juhul, kui see vastab rahvusvahelistele standarditele.²⁰⁵

Magistritöö autor on veendunud, et kohaldatava õiguse probleemil lahendus on oluliseks eelduseks infoühiskonnas kaitstud objektide suunamise uute viiside efektiivsele reguleerimisele. Ei ole võimalik anda ühest vastust, millise riigi õigust tuleks kohaldada autoriõiguse ja autoriõigustega kaasnevate õiguste infoühiskonnas multiterritoriaalsel tasandil kasutamise korral. Seetõttu on, tulenevalt autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalsest iseloomust infoühiskonnas nende multiterritoriaalsest kasutamisest tulenevate õigussuhete reguleerimiseks vajalik õiguse harmoneerimine kas riikide autoriõiguse normide või rahvusvahelise eraõiguse normide ühtlustamise näol. Õiguste omajate õigustega seotud õigussuhete reguleerimiseks infoühiskonnas töötab paremini sihtkohariigi õiguse kohaldamise mudel, mis võtab arvesse autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste territoriaalset iseloomu ning annab õiguste omajatele efektiivsema kaitse. Sihtkohariigi õiguse kohaldamine autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamise korral infoühiskonnas

²⁰⁴ P. Geller. *Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment*, p 46.

²⁰⁵ Ricketson, S; Ginsburg, J. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 1312.

multiterritoriaalsel tasandil ei ole vastuolus õiguste omajate huvide, rahvusvaheliste konventsioonide ega REÕS-i sätetega.

2.3.2. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste materiaalõiguse ja rahvusvahelise eraõiguse normide ühtlustamise küsimusi

Magistritöö käesolevas alajaos uurib autor, kas riigipiire ületava autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste kasutamisel tekkivate rahvusvahelise eraõiguse probleemide lahendamiseks tuleks ühtlustada materiaalõiguse või rahvusvahelise eraõiguse norme.

J. A. L. Sterling on seisukohalt, et ei eksisteeri rahvusvahelist autoriõigust, mis kehtiks ülemaailmselt. Rahvusliku õiguse kohaselt antud õiguste kaitset saab reeglina nõuda riigis, mis neid õigusi annab.²⁰⁶ Samas aga on autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused vaieldamatult globaalsed nähtused.²⁰⁷

Intellektuaalomandile rakendatakse traditsiooniliselt selle riigi õigust, milles kaitset taotletakse. Siinkohal tuleb eelkõige silmas pidada, millised õigused on õiguste omajatele antud, nende suhtes ettenähtud erandeid ja üldist lepinguõiguse regulatsiooni. Infoühiskonna rahvusvahelise dimensiooni tõttu see lahendus ei ole aga enam väga adekvaatne, kuna see võib viia tulemuseni, et üheleainsale õiguse kasutamise aktile kohaldub mitme riigi õigus. Seega on siinjuures olulisim küsimus, kas infoühiskonna rahvusvaheline dimensioon muudab hädavajalikuks kohaldatava õiguse harmoniseerimise.²⁰⁸

I. Nurmela on seisukohal, et õiguse valiku probleemide ühtlustamise eelduseks on vastavate õigussüsteemide materiaalõiguslike normide ühtlustamine. Ühtlustada saab vaid valdkondi, kus samasused on olulisemad kui erisused, st mugavusreegleid on kergem muuta kui kohaliku situatsiooni ja sotsiaalset eripära arvestavaid reegleid.²⁰⁹ I. Kull ja A. Hussar on arvamusel, et õigussüsteemide vastastikune lähenemine toimub lisaks siseriiklike õiguste ühtlustamisele ka rahvusvaheliste instituutide nagu konventsioonid, mudelseadused jms abil

²⁰⁶ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 100.

²⁰⁷ H. Pisuke. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: saavutused ja perspektiivid. Õigusinstituudi toimetised, 2000, lk 13.

²⁰⁸ P.Vandoren. Copyright and Related Rights in the Information Society. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 158.

²⁰⁹ I. Nurmela jt. Rahvusvaheline eraõigus. Loengud. 2. täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn, 2005, lk 74.

või siis spontaanselt praktikute tegevuse kaudu, kes impordivad ühe õigussüsteemi kohta omandatud teadmisi praktilise tegevuse käigus teise õigussüsteemi.²¹⁰

P. Vandoren on seisukohal, et kohaldatava õiguse küsimus on vaieldamatult üks neist aruteluteemadest, mis vajab globaalset lahendit, kuna see on globaalne küsimus. See omakorda näib aga olevat võimalik üksnes riikide seaduste harmoniseerimise näol.²¹¹ Ka P. Akester ja F. Lima on seisukohal, et tagamaks õiguslikku kindlust ja ühtsust tuleb autoriõigused globaalselt harmoniseerida, kuna digitaalne maailm on globaalne ja see tingib ülemaailmselt samal tasemel õiguste kaitset.²¹²

M. Walteri arvates on rahvusvaheliste konventsioonide puuduseks, et need käsitlevad vaid õigusi, kuid mitte rahvusvahelise eraõiguse küsimusi.²¹³ E. Dommering arvab, et õigussüsteem, mis reguleeriks Internetis toimuvaid kasutusi, peaks olema globaalne.²¹⁴ P. Geller näeb ka probleemi lahendusena materiaalõiguse võimalikult laiaulatuslikku harmoniseerimist, et vältida tõsiseid konflikte eri riikide õigussüsteemide vahel autoriõiguse asjades.²¹⁵

Euroopa Liidus sai autoriõiguse intensiivne ühtlustamine alguse aastal 1988 kui Komisjon esitas Rohelise Raamatu "Copyright and the Technological Challenge"²¹⁶. Harmoniseerimisprotsess hoogustus 90-ndate aastate alguses, mil tunnistati vajadust kaitsta õiguste omajate huve ühenduse tasandil. 1991. aastal avaldati uus teatis nimega "Follow-up to the Green Paper"²¹⁷, mis oma tohutult detailse informatsiooniga andis selge signaali autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste ühtlustamise kohta. Selles dokumendis rõhutas Komisjon vajadust omada ühtset baasi kõikide liikmesriikide autoriõigustele.²¹⁸

²¹⁰ I. Kull, A. Hussar. *Lex mercatoria* – kas võimalus globaalse õigussüsteemi loomiseks? *Juridica* nr 1, 2000, lk 58-59.

²¹¹ P. Vandoren. *Copyright and Related Rights in the Information Society*, p 159.

²¹² P. Akester; F. Lima. *The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective*, p 81.

²¹³ M. Walter. *Neighbouring Rights: comparison of international norms*. *Copyright Bulletin* vol. XXXIV no. 3, 2000, p 35.

²¹⁴ E. Dommering. *Copyright Being Washed Away through the Electronic Sieve. Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis. The Future of Copyright in a Digital Environment*. Kluwer Law International, 1996, p 11.

²¹⁵ P. Geller. *Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment*, p 41.

²¹⁶ *Copyright and the Technological Challenge. Green Paper. COM (88) 172.*

²¹⁷ *Follow-up to the Green Paper. COM (90) 584.*

²¹⁸ F. Gotzen. *Harmonization of Copyright in the European Union*, p 158-159.

Komisjon on sellest ajast alates tegutsenud jätkuvalt autoriõiguse harmoniseerimise eesmärki silmas pidades. Infoühiskonna areng on tinginud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse ühtse õigusliku raamistiku tagamise Euroopa Liidu tasandil, et adekvaatselt vastata majanduslikule reaalsusele. Prognosistavalt harmoniseerimine ja koostöö rahvusvahelisel tasandil ka jätkub.²¹⁹

Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rahvusvaheline ühtlustamine saab magistritöö autori arvates toimuda kolmel viisil. Esiteks, rahvusvaheliste lepingutega ühtlustatakse miinimumstandardid. Teiseks, on olemas üksikuid initsiatiive²²⁰ materiaalõiguse ühtlustamiseks ühtse autoriõiguse seaduse näol. Tegemist oleks nn mudelseadusega, mille riigid oma seadusandluse aluseks võtaksid. Kolmandaks saab autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste rahvusvaheline ühtlustamine toimuda ka regionaalsel tasandil, näiteks Euroopa Liidu õigusaktide näol.

Juhul kui nimetatud kolm materiaalõiguse ühtlustamise taktikat ei tööta, on neljanda võimalusena välja pakutud ka kollisiooninormide ühtlustamist. Õiguskirjanduses on tehtud ettepanekuid vastu võtta eraldi rahvusvaheline konventsioon rahvusvahelise eraõiguse kohta intellektuaalse omandi valdkonnas. Kaks tähtsaimat rahvusvahelist projekti on P. Johnsoni järgi American Law Institute'i²²¹ ja Max Planki Instituudi eelnõud.²²² Haagi Rahvusvahelise Eraõiguse Konverentsi²²³ poolt 2005. aastal vastuvõetud kohtualluvuse valiku konventsioon on ka kohaldatav autoriõigusele. A. Schulz leiab, et olles esimene globaalne instrument kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta, on see konventsioon rahvusvahelise eraõiguse valdkonna jaoks oluline saavutus.²²⁴

Rahvusvahelise eraõiguse regulatsiooni normide ühtlustamine ilma siseriiklike materiaalõigusi ühtlustamata tooks kaasa mitmesuguseid probleeme. Autori arvates on rahvusvahelise eraõiguse regulatsiooni ühtlustamisel oht, et tekivad nn autoriõiguse paradiisid – so riigid, kus on õiguste kaitse nõrgemal või õiguste omajatele ebasoodsamal tasemel ning nende riikide jurisdiktsiooni kasutatakse vältimaks kõrgema kaitse tasemega riikide õiguse

²¹⁹ F. Gotzen. Harmonization of Copyright in the European Union, p 173.

²²⁰ Nt J. A. L. Sterling on välja töötanud võimaliku mudelseaduse *Copyright Act* eelnõu.

²²¹ Vt lähemalt www.ali.org.

²²² P. Johnson. Which Law applies? A reply to Professor Torremans. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol 1, No 1, 2005, p 71.

²²³ Vt lähemalt http://www.hcch.net/index_en.php?act=home.splash.

²²⁴ A. Schulz. The Hague Project of a Global Judgement Convention and IP Rights. *Intellectual Property in the Conflict of Laws*. Edited by J. Basedow; J. Drexler; A. Kur; A. Metzger. Mohr Siebeck, 2005, p 55.

nõudeid, kahjustades sellega õiguste omajate huve. Seetõttu pooldab autor riikide materiaalõiguse harmoneerimist²²⁵ ning alles seejärel vajadusel rahvusvahelise eraõiguse normide ühtlustamist. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas tegelevad riikide siseriikliku materiaalõiguse ühtlustamisega WIPO²²⁶ ja WTO²²⁷. Autori arvates on pikemas perspektiivis võimalik valdkonna regulatsioon täielikult harmoneerida, kuna samasused erinevate riikide autoriõigustealastes regulatsioonides on siiski olulisemad kui erinevused. Kuid kuna riigid tunduvad hoidvat kinni väljakujunenud traditsioonidest, seda eriti erandite kohaldamise osas, osutub kompromisside saavutamine tõenäoliselt siiski suhteliselt pikaajaliseks protsessiks.

2.3.3. Kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse valik *simulcasting* ja *webcasting* õiguste korral

Fonogrammitootjate õiguste litsentseerimise hõlbustamiseks infoühiskonnas on fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonid sõlminud mitmepoolsed *simulcasting* ja *webcasting* kokkulepped, mille alusel on lepinguga ühinenud fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonidel õigus sõlmida multiterritoriaalseid *simulcasting* ja *webcasting* litsentsilepinguid. Lepingute sõlmimine toimub IFPI egiidi all. *Simulcasting* kokkuleppega on ühinenud käesolevaks hetkeks 37 riigi ning *webcasting* kokkuleppega 36 riigi fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsiooni. Lepingupoolte rohkus toob endaga kaasa aga mitmeid õiguslikke küsimusi. Näiteks peab magistritöö autor oluliseks uurida, millise riigi kohtule kuulub jurisdiktsioon fonogrammitootjate *simulcasting* ja *webcasting* kokkuleppega ja selle alusel sõlmitud litsentsilepingutega seotud kohtuvaidlustes ning millise riigi õigust *simulcasting* ja *webcasting* kokkuleppele kohaldada. Kui autor räägib alljärgnevalt ainult fonogrammitootjate *simulcasting* kokkuleppest ja *simulcasting* litsentsilepingust, kohaldub see täielikult ka *webcasting*'uga seotud vastavatele kategooriatele.

Kui riigisiseste tehingute puhul on tehingut kaitsev ja jõustav süsteem ühtne, siis rahvusvaheliste tehingute puhul puututakse kokku mitmete õigussüsteemidega ning nende

²²⁵ Sealhulgas oleks kindlasti vaja harmoneerida ka õiguste kaitse tähtaja kestvust. Praktikas kerkib esile probleem kui ühes riigis on kaitse lõppenud, teises mitte. Näiteks Indias on kaitse tähtaeg 60, USA-s 95, Türgis 70 ja paljudes Ladina Ameerika riikides vähemikus 60 ja 80 aastat.

²²⁶ Vt lähemalt www.wipo.org.

²²⁷ Vt lähemalt www.wto.org.

monopoolsusega oma riigi piires. I. Kull ja A. Hussar märgivad, et kohaldatavates õiguskordades kehtivad normid on sageli omavahel konfliktis või siis esinevad neis lüngad.²²⁸

Euroopa Ühenduse Nõukogu määruse kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamisest ja täitmisest tsiviil- ja kaubandusajades²²⁹ artikkel 2 lubab hagejal hageda kostja elu- või asukohariigis. Seega näiteks kui litsentsisaaja ehk *simulcaster* rikub EFÜ-ga sõlmitud lepingut, siis on EFÜ-l võimalik hageda Eesti kohtus. Kui aga EFÜ rikub lepingut ja ei täida oma kohustusi *simulcaster*'i ees, sõltub kohtualluvus *simulcaster*'i asukohariigist. On võimalik, et üks fonogrammitootjate mitmepoolse *simulcasting* kokkuleppe pooltest rikub lepingut, näiteks ei järgi rahvusvaheliste litsentsilepingute sõlmimisel kokkuleppes kindlaksmääratud tingimusi. Sellisel juhul on hagejaks sisuliselt 37 erinevat kollektiivse esindamise organisatsiooni, kes peaksid kõik hagama selle riigi kohtus, kus on kokkulepet rikkunud kollektiivse esindamise organisatsiooni asukoht.

Hagejale on antud võimalus hageda ka mujal kui ainult kostja elu- või asukohariigi kohtus. Brüsseli määruse artikkel 5 näeb ette erijurisdiktsiooni lepinguga seotud asjadele. Brüsseli määruse artikkel 5(1)(a) lubab hageda lepinguga seotud asjades ka lepingulise kohustuse täitmise koha kohtus. Lepinguga seotud asjaks on kohus lugenud näiteks vaidluse lepingu olemasolu üle.²³⁰ Siinkohal kerkib aga küsimus, kuidas peaks määratlema lepingulise kohustuse täitmise kohta. Olukorras, kus nõue baseerub erinevates riikides täidetavatel erinevatel kohustustel, peab kohtunik identifitseerima peamise kohustuse, millel hageja nõue põhineb, ja jurisdiktsioon määratakse vastavalt sellele.²³¹

Brüsseli määruse artikkel 5(1)(a) põhineb Brüsseli konventsiooni artiklil 5(1), mis on saanud õiguslastes aruteludes enim kriitikat. Selle reegli kohaldamine autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega seotud kohtuasjades viib ebakindlusele, kuna hagejale on antud erakordselt suur kohtualluvuse valik. Ebakindlus seisneb küsimuses, mis on lepingujärgne

²²⁸ I. Kull, A. Hussar. *Lex mercatoria* – las võimalus globaalse õigussüsteemi loomiseks?, lk 63.

²²⁹ Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus nr 44/2001/EÜ kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamisest ja täitmisest tsiviil- ja kaubandusajades. OJL 012, 16.01.2001. Edaspidi nimetatud Brüsseli määrus. Kõnealune määrus jõustus 1. märtsil 2002 ja asendas Brüsseli 1968. aasta konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, millel on sama objekt ja mis jätkuvalt kehtib Taani ja mõnede Euroopa Liidu liikmesriikide ülemereterritooriumite kohta. Lugano 1988. aasta konventsiooni, mis oma sisu poolest vastab suures osas Brüsseli konventsioonile, kohaldatakse menetlustele Islandi, Norra, Poola ja Šveitsi suhtes.

²³⁰ Kohtuasi Effer vs Kantner. 38/81.

²³¹ Kohtuasi Shenavai vs Kreischer. 266/85.

peamine kohustus, ning negatiivse kohustuse puhul kerkib küsimus, kas see eksisteerib kõikjal.²³² Euroopa Rahvusvahelise Eraõiguse töögrupp²³³ on tulnud kunagi välja nii radikaalse ideega nagu kustutada Brüsseli konventsiooni artikkel 5(1). Artikli 5(1) regulatsiooni kustutamise korral oleks aga lahendus liiga ühene, st et hageja peab hagama ainult kostja elu- või asukohariigi kohtus. J. J. Fawcett ei pea mõistlikuks võtta hagejalt ära võimalus valida temale parim kohtualluvus.²³⁴

Ühenduse õiguses ei ole kohustuse täitmise kohta defineeritud. Euroopa Liidu Kohus on leidnud, et selle riigi kohus, kus hagetakse, peab kvalifitseerima oma rahvusvahelise eraõiguse normidest lähtuvalt, missugust õigust tuleb õigussuhtele kohaldada ja defineerima sellega kooskõlas kõnealuse lepingulise kohustuse täitmise koha.²³⁵ Osa autoreid pooldab ühenduse tasandil lepingulise kohustuse täitmise koha mõiste väljatöötamist.

VÕS²³⁶ § 85 lg 1 kohaselt peab võlgnik kohustuse täitma lepingu või seadusega kindlaksmääratud kohas. Kui kohustuse täitmise kohta ei ole lepingu või seadusega kindlaks määratud, tuleb kohustus täita kohas, mis tuleneb võlasuhte olemusest. VÕS § 85 lg 2 p 1 järgi tuleb rahaline kohustus täita võlausaldaja võlasuhte tekkimise ajal võlasuhtega kõige rohkem seotud tegevuskohas, selle puudumisel aga võlausaldaja elu- või asukohas. Litsentsisaaja kohustuseks on reeglina maksta litsentsitasu litsentsiandjale, ja üldjuhul tuleb see kohustus seega täita riigis, kus on litsentsiandja tegevus- ja elu- või asukoht. Seega kui EFÜ sõlmib litsentsilepingu kasutajaga fonogrammide kasutamiseks *simulcasting*'ks ning kasutaja ei maksa selle eest litsentsitasu, on EFÜ-l võimalik pöörduda Eesti kohtusse. Kuivõrd *simulcasting* kokkuleppe kohaselt saavad Euroopa Majanduspiirkonnas sõlmida litsentsilepingu ükskõik millise liikmesriigi fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsiooniga, siis litsentsisaaja ja –andja ei ole sageli pärit samast riigist. Seetõttu on võimalik näiteks olukord, kus Rootsi *simulcaster* saab EFÜ-lt litsentsi Soomes toimuvaks *simulcasting*'ks ning jättes maksmata litsentsitasu, peab ta arvestama võimalusega saada hagetuks Eesti kohtus.

²³² J. J. Fawcett, P. Torremans. Intellectual Property and Private International Law. Oxford University Press, 1998, p 113-114.

²³³ European Group on Private International Law.

²³⁴ J. J. Fawcett, P. Torremans. Intellectual Property and Private International Law, p 116.

²³⁵ Kohtuasi Tessili vs Dunlop. 12/76.

²³⁶ Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487; 2005, 61, 473.

Ainulitsentsilepingute puhul tõusetub ka küsimus, millises riigis on kohustuse mitta anda samu õigusi kolmandatele isikutele täitmise koht. J. J. Fawcetti ja P. Torremansi järgi täidetakse negatiivne kohustus mitte anda litsentsi kolmandale isikule mitte ainult seal riigis, kus litsentsiandja asub ja vastava lepingu kolmanda isikuga sõlmib, vaid ka seal riigis, mille territooriumi osas litsents kehtib.²³⁷ *Simulcasting* kokkuleppe puhul on kollektiivse esindamise organisatsioonidele antud volitus esindada litsentsilepingute sõlmimisel teiste kollektiivse esindamise organisatsioonide poolt esindatavaid fonogrammitootjaid. *Simulcasting* kokkulepe ei ole oma olemuselt litsentsileping, vaid esindusleping, mille puhul ei ole tegemist ainuesinduslepinguga. Kõikidel lepingu osapooltel säilib võimalus ka ise õigusi litsentseerida. Seega ei saa tekkida küsimust negatiivse kohustuse rikkumisest mitte anda samu õigusi kolmandatele isikutele.

Kui on lahendatud küsimus, millise riigi kohtus kohtuasja lahendamine toimuma hakkab, siis kerkib küsimus kohaldatava õiguse valikust. Kohaldatava õiguse kohaselt lahendatakse lepingu tõlgendamise, lepinguliste kohustuste täitmise, nende kohustuste lõppemise ja muid lepingu täitmisega seotud küsimusi. Ka lepinguliste kohustuste rikkumisega seotud küsimused lahendatakse kohaldatava õiguse järgi.²³⁸

Euroopa Liidu Rooma lepinguõiguse konventsiooni²³⁹ artikli 3(1) kohaselt saavad pooled valida kohaldatavat õigust, see printsiip on tunnustatud rahvusvaheliselt. Kui pooled valivad kohaldatava õiguse, siis see valik prevaleerib ning küsimust kohaldatava õiguse valikust ei teki. Pooled võivad valida ükskõik millise riigi õiguse kohaldamise. Kohaldatav õigus ei pea omama erilist sidet lepinguga. Pooled võivad ka mitu erinevat alternatiivset valikut teha. Enamikul juhtudest kehtib poolte valik terve lepingu kohta, aga Rooma lepinguõiguse konventsiooni artikkel 3(1) lubab pooltel kohaldatavat õigust ka lepingu osadele kindlaks määrata. Pooled võivad igal ajal kohaldatava õiguse valikus kokku leppida. Ka REÕS § 32 lg 1 sätestab, et lepingule kohaldatakse selle riigi õigust, milles pooled on kokku leppinud. Fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonid ei ole *simulcasting* kokkuleppes sellele kohaldatava õiguse valikus kokku leppinud, seda eelkõige pooli rahuldava kokkuleppe puudumise ja sellele jõudmise komplitseerituse tõttu. Magistritöö autori arvates oleks aga

²³⁷ J. J. Fawcett; P. Torremans. *Intellectual Property and Private International Law*, p 80.

²³⁸ *Ibid*, p 552.

²³⁹ 1980. aasta Rooma lepinguõiguse konventsioon. OJC 27 26.1.1998. Edaspidi nimetatud Rooma lepinguõiguse konventsioon. Euroopa Komisjon on teinud ettepaneku asendada Rooma lepinguõiguse konventsioon EÜ õigusaktiga "Rooma I määrus". Euroopa Komisjon on esitanud ka ettepaneku võtta vastu lepinguväliste kohustustele kohaldatavat õigust käsitlev määrus "Rooma II". Vt lähemalt www.eurocivil.info.

mõistlik leppida kokku, millise riigi õigus kohaldub kokkuleppe alusel sõlmitavatele *simulcasting* litsentsilepingutele, kuivõrd lepingulise kohustuse mittetäitmise korral *simulcaster*'i poolt saavad puudutatud kõikide fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioonide ja nende fonogrammitootjatest liikmete õigused.

Juhul kui pooled ei ole lepingu suhtes kohaldatavas õiguses kokkulepet sõlminud, siis Rooma lepinguõiguse konventsiooni artikli 4 kohaselt kohaldatakse lepingule selle riigi õigust, millega leping on kõige tugevamalt seotud. Ka REÕS § 33 lg 1 sätestab, et kui lepingule kohaldatavat õigust ei ole valitud, siis kohaldatakse lepingule selle riigi õigust, millega leping on kõige tugevamalt seotud.

Rooma lepinguõiguse konventsiooni artikli 4(2) kohaselt eeldatakse, et leping on kõige tugevamalt seotud maaga, kus on lepingu sõlmimise ajal selle poole elukoht, kes peab täitma lepingule iseloomuliku kohustuse, või juriidilise isiku puhul selle juhatuse asukoht. Ka REÕS § 33 lg 2 kohaselt eeldatakse, et leping on kõige tugevamalt seotud riigiga, kus on lepingu sõlmimise ajal selle lepingupoole elukoht või juhtorgani asukoht, kes peab täitma lepingule iseloomuliku kohustuse. Kerkib üles küsimus, kumb lepingupooltest peab täitma lepingule iseloomuliku kohustuse. *Simulcasting* litsentsilepingute kohaselt mõlemal poolel on õigused ja kohustused, *simulcaster* peab lisaks litsentsitasu maksmisele täitma ka teisi lepingujärgseid kohustusi²⁴⁰. J. J. Fawcetti järgi on iseloomulik lepingu täitmine kindlaks määratav pigem lepingu liigi, mitte peamise kohustuse järgi, milleks on reeglina raha maksmine.²⁴¹

Erandid, millal ei kohaldata Rooma lepinguõiguse konventsiooni artiklit 4(2), sisalduvad konventsiooni artiklis 4(5) – sellisel juhul kuulub kohaldamisele artikkel 4(1). Seega kohaldatava õiguse valik sõltub erinevate ühendatavate faktorite tasakaalustamise tulemusest, mis määratleb riigi, millel on lepinguga lähim seos. Ühendavad faktorid on lepingu sõlmimise koht, lepingu täitmise koht, asukoha riik, tegutsemiskoha riik, lepingu iseloom ja objekt.²⁴²

Magistritöö autori arvates ei ole selget ja ühest vastust kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse küsimuses autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kasutamiseks sõlmitud litsentsilepingute korral. Ei ole lihtne määratleda, millise kohustuse täitmine on lepingule

²⁴⁰ *Simulcasting* lepingu kohaselt on *simulcaster*'l kohustus näiteks kasutada efektiivseid tehnilisi kaitsemeetmeid, et takistada fonogrammide kopeerimist *simulcast*'i kuulamise käigus.

²⁴¹ J. J. Fawcett, P. Torremans. *Intellectual Property and Private International Law*, p 557.

²⁴² *Ibid.*

iseloomulik. Samuti võivad kõik litsentsilepingud olla lähedases seoses rohkem kui ühe riigi õigussüsteemiga.²⁴³ *Simulcasting* litsentsilepingut uurides on oluline leida vastus küsimusele, mida tähendab oluline seos riigiga. Kuivõrd *simulcasting'u* puhul kasutatakse nii fonogrammitootjate reprodutseerimise kui ka üldsusele suunamise õigust, siis kerkib küsimus, millise riigiga leping on olulises seoses – kas selle riigiga, kus toimub reprodutseerimine, või selle riigiga, kus toimub üldsusele suunamine. *Simulcasting* litsentsilepingul on oluline seos kõikide riikidega, kus reprodutseerimise ja üldsusele suunamise õiguste kasutamine aset leiab. Praktikas võivad kohtud aga mitte toetada lähenemist, et autoriõiguse seisukohalt oluline juriidiline fakt on toimunud kõikides riikides, kus *simulcast* on kättesaadav ning üritada kohaldada üksnes fonogrammide andmebaasi asukoha riigi õigust. Selline lähenemine oleks aga vastuolus autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi sisaldavate rahvusvaheliste konventsioonide ning Euroopa Liidu direktiividega, kuna see jätab kõrvale autoriõiguse territoriaalse iseloomu põhimõtte. Kohtud peaksid olulise seose tuvastamisel kindlasti ka vaatama, milline on *simulcast'i* sihtrühm. Näiteks Eesti Raadio kasutab litsentsilepingu alusel saadud fonogrammitootjate reprodutseerimise ja üldsusele suunamise õigusi *simulcasting'uks* ning programm on ilmselgelt suunatud vaid kohalikule eesti elanikkonnale. Kuigi *simulcast* on kättesaadav ka isikutele väljaspool Eestit, kuid kuulajaskond on marginaalne, võiks magistritöö autori arvates oluline seos lepinguga olla üksnes Eestil.

Mitmepoolse *simulcasting* kokkuleppe alusel sõlmitud *simulcasting* litsentsilepingu komplitseeritud olemusest tulenevalt ei ole magistritöö autori arvates võimalik anda universaalseid reegleid, kuidas kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse probleemi lahendada tuleks. Iga õigusvaidluse lahendamisel tuleks arvesse võtta eeltoodud analüüsi kõiki aspekte ning langetada otsus vastavalt kaasuse asjaoludest lähtuvalt. Seetõttu oleks soovitatav *simulcasting* litsentsilepingus leppida kokku kohtualluvuses ja kohaldatava õiguse valikus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et lähtudes eeltoodust jõudis magistritöö autor järeldusele, et *simulcasting* litsentsilepingul on reeglina oluline seos kõikide riikidega, kus reprodutseerimise ja üldsusele suunamise õiguste kasutamine aset leiab. Teise olulise järeldusena on käesoleva uurimustöö autor leidnud, et *simulcasting* litsentsilepingu olulise seose tuvastamisel riigiga peaksid kohtud kindlasti ka analüüsima *simulcast'i* sihtrühma.

²⁴³ J. J. Fawcett, P. Torremans. Intellectual Property and Private International Law, p 556.

3. FONOGRAMMITOOTJA AINUÕIGUSED

3.1. Reprodutseerimisõigus

3.1.1. Reprodutseerimisõiguse olemus

Reprodutseerimisõigus on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatele kuuluv ainuõigus lubada ja keelata otsest või kaudset, ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil ja vormis. Reprodutseerimisõigus²⁴⁴ on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate üks tähtsamaid õigusi.²⁴⁵ Reprodutseerimisõigust on nimetatud ka “krooniõiguseks”.²⁴⁶ Reprodutseerimisõigus on fonogrammitootja õigus *erga omnes* lubada ja keelata fonogrammi reprodutseerimist.²⁴⁷ Võib eeldada, et reprodutseerimisõigus on fonogrammitootjate jaoks üks fundamentaalsemaid õigusi. Infoühiskonnas on magistritöö autori arvates reprodutseerimisõiguse tähtsus veelgi kasvanud. Traditsiooniliselt on fonogrammide reprodutseerimine tähendanud nendest füüsilise koopia tegemist. Reprodutseerimisõigusega opereerimise meetodid infoühiskonnas on aga muutunud, kuivõrd koopiate tegemine toimub ka teiste fonogrammitootja õiguste kasutamise vältimatu osana. Reprodutseerimisõiguse areng järgib ja peegeldab tehnoloogilist arengut rohkem kui ühegi teise fonogrammitootja õiguse oma. Magistritöö käesolevas alaosas keskendub autor fonogrammide Internetis kopeerimise teemaikale. On aktuaalne uurida, kas ja mil määral on infoühiskonnas muutunud reprodutseerimisõiguse ulatus ja sisu. Oluline on ka küsimus, kas fonogrammi digitaalsesse vormi viimine on selle reprodutseerimine. Nii õigusteoorias kui ka praktikas on esile kerkinud dilemma, kas reprodutseerimise mõistet tuleks tõlgendada võimalikult laialt.

J. Spoor ütleb, et fonogrammist tehtud koopia klassikalises mõttes mitte ainult ei kehastanud seda, vaid moodustas ka tehingu objekti, mille puhul õiguse kasutaja sai kaitstud objektile ligipääsu samal ajal kui ta selle eest maksis. Fonogrammi õiguspärane koopia oli instrument,

²⁴⁴ Reprodutseerimisõiguse olemuse kohta vt lähemalt J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 367-369.

²⁴⁵ Commission of the European Communities, Green Paper. *Copyright and Related Rights in the Information Society*, Brussels, 19 July 1995, COM (95) 382 Final, 49: “The right of reproduction is the score of copyright and related rights”.

²⁴⁶ J. Reinbothe. *Private Copying, Levies and DRMs against the Background of the EU Copyright Framework*. Kättesaadav Internetis: http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/documents/2003-speech-reinbothe_en.htm#levies.

²⁴⁷ S. Stewart. *International Copyright and Neighbouring Rights*, p 201.

mis näitas õiguste omaja nõusolekut oma reprodutseerimisõiguse kasutamiseks. Internetis aga koopiaid enam füüsilise objektina traditsioonilises mõttes ei transpordita. Samas Internetis kättesaadavad koopiad fonogrammist teenivad samasugust eesmärki nagu traditsioonilisedki - võimaldavad juurdepääsu kaitstud objektile.²⁴⁸ Seega fonogrammitootja võimalused reprodutseerimisõiguse teostamiseks on infoühiskonnas küll laienenud, kuid samas on sagenenud reprodutseerimisõiguse rikkumised. Tehes fonogrammid Interneti kaudu kättesaadavaks, on käesoleval hetkel fonogrammitootjal väga raske, kui mitte võimatu, jälgida ja kontrollida kaitstud objektide edasist levikut. Tähelepanu tuleb siinkohal juhtida ka asjaolule, et kättesaadavaks tegemise õiguse puhul ei toimu levitamiseõiguse ammendumist. Magistritöö autori arvates on reprodutseerimisõigus seetõttu peamiseks õiguseks, mille abil fonogrammitootjad ka oma ülejäänud õiguste kasutamist teostada ja kontrollida saavad.

Peaaegu kõik tehnoloogilised operatsioonid, mida fonogrammide kasutamisel Internetis tehakse, näiteks fonogrammi üleslaadimine ja allalaadimine, tingivad oma olemusest lähtuvalt pidevat ja jätkuvat fonogrammide kopeerimist. Rahvusvaheliste konventsioonidega ei ole reguleeritud, kas kõnealuste ajutiste, siirdamiseks vajalike koopiade tegemine on reprodutseerimisõiguse kasutamine. Samas, hoolimata ajutiste, siirdamiseks vajalike koopiade tegemisest on selge, et fonogrammi suunamise alg- ja lõpppunktis toimub selle reprodutseerimine. Seega küsib J. Spoor: “Kas kõik sellised koopiad on reprodutseerimisõiguse kasutamine või oleks see kehtiva reprodutseerimisõiguse sisu laiendamine või isegi ülemäära laiendamine?”²⁴⁹ Näiteks fonogrammi kättesaadavaks tegemine Internetis tähendab tehnoloogiliselt paratamatult kahe üksteisele järgneva reprodutseerimisakti toimumist. Esiteks on ju vaja fonogramm digitaliseerida. Teiseks, et teha fonogramm kättesaadavaks Internetis, tuleb digitaliseeritud fonogramm salvestada arvuti mälli, mis on ühendatud ülemaailmse võrguga. Neid kahte akti tuleb käesoleva uurimustöö autori arvates aga vaadelda kindlasti eraldi, kuna fonogramm võib juba eelnevalt digitaalsel kujul olemas olla.

On kerkinud esile mitmeid probleeme reprodutseerimisõiguse mõiste sisustamisel. Vaja on leida vastus küsimustele, kas ajutine koopia peaks samuti mahtuma reprodutseerimisõiguse alla ja kas reprodutseerimisõiguse kohaldamiseks peaks fonogramm olema fikseeritud

²⁴⁸ J. Spoor. The Copyright Approach to Copying on the Internet: (Over)Stretching the Reproduction Right? The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 77-78.

²⁴⁹ *Ibid.*, p 67-70.

vähemalt ajutiselt. Aktuaalne on ka uurida, kas arvuti mällu salvestumine on vaadeldav vähemalt ajutise fikseerimisena ja kas selline vahekopeerimine mahub reprodutseerimisõiguse alla. M. Fiscori arvates on selge, et hoolimata sellest, kas salvestumine toimub üksnes väga lühikeseks ajaperioodiks, peab seda kvalifitseerima kui reprodutseerimist.²⁵⁰ Nimekiri, mida pidada reprodutseerimiseks digitaalses keskkonnas, on pikk. M. Fiscori arvates kuuluvad sinna näiteks fonogrammi lisamine arvuti kõvakettale või ükskõik milline muu fonogrammi digitaliseerimine - üleslaadimine, allalaadimine, isegi ajutine salvestamine arvuti mällu.²⁵¹

Peale reprodutseerimisõiguse kasutatakse Internetis ka teisi fonogrammitootja õigusi. Juhul kui reprodutseerimine on juhuslik või ainult hädavajalik vahepealne samm edasi, võib olla mõni teine õigus olulisema tähtsusega fonogrammi kasutamisel. Näiteks üldsusele suunamise puhul on M. Fiscori arvates kindel, et kui ka üldsusele suunamine aset leiab, ei ole põhjust eitada reprodutseerimisõiguse kohaldamist ainult sel põhjusel, et see suunamine leiab aset läbi fonogrammist ajutise koopia tegemise arvuti mälus. Kui mõlemad – nii reprodutseerimine kui ka üldsusele suunamine aset leiavad, tuleks rakendada mõlemat õigust.²⁵²

J. A. L. Sterlingu arvates tundub ebapraktiline näha ette, et õiguste omaja nõusolekut on vaja iga sellise eraldiseisva ja vahepealse akti jaoks ülekande protsessis, nende aktide asukoht on paljudel juhtudel praktiliselt identifitseerimatu.²⁵³ Infoühiskonna direktiivi artikkel 5(1) ütleb *expressis verbis*, et ajutine reprodutseerimine, mis on vajalik siirdamiseks või mis toimub juhuslikult tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on teha võimalikuks teose või muu objekti edastamine vahendaja võrgu kaudu kolmandatele isikutele seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik tähtsus, ei kuulu reprodutseerimisõiguse alla. Infoühiskonna direktiiv ei käsitle magistritöö autori arvates eelkirjeldatud tegevust mitte reprodutseerimisõiguse piiramisena, vaid reprodutseerimisõiguse kasutamise alla mittekvalifitseeruva tegevusena. AutÕS §18¹ “Autori reprodutseerimisõiguse piiramine” räägib aga reprodutseerimisõiguse piiramisest. Nimetatud sätte kohaselt on ilma autori nõusolekuta ja tasu maksmata lubatud teoste ajutine või juhuslik reprodutseerimine, mis toimub tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on vahendada teose edastamist võrgus kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti seaduspärane kasutamine ning millel puudub

²⁵⁰ M. Fiscor. *Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment.* Kluwer Law International, 1996, p 125.

²⁵¹ *Ibid*, p 124.

²⁵² *Ibid*, p 128.

²⁵³ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 1998, p 356.

iseseisev majanduslik eesmärk. Magistritöö autori arvates tuleks tunnistada kehtetuks AutÕS §18¹ lg 1, lisada AutÕS paragrahvi 13 lõikesse 2 punkt 1¹ ja sõnastada see järgnevalt: "Teoste ajutine või juhuslik reprodutseerimine, mis toimub tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on vahendada teose edastamist võrgus kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik eesmärk, ei kuulu käesoleva seaduse § 13 lg 1 p-s 1 sätestatud reprodutseerimisõiguse alla. Käesolev säte ei laiene arvutiprogrammidele".

On tõstatunud küsimus, kas fonogrammi digitaliseerimine on nende reprodutseerimine. J. Spoori arvates fonogrammi digitaalsesse vormi viimine on reprodutseerimisõiguse kasutamine.²⁵⁴ P. Hugenholtz on kindel, et fonogrammi digitaalsesse vormi salvestamine, sellises vormis selle üles- ja allalaadimine arvutist ja arvutisse või serveris ja serverisse on reprodutseerimine.²⁵⁵ P. Vandoren on samuti seisukohal, et fonogrammi digitaliseerimine on selle reprodutseerimine, kuna ei oma tähtsust, millises vormis toimub reprodutseerimine..²⁵⁶ Magistritöö autor ühineb eelnimetatud autorite seisukohaga, et fonogrammi digitaliseerimine on fonogrammi reprodutseerimine, milleks on vaja saada fonogrammitootja luba.

Berni konventsiooni artiklis 9 nimetatud reprodutseerimisõigus ja sellele tehtud erandid kohalduvad täielikult ka digitaalses keskkonnas, eriti teoste kasutamisele digitaalses vormis. WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 1(4) näeb ette, et kaitstud teose salvestis digitaalses vormis elektroonilisel vahendil kujutab endast reprodutseerimist Berni konventsiooni artikli 9 tähenduses.²⁵⁷

AutÕS § 75 lg 1 p 1 kohaselt on fonogrammitootjal ainuõigus lubada ja keelata fonogrammi otsene või kaudne, ajutine või alaline, osaline või täielik reprodutseerimine mis tahes vormis või mis tahes viisil. AutÕS-s sätestatud fonogrammitootjate reprodutseerimisõiguse määratlus tuleneb infoühiskonna direktiivi artiklis 2 sisalduvast reprodutseerimisõiguse mõistest. Autori arvates on see selgemalt ja laiemalt sisustatud, kui WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artiklis 11, mis annab fonogrammitootjatele ainuõiguse lubada oma fonogrammi otsest või

²⁵⁴ J. Spoor. The Copyright Approach to Copying on the Internet: (Over)Stretching the Reproduction Right, p 79.

²⁵⁵ P. Hugenholtz. Adapting Copyright to the Information Superhighway. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 87.

²⁵⁶ P. Vandoren. Copyright and Related Rights in the Information Society, p 161.

²⁵⁷ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 30-31.

kaudset mis tahes viisil või kujul reprodutseerimist. Sellise sõnastusega regulatsioon võimaldab autori arvates tõlgendada reprodutseerimisõiguse ulatust piisavalt laialt.

S. Ricketsoni ja J. Ginsburgi arvates on olulisim areng reprodutseerimisõiguse mõistes fraasi "mis tahes vormis ja mis tahes viisil" sissetoomine. See näitab, kui kaugelt me oleme jõudnud alates ajast, mil käsitsitehtud koopiad olid ainsad reprodutseerimise moodused.²⁵⁸

P. Hugenholtz on seisukohal, et reprodutseerimisõiguse mõiste laia tõlgendamise asemel peaks viima kõik autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamised üldsusele suunamise õiguse alla, viimane peaks olema võimalikult lai mõiste, et katta kõik seotud õiguste kasutamise aktid.²⁵⁹ Magistritöö autor ei toeta P. Hugenholtzi seisukohta, kuna fonogrammitootja õiguste prismast lähtudes ei ole mõistlik vähendada õiguste kaitsestandardeid. Üldsusele suunamise õigus võib osutada ka ainult tasu saamise õiguseks, seevastu reprodutseerimisõigus on fonogrammitootjale garanteeritud ainuõigusena. Pigem võiks lahendusena kõne alla tulla üldsusele kättesaadavaks tegemise õiguse kohaldamine.

Seega peamine küsimus on, kas infoühiskonnas tuleks säilitada reprodutseerimisõiguse senine ulatus. Autor ühineb siinkohal H. Pisukelega, kes väidab: "Ei ole mingit erandit teoste kaitse osas digitaalkeskkonnas. Põhimõtteliselt samad kaitse reeglid kehtivad nii traditsioonilistele teostele kui ka Interneti keskkonnas olevatele e-teostele (nii sinna ülekantud traditsioonilistele kui ka multimeediateostele)".²⁶⁰ Ka U. Loewenheim on arvamisel, et ei ole vaja eriregulatsiooni infoühiskonnas toimuvatele reprodutseerimisõiguse kasutustele. Reprodutseerimisõiguse mõiste laialt defineerimine on rahvusvaheliselt juba aktsepteeritud suund.²⁶¹ Käesoleva uurimustöö autor on seisukohal, et infoühiskonna areng on tinginud reprodutseerimisõiguse olemuse ja samuti sellele õigusele tehtavate erandite ümberhindamise, eriti mis puudutab magistritöö järgmises alajaos käsitletavat isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandit. Autor on seisukohal, et reprodutseerimisõigust tuleks tõlgendada pigem laialt, et tõlgendamisel ei jääks reprodutseerimisõiguse ulatuse alt välja mitte ükski fonogrammitootjate jaoks oluline reprodutseerimisõiguse kasutamine. Eesti vastav autoriõiguse regulatsioon on autori arvates kooskõlas rahvusvahelistes konventsioonides ning

²⁵⁸ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 645.

²⁵⁹ P. Hugenholtz. *Adapting Copyright to the Information Superhighway*, p 101.

²⁶⁰ H. Pisuke. *Autor ja ülikool. Autoriõiguse alused*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, lk 31.

²⁶¹ U. Loewenheim. *Multimedia and the European Copyright Law*. IIC, No 1, 1996, p 47.

Euroopa Liidu direktiivides ettenähtud reprodutseerimisõiguse mõiste ulatusega ja infoühiskonna arenguga kaasnevate tehnoloogiliste reprodutseerimise võimaluste suurenemisega.

3.1.2. Isiklikuks otstarbeks kopeerimise erand

Reprodutseerimisõigus on fonogrammitootja ainuõigus. Kuid reprodutseerimisõigus ei ole absoluutne fonogrammitootja õigus selles mõttes, et selle suhtes on riikide seadusandlustesse lubatud viia sisse mitmeid erandeid²⁶². Traditsiooniliselt on enamus riike lubanud kaitstud objektide isiklikuks otstarbeks kopeerimist.²⁶³ J. A. L. Sterling arvab, et infoühiskond on muutnud õiguste omaja ja üldsuse huvide vahelise õigussuhte perspektiivi, eriti mis puudutab õiguste isiklikuks otstarbeks kasutamist. Õiguste kasutused, millel enne oli väheoluline majanduslik tähtsus, on muutunud oluliseks mõjuriks õiguste omajate huvidele.²⁶⁴ Fonogrammide isiklikuks otstarbeks kopeerimine ei pruugi seega enam vastata reprodutseerimisõigusele teha lubatava erandi tingimustele. Magistritöö käesolevas alaosas keskendub autor probleemi uurimisele, kas isiklikuks otstarbeks kopeerimine infoühiskonnas peaks olema lubatud.

Fonogrammide digitaalsed koopiad on erinevad analoogkeskkonnas tehtutest selles osas, et ei ole vahet esialgse ja järgnevate koopiade kvaliteedil. Koopia on originaali täiuslik aseaine. Traditsionaalsed kopeerimise meetodid võtsid rohkem aega, olid kulukad, reeglina oli koopiade kvaliteet oli palju madalam ning arv piiratud. Digitaliseerimine seega suurendas oluliselt fonogrammide kopeerimise lihtsust ja kiirust.²⁶⁵ Analoogkeskkonnas oli isiklikuks otstarbeks kopeerimine vaadeldav kui õiguste omajate õigusi mitterikkuv tegevus oma *de minimis* iseloomu tõttu, või kui ka tehniliselt reprodutseerimisõigust rikkuv, siis keelamiseks liiga kulukas ja komplitseeritud. Seega isiklikuks otstarbeks kopeerimine on lubatud pigem efektiivse õiguste kaitse puudumise tõttu. Kuid digitaalses keskkonnas ei saa isiklikuks otstarbeks tehtud koopiaid pidada enam *de minimis* olemusega olevaks. Kuna järgnevate

²⁶² Teose vaba kasutamine on sätestatud AutÕS peatükis 4 ja autoriõigusega kaasnevate õiguste piiramine sisaldub AutÕS §-s 75.

²⁶³ Isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi ajaloolise arengu ja olemuse kohta vt lähemalt G. Davies. *Private Copying of Sound and Audio-Visual Recordings*. Published by ESC Publishing Limited, Oxford, 1984 ja G. Davies; M. Hung. *Music and Video Private Copying. An International Survey of the Problem and the Law*. Sweet & Maxwell, 1993.

²⁶⁴ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 2003, p 95-96.

²⁶⁵ Akester; F. Lima. *The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective*, p 78.

fonogrammi koopiade kvaliteet on reeglina sama hea kui esialgsel koopial, siis on võimalik teha mitmeid koopiaid ja see kahjustab legaalset turgu.²⁶⁶

Isikliku kopeerimise erand viidi sisse ajal, kui kopeerimise vahendid ja võimalused olid paar aastakümnet tagasi teistsuguse iseloomuga. Koopiade tegemine oli tehnoloogiliselt palju keerukam, käesolevaks ajaks on see aga tänu tehnoloogiale tundmatuseni muutunud. Tehnika, mille abil reprodutseerida, on tänapäeval kõikidele kättesaadav ja võimaldab kerge vaevaga koopiaid teha.²⁶⁷ Seega, lisaks koopiade kvaliteedile, on isikutel põhimõtteliselt piiramatud võimalused teha fonogrammidest piiramatu hulk koopiaid.

P. Vandoren arvab, et infoühiskonnas ei ole osad reprodutseerimisõigusele tehtud piirangud enam rakendatavad ega asjakohased, eriti isiklikuks kopeerimiseks tehtud erand.²⁶⁸ S. Stewart väitis juba enne isikliku kopeerimise massiliseks muutumist, et selle lubamine on hea näide sellest, kuidas uus tehnoloogia kahjustab fonogrammitootjate põhilist õigust.²⁶⁹ M. Fiscor on seisukohal, et kuivõrd isiklikuks otstarbeks kopeerimine on muutunud nii laiaulatuslikuks ja sagedaseks, et see ei tohiks olla tasuta. Ja kuivõrd see on muutunud kõige olulisemaks fonogrammide kasutamise viisiks, siis reprodutseerimisõigust ei tohiks piirata pelgalt tasu saamise õiguseks. Tehnoloogilised vahendid, kombineeritult tsentraliseeritud õiguste teostamisega, pakuvad sobivaid alternatiive säilitamiseks ainuõigust.²⁷⁰ Ka S. Ricketson ja J. Ginsburg on arvamusel, et infoühiskonnas ei tohiks isiklikku kopeerimist enam lubada, kuna isiklikuks otstarbeks kopeerimine ei mahu enam Berni konventsiooni artikli 9(2) piiridesse.²⁷¹

J. Ginsburg ja Y. Gaubiac on arvamusel, et isikliku kopeerimise erand infoühiskonnas ei ole vastavuses rahvusvaheliste normides sisalduva "kolmeastmelise testiga". Isiklikku kopeerimist ei saa enam iseloomustada kui teatud erandjuhtumit, võiks pigem öelda, et see on peamine fonogrammide kasutusviis infoühiskonnas.²⁷²

²⁶⁶ J. Ginsburg; Y. Gaubiac. Private Copying in the Digital Environment. Intellectual Property and Information Law. Kluwer Law International, 1998, p 149-150.

²⁶⁷ S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond, p 780.

²⁶⁸ P. Vandoren. Copyright and Related Rights in the Information Society, p 162.

²⁶⁹ S. Stewart. International Copyright and Neighbouring Rights, p 202.

²⁷⁰ M. Fiscor. Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment, 1996, p 127.

²⁷¹ S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond, p 780.

²⁷² J. Ginsburg; Y. Gaubiac. Private Copying in the Digital Environment. Intellectual Property and Information Law, p 150.

M. Hart on aga seisukohal, et ei ole oluline, kas isiklikuks otstarbeks kopeerimine toimub analoog- või digitaalkeskkonnas. Isiklikku kopeerimist tuleks isikutele lubada igal juhul, kuid tingimusel, et see tõesti on isiklik ja ei teeni majanduslikku kasu. Viimase alla läheb Harti järgi selline kopeerimine, mis kujutab endast müügi aseainet.²⁷³ Magistritöö autori arvates on praktikas aga väga raske, kui mitte võimatu, eristada isikliku kopeerimise erinevaid tasandeid.

Läbi mitmete uuringute on leidnud tõendamist asjaolu, et isikliku kopeerimise lubamise tõttu väheneb märgatavalt helikandjate müük.²⁷⁴ Seega on selge, et isiklikuks otstarbeks kopeerimine kujutab endast tõsist ohtu fonogrammitootjate äritegevusele. Ja seda eelkõige juhul, kui isik reprodutseerib algselt illegaalselt kopeeritud salvestiselt. On vaja leida vastus küsimusele, kas isiklikuks otstarbeks tehtavate koopiate puhul on oluliseks kriteeriumiks nende tegemine legaalselt omandatud helikandjalt. Seega on vaja uurida, kas isik tohib isiklikuks otstarbeks kopeerimiseks kasutada üksnes algselt seaduslikult reprodutseeritud fonogrammi. Infoühiskonna direktiivi artikkel 5(2)(b) sellist tingimust sõnaselgelt ei sisalda, kuid koosmõjus direktiivi artiklis 5(5) sisalduva “kolmeastmelise testiga” võib järeldada, et legaalse allika olemasolu isiklikuks otstarbeks kopeerimise puhul on nõutav. Autor on seega seisukohal, et illegaalsest allikast tehtavate koopiate legaliseerimine ei vasta “kolmeastmelise testi” kriteeriumitele, eelkõige kuna illegaalsest allikast pärinev koopia tähendab, et õiguste omajad ei ole andnud luba ega saanud ka tasu esialgse reprodutseerimisõiguse kasutamise eest. Õigusselguse huvides tuleks autori arvates AutÕS-sse tuua legaalse allika nõue ning sõnastada see § 26 lg 1¹ järgnevalt: "Käesoleva paragrahvi 1. lõikes nimetatud tegevus on lubatud ainult juhul, kui koopia tehakse reprodutseerivale isikule kuuluvast audiovisuaalse teose või teose helisalvestise õiguspärasest koopiast."

Seega kerkib küsimus, et kui infoühiskonnas ei ole enam põhjendatud isiklikuks kopeerimiseks tehtud erand reprodutseerimisõigusele, siis kas praktilisest vaatenurgast lähtudes on võimalik keelata isikutel infoühiskonnas isiklikuks otstarbeks kopeerimine. Magistritöö autori arvates oleneb vastus eelkõige sellest, kuidas ja mil viisil fonogrammitootjad selle asemel reprodutseerimisõigust teostama hakkavad. Isikliku kopeerimise erand tehti ju praktilistest kaalutlustest lähtudes – oli lihtsalt võimatu kontrollida

²⁷³ M. Hart. The Proposed Directive for Copyright in the Information Society: Nice Rights, Shame about the Exeptions. *European Intellectual Property Review*, No 5, 1998, p 170.

²⁷⁴ D. Biederman jt. *Law and Business of the Entertainment Industries*. Praeger Publishers, Westport, 2001, p 584.

ja litsentseerida kõiki üksikisikuid, kes kaitstud objekte kopeerisid. Infoühiskond pakub mitmeid tehnoloogilisi võimalusi kontrollida ja litsentseerida reprodutseerimisõiguse kasutamisel ka üksikisikuid. Isikliku kopeerimise lubamiseks tehtud erand on lisaks väitele, et isiklikuks otstarbeks kopeerimine ei mõjuta õiguste omajate huvisid, olnud põhjendatud ka argumendiga, et autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused ei laiene isikute privaatsfääri.²⁷⁵ 60-ndatel aastatel, kui enamuse Euroopa riike töötas välja õiguse kasutamise eest õiguste omajatele makstava kompensatsiooni süsteemi, tekkis ka diskussioon isikute privaatsfäärist. Näiteks Saksamaal, kus nimetatud süsteem ei toiminud ning seadusandlus erandit ette ei näinud, võttis kohus 1964. aastal seisukoha, et isikute privaatsfääri tungimine ei ole lubatud. Aasta hiljem viidi kõnealune erand seadusesse sisse, kuna üldine seisukoht oli, et ainuõiguste teostamine peaks lõppema seal, kus algab üksikisikute erasfäär.²⁷⁶

S. Ricketsoni ja J. Ginsburgi arvates privaatsuse argument ei ole infoühiskonnas enam rakendatav ja riigid ei tohiks seetõttu isikliku kopeerimise erandi säilitamiseks seda enam kasutada. Tehniliste kaitsemeetmete kasutuselevõtuga peaks üldine areng liikuma hoopis personaalse eraisikute litsentseerimise suunas.²⁷⁷ Ka D. Visser arvab, et erasfääri puutumata printsiip ei tohiks prevalveeruda autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste omajate õiguste ees.²⁷⁸

Väga aktuaalne on küsimus, kas tehniliste kaitsemeetmete²⁷⁹ kasutamisega peaks ära kaduma isiklikuks kopeerimiseks antud erand. Euroopa Liidu tasandil näiteks uuritakse juba mitmendat aastat aktiivselt liikmesriikide poolt isiklikuks otstarbeks tehtud erandi sisseviimise tõttu õiguste omajatele ettenähtud hüvitismehhanisme, et vajadusel süsteemi tervikuna reformida.²⁸⁰ Tõuke selleks on andnud kindlasti muuhulgas ka teemakohane kohtupraktika mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis. Prantsusmaa kohus asus näiteks oma 10. jaanuari 2006. aasta otsuses seisukohale, et õiguste omaja (konkreetses kohtuasjas fonogrammitootja Warner Music) ei tohi kasutada tehnoloogiat, mis takistab isiklikku

²⁷⁵ L. Guibault. Contracts and Copyright Exemptions. Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management, p 132.

²⁷⁶ D. Visser. Copyright Exemptions Old and New: Learning from Old Media Experiences. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 49-50.

²⁷⁷ S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond, p 782.

²⁷⁸ D. Visser. Copyright Exemptions Old and New: Learning from Old Media Experiences, p 51-52.

²⁷⁹ Tehniliste kaitsemeetmete kohta vt käesoleva magistritöö alaosast 3.6.

²⁸⁰ Vt sellel teemal ka Euroopa Liidu liikmesriikide poolt täidetud küsimustikku nn tühja kasseti tasu kohta. Kättesaadav arvutivõrgus: http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf.

kopeerimist, kuna isikliku kopeerimise erandi lubamine ei riku “kolmeastmelise testi” tingimusi. Isiklikuks otstarbeks kopeerimine ei kahjusta õiguste omajate seaduslikke huvisid, kuna neile on ette nähtud nn tühja kasseti näol kompenseerimise mehhanism.²⁸¹ Samas Prantsusmaa Ülemkohus asus UFC Que Choisir vs Universal Pictures kohtuasjas oma 28. veebruari 2006 kohtulahendis²⁸² seisukohale, et kasutajal ei ole õigust nõuda isikliku kopeerimise takistamiseks mõeldud tehniliste kaitsemeetmete eemaldamist, kuna isikliku kopeerimise erandi mõju õiguste omajatele digitaalses ühiskonnas on suur ning see kaitsemeetmete eemaldamise kohustus läheb vastuollu kaitstud objekti normaalse majandusliku kasutamisega. Vastuolu resultaate normaalse majandusliku kasutamisega on aga teatavasti “kolmeastmelise testi” üks elementidest.

Tehniliste kaitsemeetmete rakendamisel on tekitanud diskussiooni küsimus nn tühja kasseti tasu²⁸³ süsteemi edasiekstseerimise osas. Kui kaotada ära isiklikuks kopeerimiseks tehtud erand ning keelata üksikisikuid fonogramme kopeerimast, siis tuleks näha ette ka efektiivne õiguste jõustamismehhanism. See omakorda aga tähendaks seda, et väga ulatuslikult tuleks sekkuda isikute privaatsfääri. Kui mõelda, et maailmas on üle 6,5 miljardi inimese, siis osutub see tõenäoliselt lihtsalt teostamatuks. Samuti kerkib isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi ära kaotamise puhul esile mitmeid küsimusi ka sotsiaalse õigluse ja tarbijate huvide²⁸⁴ tagamisel. Käesoleva uurimustöö autor ei pea käesoleva magistratöö piiratud mahu tõttu võimalikuks sellel aspektil pikemalt peatuda.

Magistratöö autori arvates peaks seega siiski jääma lubatuks fonogrammide isiklikuks otstarbeks kopeerimine, kuid tingimusel, et tehniliste kaitsemeetmetega kaitstud fonogrammidest koopiaid teha ei saa. Kuivõrd prognoositavalt laieneb tehniliste kaitsemeetmete kasutamine lähitulevikus hüppeliselt, siis õiguste omajatel oleks võimalik ise otsustada, millisele fonogrammidele tehnilisi kaitsemeetmeid rakendada.

²⁸¹ Kohtuasi Union Federale des Consommateurs que Choisir vs Warner Music France. Tribunal de Grande Instance de Paris 10/01/2006, 03/08874.

²⁸² Kohtuasi Union Federale des Consommateurs Que Choisir vs Universal Pictures. Supreme Court of Appeal 28/02/2006, 549.

²⁸³ Praktikaks on hakatud audiovisuaalse teose ja teose helisalvestiste kasutamise kompenseerimiseks võetava tasu nimetama nn tühja kasseti tasuks. 27.02.2003.a kultuuriministri käskkirjaga nr 48 on moodustatud vastav komisjon audiovisuaalse teose ja teose helisalvestiste kasutamise kompenseerimiseks võetava tasu jaotuskava väljatöötamiseks, kes tegeleb AutÕS § 27 alusel õiguste omajatele kogutava hüvitise iga-aastase jaotamisega ning arutab nn tühja kasseti süsteemi toimimisega seonduvaid küsimusi.

²⁸⁴ Infoühiskonna mõjust tarbijate õigustele vt lähemalt H. Pisuke. The Influence of Social Reforms and the Information Society on Consumers in an Transition Economy. Consumer Law in the Information Society. Kluwer Law International, 2001, p 31-44.

AutÕS § 75 lg 1 p 1 kohaselt on ilma fonogrammitootja loata lubatav fonogrammi reprodutseerimine füüsiliste isikute poolt nende isiklikeks vajadusteks, kui see ei taotle mis tahes ärilisi eesmärgi, seejuures tuleb arvestada AutÕS §-de 26 ja 27 sätteid. AutÕS § 27 sätestab, et õiguste omajad saavad tasu audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kasutamise eest isiklikeks vajadusteks. Infoühiskonna direktiivi artikkel 5(2)(b) annab liikmesriikidele õiguse näha ette erandeid ja piiranguid reprodutseerimisõigusele juhul, kui kõne all on mis tahes kandjal reproduktsioonid, mille füüsiline isik on teinud isiklikuks tarbeks ning mille kasutuseesmärk ei ole otseselt ega kaudselt kaubanduslik tingimusel, et õiguste omajad saavad õiglase hüvitise. Hüvitise suuruse määramisel tuleb ka arvesse võtta, kas asjaomase objekti puhul on või ei ole kasutatud tehnilisi kaitsemeetmeid. Kuivõrd infoühiskonna direktiivi artikkel 6(4) lubab liikmesriigil võtta tarvitusele meetmeid, et õiguste omajad teeksid hoolimata tehnilistest kaitsemeetmetest võimalikuks isikliku kopeerimise erandist kasusaajatel juurdepääsu kaitstud objektile, siis on Eesti seda kasutanud ning võtnud vastu AutÕS § 80³ lg 4²⁸⁵. Kuigi AutÕS § 80³ lg 5 sätestab, et lõiget 4 ei kohaldata nende teoste ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide suhtes, mis on tehtud üldsusele kättesaadavaks lepingu alusel sellisel viisil, et isik saab neid kasutada individuaalselt valitud kohas ja ajal, on autori arvates Eesti isikliku kopeerimise erandi sisse viinud ka digitaalkeskkonda. Seega on kindlasti vaja õiguste omajatele garanteerida õiglase kompensatsioon kehtiva hüvitismehhanismi näol nii analoog- kui digitaalkeskkonnas isiklikuks otstarbeks toimuva reprodutseerimise eest.

Eesti on infoühiskonna direktiivis lubatud isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi toomisega oma seadusandlusesse kitsendanud oluliselt tehniliste kaitsemeetmete kasutamise võimalusi, kuid kas isikliku kopeerimise erandi eest õiglase tasu määramisel on sellega arvestatud? AutÕS § 27 lg 14 p 1 kohaselt on Vabariigi Valitsuse pädevuses kehtestada määrusega audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu võtmise ja maksmise alused ja kord ning salvestusseadmete ja –

²⁸⁵ AutÕS § 80³ lg 4 sätestab muuhulgas, et AutÕS § 75 lg 1 p-s 1 lubatud autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti vaba kasutamise juhtudel peab õiguste omaja kohaldama oma autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile selliseid meetmeid, mis võimaldavad teose vabaks kasutamiseks õigustatud isikul kasutada autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti ulatuses, mis on vajalik vabaks kasutamiseks seadusega ettenähtud juhtudel ja tingimusel, et vabaks kasutamiseks õigustatud isikutel oleks seaduslik juurdepääs kaitstud autoriõigusega kaasnevate õiguste objektile.

kandjate loetelu. Oma 17. jaanuari 2006. aasta määrusega nr 14²⁸⁶ kehtestaski Vabariigi Valitsus nimetatud korra. Nimetatud määruse § 3 lg 1 sisaldab ammendava loetelu nendest salvestusseadmetest ja –kandjatest, mille pealt kohustatud subjektid²⁸⁷ tasu maksuma peavad. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab aga, et lõiget 1 ei kohaldata seadmete suhtes, mis on integreeritud arvutiga või on kasutatavad ainult arvuti vahendusel, ning mikrokassettide suhtes. See tähendab, et õiguste omajatele ei ole tagatud õiglase tasu saamine kõikide reprodutseerimist võimaldavate vahendite ja seadmete pealt.²⁸⁸ Sisuliselt puudub seega Eestis õiguste omajatele isiklikuks otstarbeks kopeerimise lubamise puhul õiglase hüvituse mehhanism, kuna salvestusseadmed ja –kandjad, mille pealt eelmainitud määruse alusel tasu kogutakse, ei võta arvesse ei tehnoloogia arengut ega kaasaegseid kopeerimisvõimalusi.²⁸⁹

Infoühiskonna direktiiv näeb ette ammendava loetelu eranditest ja piirangutest reprodutseerimisõigusele. Kui riigid mingitel kaalutlustel piiravad seda ainuõigust, siis peavad nad tagama, et õiguste omajad saavad õiglase hüvituse.²⁹⁰ Kui õiguste omajatele ei tagata kompensatsioonilist tasu kõikide teoste isiklikku reprodutseerimist võimaldavate salvestusseadmete ja –kandjate pealt, siis kahjustatakse sellega neile kuuluvaid seaduslikke õigusi, mis tulenevad Euroopa Liidu õigusest ja muudest rahvusvahelistest aktidest, millega Eesti riik on ühinenud. Magistritöö autori arvates on Eesti direktiivi artikli 5(2)(b) nõuetekohaselt harmoneerimata jätnud. Osade isiklikku kopeerimist võimaldavate seadmete ja kandjate välja jätmise kõnealusest vahendite ja seadmete loetelust on viinud Eesti seadusandluse vastuollu Euroopa Liidu õigusega. Magistritöö autor teeb ettepaneku sätestada eelnimetatud Vabariigi Valitsuse määruses teoste isiklikku reprodutseerimist võimaldavate

²⁸⁶ Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord. 17. jaanuar 2006. - RT I, 2006, 5, 23.

²⁸⁷ AutÕS § 27 lg 1 kohaselt on tasu maksmiseks kohustatud subjektideks salvestusseadmete ja –kandjate tootja, importija, müüja ja isik, kes toob salvestusseadmeid ja –kandjaid Euroopa Ühenduse tolliterritooriumilt EÜ Nõukogu määruse 2913/92/EMÜ ühenduse tolliseadustiku kehtestamine (EÜT L 302, 19.10.1992 lk 1-50) mõistes Eestisse.

²⁸⁸ Eelkõige kogutava tasu suuruse langus näitab, et õiguste omajatele ei ole tagatud õiglase tasu saamine kõikide reprodutseerimist võimaldavate vahendite ja seadmete pealt, samas kui isikliku kopeerimise tõttu väheneb igal aastal legaalse muusikaturu maht. Näiteks kui aastal 2001 laekus nn tühja kasseti tasu 4 131 826 krooni, aastal 2002 4 133 358, aastal 2003 3 646 988 ja aastal 2004 3 102 848 krooni, siis aastal 2005 oli laekuv tasu ainult 2 724 514 krooni.

²⁸⁹ Siinkohal peab magistritöö autor vajalikuks tuua mõned näited, milliste uute salvestusseadmete ja –vahendite pealt teistes Euroopa riikides nn tühja kasseti tasu kogutakse. Näiteks Tšehhi Vabariigis on nimekirjas veel lisaks ka MP3 playerid, CD-kirjutajad ja kõik salvestamisvõimalusega raadio- ja televisiooniseadmed, Saksamaal samuti MP3 playerid, kõik videoseadmed ja digitaalsed videokandjad, Lätis muuhulgas ka arvuti kõvaketas.

²⁹⁰ Direktiivi preambula punkt 35 ja artikkel 5(2)(b).

salvestusseadmete ja –kandjate loetelu mitteammendavana, tagamaks õiguste omajatele õiglase tasu saamine kõikide isiklikuks otstarbeks reprodutseerimisjuhtude korral. Sellise regulatsiooni on kehtestanud ka näiteks Soome ja Läti.

3.2. Levitamisoigus

Traditsiooniliselt sai muusikatööstus just levitamisoiguse kaudu kontrollida fonogrammide levitamist. Infoühiskonnas on peamiseks fonogrammide üldsusele levitamise vahendiks saanud Interneti kaudu nende kättesaadavaks tegemine.²⁹¹ Infoühiskonnas on aktuaalselt esile kerkinud küsimus, kas Internetis kättesaadavaks tegemise õigusega koos esineb ka levitamisoigus²⁹² või on levitamisoiguse sisu piiratud füüsiliste koopiade levitamisega. P. Gelleri arvates ei ole päris selge, kas ja millises etapis fonogrammide kättesaadavaks tegemisel levitamisoigus üldse kõne alla peaks tulema.²⁹³ Traditsioonilise levitamisoiguse mudeli kohaselt toimub fonogrammide levitamine peale nende reprodutseerimist, aga Internetis leiab levitamine aset koopiade reprodutseerimise ajal. Levitamine on reprodutseerimisprotsessi üks osa. M. Fiscor tõstatab seetõttu küsimuse, kas oleks õigustatud levitamisoiguse kohaldamine mittemateriaalsetele koopiatele. On palju kergem kontrollida ja jälgida nende isikute tegevust, kes fonogrammid Interneti üleslaevad ja nendest koopiaid teevad või teistel teha võimaldavad. Viimane on oma olemuselt sarnane füüsiliste koopiade levitamisega, seega sellisel juhul oleks õigustatud levitamisoiguse kohaldamine sellisele kasutusele.²⁹⁴ Infoühiskonnas levitamisoigus aga ei ammendu fonogrammide Interneti kaudu toimuva *online* ülekande korral, kuna tegemist ei ole omandiõiguse üleandmise, vaid teenuse osutamisega.²⁹⁵

Genfi konventsiooni artikli 2 järgi tähendab üldsusele levitamine toimingut, millega pakutakse fonogrammi koopiaid otseselt või kaudselt üldsusele või selle mis tahes osale. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikli 12 kohaselt on fonogrammitootjal ainuõigus

²⁹¹ W. Grosheide. Is the appropriate EU legal framework in place for music online? IIC International Review of Industrial Property and Copyright Law, Vol 33, No 5, 2002, p 588.

²⁹² Levitamisoiguse olemuse kohta vt lähemalt J. A. L. Sterling. World Copyright Law. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 369-371.

²⁹³ P. Geller. Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment, p 43.

²⁹⁴ M. Fiscor. Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment, p 130.

²⁹⁵ Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. EC, Brussels. EC, COM (96) 568 final, 1996.

otsustada fonogrammide levitamise üle. Genfi konventsioon ega WIPO esitus- ja fonogrammileping ei täpsusta, kas koopiaid peavad olema ainelised või digitaliseeritud kujul üksnes arvutivõrgus eksisteerivad. Kuid WIPO esitus- ja fonogrammilepingu diplomaatiline avaldus täpsustab, et levitamiseõiguse subjektiks olevate fonogrammide koopiade all mõistetakse ainult selliseid koopiaid, mida saab ringlusesse lasta kui füüsilisi objekte.²⁹⁶

Levitamise mõiste hõlmab üldjuhul müüki ja importi.²⁹⁷ WIPO sõnastikus on levitamiseõiguse alla laiemas mõttes loetud ka rendi- ja laenusõigus.²⁹⁸ Käesoleva magistritöö autori arvates rendi- ja laenusõigus on iseseisvad õigused ning levitamiseõiguse alla ei kuulu. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikli 12 kohaselt on fonogrammitootjal ainuõigus otsustada fonogrammide levitamise üle. Tuleb tähele panna, et WIPO esitus- ja fonogrammileping räägib fonogrammide levitamisest müügi või muul viisil omandiõiguse üleandmise teel. Muul viisil omandiõiguse üleandmine saab toimuda näiteks kinkimise teel. Kuivõrd laenus- ja rendiõiguse korral läheb fonogrammi kasutajale üle vaid valdus, mitte omandiõigus, ei ole seega tegemist fonogrammitootja levitamiseõigusega.

AutÕS § 70 lg 1 p 2 näeb ette, et fonogrammitootjal on ainuõigus lubada ja keelata fonogrammi koopiade importimine.²⁹⁹ Seega on importimisõigus levitamiseõigusest eraldi välja toodud. Käesoleva uurimustöö autori arvates ei ole selline eristamine vajalik, kuna oma olemuselt kuulub importimisõigus levitamiseõiguse alla ning ainuõigus lubada ja keelata levitada fonogrammi koopiaid üldsusele on sätestatud AutÕS § 70 lg 1 p 3. Magistritöö autor teeb ettepaneku tunnistada AutÕS § 70 lg 1 p 2 kehtetuks.

Fonogrammitootjate levitamiseõigus ei ole absoluutne õigus, see lõpeb peale fonogrammi esmast müüki, mis on toimunud fonogrammitootja poolt või tema nõusolekul³⁰⁰. Õiguste lõppemise kohta on õigusosalases kirjanduses kasutatud ka terminit ammendumine³⁰¹. Autor eelistab kasutada terminit “õiguste ammendumine”, et selgelt eristada õiguste levitamiseõiguse

²⁹⁶ Agreed statements concerning WIPO Performances and Phonograms Treaty. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/statements.html>.

²⁹⁷ J. A. L. Sterling. Intellectual Property Rights in Sound Recordings, Film & Video. London, Sweet & Maxwell, 1992, p 368.

²⁹⁸ Guide to the Copyright and Related Rights Treaties administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publications No 891(E), 2004, p 283.

²⁹⁹ Magistritöö autor peab vajalikuks märkida, et AutÕS §-s 13 sisalduv autori varaliste õiguste kataloog ja AutÕS §-s 67 sisalduv esitajate varaliste õiguste kataloog ei sisalda eraldi importimisõigust.

³⁰⁰ AutÕS § 94.

³⁰¹ Inglisekeelne termin *exhaustion of rights*.

lõppemist õiguste teistel põhjustel, näiteks kaitse tähtaja möödumise korral, lõppemist. K. Härmand oma magistritöös kasutab sarnaselt AutÕS-ga õiguste ammendumise kohta terminit “õiguste lõppemine”.³⁰²

Euroopa Liidu siseturu jaoks on õiguste ammendumise põhimõte üks fundamentaalseid elemente, kuna ammendumise printsiip tähendab omamoodi kompromissi kaupade vaba liikumise ja autoriõiguste territoriaalse iseloomu vahel. Intellektuaalse omandi õiguste ammendumise printsiibi töötas välja Euroopa Liidu kohus, võttes arvesse õiguste omajate ning Euroopa Ühenduse huvisid ja samas ka vajadust arvestada intellektuaalse omandi spetsiifilist iseloomu.³⁰³ Pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga lähtub ka AutÕS levitamisõiguse regionaalse ammendumise põhimõttest. AutÕS § 94, mis jõustus Eesti ühinemisel Euroopa Liiduga, kohaselt levitamise õigus lõpeb³⁰⁴ juhul, kui autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti esimene müük on toimunud Euroopa Liidu territooriumil õiguste omaja poolt või tema nõusolekul. On oluline märkida, et ammendumise printsiip kohaldub vaid kaupade, mitte teenuste osas. Kohtuasjas *Debauve*³⁰⁵ asus Euroopa Kohus seisukohale, et näiteks ringhäälinguprogrammi edastamine on käsitletav teenuse pakkumisena. Seega fonogrammide suunamise korral Internetis ei ole ka fonogrammid käsitletavad kaubana.

Levitamisõiguse kohaldamisvõimalus infoühiskonnas peab magistritöö autori arvates olema piiratud fonogrammi füüsiliste koopiade levitamisega. Kättesaadavaks tegemine ja muud Internetis üldsusele suunamise õigused on eraldiseisvad õigused, mille rakendamine vastab senikujunenud peamistele õigusteoreetilistele seisukohtadele ning praktilistele vajadustele. Euroopa Liidu tasandil on levitamisõiguse tähtsus käesoleva uurimustöö autori arvates vähenenud, seda eelkõige levitamisõiguse ammendumise printsiibi tõttu.

³⁰² K. Härmand. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus. Magistritöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2006, lk 14.

³⁰³ C. Ginter. Free Movement of Goods and Parallel Imports of Goods within the Internal Market. *Estonian Law Reform and Global Challenges*, p 74-75.

³⁰⁴ Termin "levitamisõiguse ammendumine" kohta vt lähemalt H. Pisuke. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: saavutused ja perspektiivid. Õigusinstituudi toimetised, 2000, lk 10.

³⁰⁵ Kohtuasi *Debauve*. 51/79.

3.3. Fonogrammide laenutamine ja rentimine

Fonogrammitootjale kuulub ka ainuõigus lubada ja keelata fonogrammide rentimist ja laenutamist.³⁰⁶ Varem ei kujutanud fonogrammide rentimine õiguste omajatele suurt ohtu. Viimastel aastatel on aga rentimine ja laenutamine hakanud järjest rohkem omama negatiivset mõju õiguste omajate huvidele. Seda eelkõige seetõttu, et fonogrammi rentimine tähendab majanduslikku kahju müügi asendamise ja seetõttu müügi languse näol, ja teiseks, renditud fonogrammist on tihti võimalik koopiaid teha, vähendades potentsiaalset turgu veelgi.³⁰⁷ Kuigi laenutamisel ei ole ärilist eesmärki³⁰⁸, kujutab ka laenutamine endast ohtu fonogrammitootja õigustele. Seda eriti siis, kui puudub kontroll koopiade tegemise võimaluse üle. Samuti on mitmete riikide seadusandluses tehtud laenutusõiguse osas ulatuslikke erandeid või fonogrammitootja ainuõigusest ilma jäetud. Eesti autoriõiguses on fonogrammitootjatele antud nii rentimise kui ka laenutamise õigus. AutÕS § 70 järgi on fonogrammitootjal ainuõigus lubada ja keelata fonogrammi rentimist ja laenutamist. Erandeid ei ole seaduses sätestatud, samuti ei tulene ka AutÕS peatükist 4 mingeid muid piiranguid.

Rentimise ja laenutamise direktiivi artikkel 1(2) defineerib rentimist kui määratud ajaks kättesaadavaks tegemist otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku kasu saamise eesmärgil ja artikkel 1(3) laenutamist kui määratud ajaks kättesaadavaks tegemist ilma otsese või kaudse majandusliku või kaubandusliku kasu saamise eesmärgil tingimusel et laenutamine toimub üldsusele avatud asutuste kaudu. Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiivi 91/250/EMÜ arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta³⁰⁹ artikkel 4(c) räägib samuti rentimisest. Sealse definitsiooni kohaselt on rentimine füüsiliste koopiadele juurdepääsu kättesaadavaks tegemine, st valduse, aga mitte omandiõiguse, üleandmine.³¹⁰ Seega on autori arvates põhjendatud rendiõiguse mitteammendumine. AutÕS, tuginedes rentimise ja laenutamise direktiivi artiklile 9(2), sätestab *expressis verbis*, et rentimise õigus ei lõpe peale nende esmakordset müüki.³¹¹

³⁰⁶ Autoriõigusosalases kirjanduses liigitatakse rentimise ja laenutamise õigus tihti ka levitamisõiguse alla kuuluvaks. Vt nt J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 371. Käesoleva magistr töö autor lähtub seisukohast, et rentimise ja laenutamise õigus on levitamisõigusest eraldiseisvad õigused.

³⁰⁷ J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*, 2003, p 372.

³⁰⁸ *Ibid.*

³⁰⁹ Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ 14. mai 1991 arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta. OJ L 122, 17.05.91.

³¹⁰ M. Fiscor. *Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment*, p 132.

³¹¹ AutÕS § 13 lg 1 p 2 ja AutÕS § 94.

Euroopa Liidu kohus on arutanud küsimust, kas kaitstud objektide müük toob kaasa ka rendiõiguse ammendumise. See sõltub kohtu hinnangul asjaolust, kas selle maa õigus, kus rentimine aset leiab, tunnistab rendiõigust iseseisva õigusena.³¹² Seega riikides, kus rendiõigus on sätestatud osana levitamisiõigusest, oleks kohtu seisukoha järgi fonogrammide rentimine peale nende õiguspärast esmamüüki lubatud. Kuivõrd kõnealune Euroopa Kohtu lahend on tehtud enne rentimise ja laenutamise direktiivi, millega garanteeritakse õiguste omajatele rentimisõigus ainuõiguse näol, vastuvõtmist, siis käesolevaks hetkeks ei ole magistr töö autori arvates kohtu taoline seisukoht enam kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

Võrreldes levitamisiõigusega on rendiõiguse omapäraks, et see ei ammendu pärast fonogrammide esmakordset rentimist. Tõstatub aga küsimus, kas rendiõigust saab fonogrammide Internetis kättesaadavaks tegemise korral teostada. Euroopa Liidu tasandil on olnud diskussioon, et rendiõigus võiks olla rakendatav digitaalsetele ülekannetele. Objektide elektrooniline rent on olemuselt sama, mis poest füüsiliste koopiade rentimine, seega tundub mõistlik rakendada rendiõigust mõlemale juhule.³¹³ Ka P. Vandoren arvab, et kuna praktikas on elektrooniline rentimine sisuliselt sama mis rentimine poest, siis tundub mõistlik rakendada mõlemale juhule rendiõigust.³¹⁴ J. Passa on aga arvamusel, et rendiõiguse puhul peab toimuma füüsilise helikandja valduse üleandmine, Internetis virtuaalse ülekande puhul ei ole seega tegemist rendiõigusega.³¹⁵ Seega lähtub J. Passa käsitlus rendiõiguse seostamisest asjaõigusega, st omandiõigusega intellektuaalse omandi objekti füüsilisele kandjale. Rahvusvaheline regulatsioon näeb ette, et rentimisõigust kohaldatakse üksnes kehalises vormis objektidele, sh näiteks ka digitaalses vormis objektidele, mis on salvestatud kehalisele kandjale.³¹⁶ Sellist lähenemist toetab ka WIPO esitus- ja fonogrammilepingu diplomaatiline avaldus, mis ütleb, et rendiõiguse subjektiks saavad olla vaid ainelised koopiad.³¹⁷

Magistr töö autori arvates on oluline garanteerida fonogrammitootjale ainuõigus lubada ja keelata fonogrammide rentimist ja laenutamist. Seda eelkõige seetõttu, et siis on fonogrammitootjal võimalik kontrollida ega ei tehta renditud ja laenutatud fonogrammidest koopiaid.

³¹² Kohtuasi Warner Bros vs Christiansen. 158/85.

³¹³ European Commission Green Paper, notes 52, 29 ja 52, 58.

³¹⁴ P. Vandoren. Copyright and Related Rights in the Information Society, p 164.

³¹⁵ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 62.

³¹⁶ Committee of Experts on a Possible Protocol to the Berne Convention. Fourth Session, Industrial Property and Copyright, No 2, 1995, p 109.

³¹⁷ Agreed statements concerning WIPO Performances and Phonograms Treaty. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/statements.html>.

3.4. Fonogrammide kättesaadavaks tegemine

1996. aasta WIPO lepingud andsid infoühiskonnas õiguste omajatele uue õiguse – kättesaadavaks tegemise õiguse.³¹⁸ Selle kohaselt on autoril, esitajal ja fonogrammitootjal õigus lubada ja keelata kaitstud objekti üldsusele kättesaadavaks tegemist sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal.³¹⁹ Tõstatub küsimus, miks oli vaja anda õiguste omajatele kättesaadavaks tegemise õigus.

Õigusteoorias on püstitatud küsimus, kas kättesaadavaks tegemise õiguse lisamine õiguste omajate kataloogi oli hea idee. Samuti on vaieldud küsimuse üle, kas olemasolevad õigused ei oleks olnud piisavad reguleerimaks autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstud objektide kasutamist Internetis. J. Passa arvates oleks esimene võimalus vaadelda fonogrammide Interneti kaudu suunamist ainult reprodutseerimisõiguse kasutamisenä. Arvuti kuvar oleks üksnes materiaalse salvestuse kandja. Seega kogu digitaalse Internetis ülekandmise protsess alates fonogrammide serveri mällu üleslaadimisest kuni arvutiekraanil kuvamiseni langeks reprodutseerimisõiguse objektiks. Veelgi enam, seda oleks ka võimalik vaadelda vaid ühekordse reprodutseerimisenä, kus väljund arvutis on üksnes esialgse üldsusele avatud serverisse üleslaadimise tulemus. Fonogrammitootja luba oleks seega vaja ainult fonogrammi serverisse salvestamiseks.³²⁰ Siiski ei ole käesoleva magistritöö autori arvates taoline lähenemine õige, kuna arvuti ekraan on pigem suunamise vahend, mitte reproduktsiooni kandja. Seetõttu, käsitledes arvutiekraanil kuvamist reprodutseerimisenä, tähendaks see praktiliselt üldsusele suunamise õiguse kontseptsiooni eitamist. Näiteks televisiooni kaudu edastamise puhul ei vaadelda ka televiisoriaparaati kui reproduktsiooni kandjat. Ainult reprodutseerimisõiguse rakendamine tooks sisse küsimuse ka isiklikuks kopeerimiseks lubatud erandi kasutamise osas. J. Passa poolt käsitletud teine lähenemine püstitatud küsimusele oleks, et selline kopeerimine ei oma üldse tähtsust, kuna reprodutseerimisakt on vaid tehniline eeldus fonogrammi üldsusele suunamiseks. Seetõttu ei tuleks reprodutseerimise eest fonogrammitootjatele ka tasu maksta ning õiguste omaja luba oleks vaja vaid üldsusele suunamiseks.³²¹ Viimane variant tekitaks magistritöö autori arvates

³¹⁸ Kättesaadavaks tegemise õiguse olemuse kohta vt lähemalt J. A. L. Sterling. *World Copyright Law*. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003, p 392-399.

³¹⁹ WIPO autoriõiguse lepingu artikkel 8 ja WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 14.

³²⁰ J. Passa. *The Protection of Copyright on the Internet under French Law*, p 64-67.

³²¹ *Ibid.*

aga mitmeid õiguslikke probleeme just fonogrammitootjate õiguste prismast. Kuivõrd enamus üldsusele suunamise õiguse liike on sätestatud fonogrammitootjatel üksnes tasu saamise näol, tekiks diskussioon õiguste ulatusest ning magistritöö autori arvates ei oleks põhjendatud fonogrammitootjatele madalama kaitse andmine, kui neil reprodutseerimisõigusega seonduvalt ainuõiguse näol olemas on.

J. Passa on arvamusel, et kuna fonogrammi võrguga ühendatud serveri mällu salvestamise korral toimub fonogrammi reprodutseerimine ning fonogrammi arvutiekraani kaudu kättesaadavaks tegemise korral selle üldsusele suunamine. Seetõttu arvab J. Passa, et on mõttekas litsentseerimise hõlbustamiseks vaadelda nimetatud fonogrammide kasutamist ainult ühe õiguse kasutamisenä, kuna see võtaks arvesse digitaalse ülekande globaalset iseloomu ja aitaks vältida kahte tehniliselt eraldiseisvat, kuid ometi eraldamatut akti.³²²

Ka E. Dommering on asunud seisukohale, et üldsusele suunamise ja reprodutseerimise eristamine infoühiskonnas ei ole tõesti vajalik. Internetis toimuvate kaitstud objektide kasutamise korral peaksime kasutama terminit "salvestatud informatsiooni suunamine".³²³ J. Passa pakub välja termini "digitaalse kasutamise õigus"³²⁴

M. Walter näeb kaitstud objektide *online* ülekandmises aga pigem traditsioonilist reprodutseerimisõigust kombineerituna levitamiseõigusega kui üldsusele suunamise õigust.³²⁵ Magistritöö eelmises alaosas käsitletud põhjustel ja teostatud analüüsi alusel ei ole magistritöö autori arvates aga võimalik levitamiseõigust Internetis toimuvatele fonogrammide kasutustele rakendada.

M. Fiscor analüüsib probleemi erinevate mõistete osas ja arvab, et üldine üldsusele suunamise õigus on infoühiskonnas kõige parem lahendus.³²⁶ Eesti AutÕS on samuti võtnud kasutusele katusmõiste "üldsusele suunamine", kättesaadavaks tegemine on üldsusele suunamise üks liike. Fonogrammitootja õiguste kataloogi puhul tuleb silmas pidada asjaolu, et üldsusele suunamise muud liigid on fonogrammitootjale antud õiglase tasu saamise õiguse, mitte

³²² J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 64-67.

³²³ E. Dommering. Copyright Being Washed Away through the Electronic Sieve. Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis, p 7.

³²⁴ Inglise keelne termin *right of digital exploitation*.

³²⁵ M. Walter. Neighbouring Rights: comparison of international norms. Copyright Bulletin vol. XXXIV no. 3, 2000, p 27.

³²⁶ M. Fiscor. Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment, p 134.

ainuõiguse näol. Kuivõrd fonogrammide kättesaadavaks tegemise protsessis leiab siiski kasutust ka reprodutseerimisõiguse kasutamine, ei saanud seda sätestada üksnes tasu saamise õiguse näol. Seetõttu on rahvusvahelised konventsioonid, infoühiskonna direktiiv ja AutÕS andnud fonogrammitootjatele ainuõiguse fonogrammide kättesaadavaks tegemise õiguse osas.

On üles kerkinud küsimus, kui fonogramm on kättesaadavaks tehtud, kuid mitte ükski isik kasutaja serveriga, mille kaudu fonogramm on kättesaadav, ei ühendu, siis kas fonogramm loetakse kättesaadavaks tehtuks. J. Passa asub seisukohale, et üldsuse huvi puudumine on kättesaadavaks tegemise seisukohalt ebaoluline.³²⁷ Samuti ei ole oluline, kas fonogramm on tehtud kättesaadavaks tasuta või tasu eest.³²⁸ Kättesaadavaks tegemise juures ei oma ka tähtsust, milliste tehnoloogiliste vahendite abil see toimub.³²⁹ Kättesaadavaks tegemise õiguse kasutamine leiab aset hoolimata sellest, kas üldsus saab suunatud fonogrammid kätte ühes või eraldi kohtades, samal või erinevatel aegadel.³³⁰ Magistritöö autori arvates tuleks asuda seisukohale, et oluline on võimalus fonogrammidele ligi pääseda, fonogrammi üldsuse poolt ligipääsetavasse serverisse üleslaadimisega on fonogramm juba kättesaadavaks tehtud. Fonogramm on seega kättesaadavaks tehtud ajast, mil see on kättesaadav üldsuse liikmetele, hoolimata sellest, kas nad on fonogramme kasutanud või ei. Potentsiaalne ligipääs on seejuures kättesaadavaks tegemise õiguse kasutamisel oluliseks kriteeriumiks.

On oluline uurida, milles seisneb erinevus raadio, televisiooni või satelliidi kaudu üldsusele edastamise ja kättesaadavaks tegemise õiguse vahel. Termin “suunamine” viitab J. A. L. Sterlingu arvates edasitoimetamisele. On kindel punkt, millest kaitstud objekte sisaldav signaal on saadetud, ala läbi mille see edasi toimetatakse. Samuti on kindel lõpppunkt, kuhu signaal saabub. Seega suunamisel on kolm elementi: signaalide saatmine, edasitoimetamine ja signaali vastuvõtmine.³³¹ Signaali saatmist nimetatakse emissiooniks. Vastuvõtmine kirjeldab signaalide saabumist kohta, kuhu see jääb või kuskohast signaal peale saabumist veel edasi saadetakse. Tegelik või potentsiaalne signaali vastuvõtmine viib lõpule saadetud signaali suunamise. Kui signaal on tajutud või on potentsiaalselt tajutav isiku poolt, seal on suunamine isikule aset leidnud, ja see isik võib, olenevalt asjaoludest, olla klassifitseeritav üldsuse

³²⁷ J. Passa. The Protection of Copyright on the Internet under French Law, p 60.

³²⁸ *Ibid*, p 61.

³²⁹ S. Ricketson; J. Ginsburg. International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond, p 747.

³³⁰ M. Fiscor. Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment, p 134.

³³¹ J. A. L. Sterling. Intellectual Property Rights in Sound Recordings, Film & Video, p 106.

liikmena selle suunamise suhtes. Esialgse signaali lähetamise ja selle viimase vastuvõtmise vahel võib olla signaalide seeria. Võib seega öelda, et “suunamine” koosneb ülekandest (emissioon ja signaali edasi toimetamine) ja lisaks tegelikust või potentsiaalsest signaali vastuvõtmisest. Siit järeldeb, et suunamise koht hõlmab emissiooni kohta, edasitoimetamise ala ning tegeliku või potentsiaalse signaali vastuvõtmise kohta.³³² WIPO sõnastik nimetab eelkirjeldatud teoreetilist lähenemist suunamise teooriaks.³³³

Magistritöö autori arvates seisneb, tuginedes eeltoodule, peamine erinevus üldsusele suunamise ja kättesaadavaks tegemise vahel viimase olemuse interaktiivsuses. Üldsusele edastamise puhul suunab ringhäälinguorganisatsioon oma programmi passiivsetele kuulajatele või vaatajatele, kes saavad selle programmi kätte samaaegselt ja muutumatul kujul, *on-line* ülekannete puhul on suunamine aga personaliseeritud – kasutaja valib ise aja, millal kaitstud objekt vastu võtta. Kuigi kasutaja ei saa küll valida, millal programm on ringhäälinguorganisatsiooni poolt suunatud, tal on võimalus avada televiisori- või raadioaparaati aga enda poolt valitud ajal.

Kõik Internetis toimuvad autoriõiguse ja autoriõigusega kaitstud objektide üldsusele suunamised ei kvalifitseeru kättesaadavaks tegemise õigusena.³³⁴ Kättesaadavaks tegemise õiguse määratlemise juures on oluline fonogrammide suunamise interaktiivne olemus. Üldsust moodustavatel isikutel peab olema võimalik valida kohta ja aega, kus ja millal nad fonogrammi kasutama hakkavad. Kättesaadavaks tegemine on fonogrammi interaktiivsesse elektroonilisse võrku üleslaadimine, samuti katab kättesaadavaks tegemise õigus ka kõik üleslaadimisele järgnevad ülekanded. Seejuures ei ole oluline isikute arv, kes fonogramme tegelikult kasutasid, vaid potentsiaalne üldsus, kellel oli objektiivselt võimalik fonogramme kasutada.

S. Ricketson ja J. Ginsburg eristavad otsesest ja kaudset kättesaadavaks tegemist. Viimasega on tegemist näiteks siis, kui Internetis ühel veebilehel antakse link teisele veebilehele. Mõlematel

³³² J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 144.

³³³ Guide to the Copyright and Related Rights Treaties administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms. WIPO Publications No 891(E), 2004, p 275.

³³⁴ J. Ginsburg. The (new?) right of making available to the public. Intellectual Property in the New Millennium, p 247.

toimub fonogrammide kättesaadavaks tegemine, seega selline vahetegu omab tähtsust üksnes õigusteoreetilisest aspektist vaadatuna.³³⁵

Üldsusele suunatud kaitstud objekti osas õigused ei ammendu. Kui leiab aset veel mõni õiguste kasutamine, siis iga kaitstud õiguse kasutamise eest tuleb õiguste omajatele maksta tasu.³³⁶ Seega kättesaadavaks tehtud fonogramme ei tohi muul viisil kasutada, kui õiguste omaja litsentsilepingus ette on näinud. Kui fonogrammitootja on keelanud isikul teha kättesaadavaks tehtud fonogrammist koopiaid, siis ei tohi isik neid ka teha. Magistritöö autor on samuti seisukohal, et kopeerimisloa puudumise korral ei ole kättesaadavaks tehtud fonogrammid käsitletavad legaalse allikana, mis vastavalt käesoleva magistritöö alajaos 3.1.2. sisalduvale analüüsile on isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi üheks oluliseks eeltingimuseks.

3.5. Fonogrammide kasutamine taustmuusikasüsteemides

Tänu mitmetele uutele tehnoloogilistele lahendustele on suurenenud fonogrammide kopeerimine avalikuks esitamiseks spetsiaalselt toodetud taustmuusikasüsteemide jaoks. Taustmuusikasüsteemid on uueks litsentseerimise valdkonnaks eelkõige kollektiivse esindamise organisatsioonidele. Fonogrammitootjatele on mitmetel põhjustel majanduslikult kasulik soodustada ja lihtsustada reprodutseerimisõiguse kasutamise litsentseerimist seoses taustmuusikasüsteemidega. Esiteks, pakkudes peamiselt alternatiivi raadioprogrammide avalikule esitamisele üldsusele avatud kohtades, avaneb taustmuusikasüsteemide kasutamisega fonogrammitootjatele uus turg. Teiseks, on üsna tõenäoline, et kui fonogrammide kasutamist taustmuusikasüsteemides ei litsentseeritaks, siis paratamatult hakatakse õigusi rikkuma ning teenust ilma õiguste omajate loata pakkuma. Kolmandaks hõlbustab taustmuusikasüsteemide teenuste litsentseerimine tegelikult praktikas ka fonogrammide avaliku esitamise eest tasu kogumist. Seega on määrava tähtsusega õiguspäraste paindlike lahenduste leidmine fonogrammide taustmuusikasüsteemides kasutamise korral.

³³⁵ S. Ricketson; J. Ginsburg. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond*, p 747-748.

³³⁶ Kohtuasi *Coditel vs Cine-Vog*. 62/79.

Multiterritoriaalselt toimivate taustmuusikasüsteemide kasutamisega kerkib esile aga mitmeid õiguslikke probleeme. Näiteks on probleem, kui taustmuusikasüsteemi teenuse pakkuja ja selle kasutaja asuvad erinevates riikides, kas siis õiguste litsentseerimine peaks toimuma päritolu- või sihtkohariigis. Leidmaks vastust eelnevale küsimusele, tuleb kõigepealt analüüsida, milliste fonogrammitootja õiguste kasutamine taustmuusikasüsteemide korral aset leiab. Taustmuusika teenuseid on võimalik pakkuda erinevate tehniliste lahenduste kaudu. Kolm levinuimat viisi taustmuusikasüsteemide teenuse pakkumiseks on füüsiliste helikandjate tootmine, satelliidi kaudu fonogrammide avaliku esitamise kohta suunamine ning mitmesugused infotehnoloogilistel lahendustel põhinevad mudelid. Füüsiliste helikandjate korral toimub reeglina rendi-, mitte levitamiseõiguse kasutamine. Magistritöö autori arvates ei taha fonogrammitootjad kaotada kontrolli taustmuusikasüsteemides sisalduvate fonogrammide edasise ringluse üle, nagu levitamiseõiguse ammendumise korral juhtuks. Magistritöö autor peab siinkohal silmas kontrolli kaotamist fonogrammide kasutamise üle, mitte omandiõiguse küsimust taustmuusikasüsteemi aparraadi kui materiaalõigusliku objekti suhtes. Satelliidi kaudu suunamise puhul on selleks ettenähtud spetsiaalsed kanalid, mille abil eelnevalt ühte andmebaasi kopeeritud fonogramme saab avalikuks esitamiseks kasutada. Satelliidi tehnoloogial põhineva lahenduse korral ei toimu sihtkoha riigis enam fonogrammide reprodutseerimist. Infotehnoloogiliste lahenduste puhul teenuse pakkuja kopeerib fonogrammid serveris asuvasse fonogrammide andmebaasi ja suunab need sealt edasi kliendi poolt kindlaksmääratud avaliku esitamise kohta.³³⁷

Magistritöö autor peab oluliseks uurida, kas ja kuidas kollektiivse esindamise organisatsioonidel on võimalik piiriüleseid taustmuusikasüsteemi teenuseid litsentseerida. Selleks et multiterritoriaalset taustmuusikasüsteemi teenust litsentseerida, peab kollektiivse esindamise organisatsioonil olema vastav volitus esindada fonogrammitootjate õigusi multiterritoriaalselt. Teiseks võimaluseks on sõlmida esinduslepingud muude riikide kollektiivse esindamise organisatsioonidega. Fonogrammitootjate õiguste teostamist multiterritoriaalsel tasandil on käsitletud käesoleva magistritöö alajaos 2.2.

Õiguspraktikas on esile kerkinud küsimus, kas ühes riigis avaliku esitamise eesmärgil fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsiooni loal reprodutseeritud fonogramm

³³⁷ Ka EFÜ litsentseerib fonogrammide kasutamist taustmuusikasüsteemides. Näiteks on EFÜ litsentsiaadiks Prandi Studio OÜ, kes pakub infotehnoloogilisel lahendusel põhinevat taustmuusikasüsteemi peamiselt kaubandusettevõtetele. Prandi Studio OÜ klientideks on näiteks AS Selver ning AS Sportland. Kokku suunatakse taustmuusikat 65 erinevasse avaliku esitamise kohta.

on legaalne ka teises riigis, näiteks kui teenusepakkuja on saanud litsentsi fonogrammi reprodutseerida ja rentida selle riigi kollektiivse esindamise organisatsiooni käest, kus taustmuusikasüsteemi tootmine aset leidis, kuid seda levitatakse ja fonogramme esitatakse avalikult mõnes teises riigis. Magistritöö autor on seisukohal, et kuna litsents antakse konkreetseks kindlalt piiritletud õiguse kasutuseks, näiteks reprodutseerimine avalikuks esitamiseks Eesti territooriumil, siis tuleks teises riigis taolise litsentsi alusel kopeeritud koopia avalikku esitamist lugeda mitteõiguspäraseks. J. A. L. Sterling on seisukohal, et fonogrammi koopia õiguspärasuse küsimus tuleb otsustada selle riigi õiguse kohaselt, kuhu koopia viiakse.³³⁸

On aktuaalne küsida, kas mõnes teises Euroopa Liidu liikmesriigis avaliku esitamise eesmärgil tehtud koopia fonogrammist on Eestis legaalne. Magistritöö autor on seisukohal, et kui taustmuusikasüsteem on toodetud ja kasutatud teises liikmesriigis, siis sellisel juhul on fonogrammitootjal reeglina õigus taustmuusikasüsteemi edasist levikut teistes liikmesriikides kontrollida. Loomulikult oleneb lõplik vastus aga õiguse kasutajaga sõlmitava litsentsilepingu tingimustest. AutÕS § 80¹ järgi on piraatkoopia teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti mis tahes vormis ilma teose autori, tema õiguste omaja või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja loata mis tahes riigis reprodutseeritud koopia ühes vastava pakendiga või ilma selleta. Piraatkoopiaks loetakse ka teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti selline koopia, mis on reprodutseeritud välisriigis teose autori, tema õiguste omaja või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja loal, kuid mida levitatakse või kavatsetakse levitada Eestis ilma autori, tema õiguste omaja või autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja loata. Tavaliselt saavad kollektiivse esindamise organisatsioonid anda väga kitsalt limiteeritud ulatusega litsentsi – loa kopeerida avaliku esitamise eesmärgil, kusjuures selle avaliku esitamise territoorium on konkreetselt määratletud. Seega, kui ei ole luba Eesti Vabariigi territooriumi jaoks, on magistritöö autori arvates fonogrammitootja reprodutseerimisõigust rikutud ja tegemist on piraatkoopiaga.

Euroopa Liidu kohus võttis kohtuasjas Laserdisk³³⁹ seisukoha, et rendiõigused ei ammendu. Kuigi nimetatud kohtuasjas oli tegemist muusikavideode rentimisega, ei ole autori arvates põhjuseid, miks peaks ammenduma fonogrammitootjate fonogrammide avalikuks esitamiseks

³³⁸ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 112.

³³⁹ Kohtuasi Foreningen af danske Videogramdistributører, acting on behalf of Egmont Film and others / Laserdisken. 09/199.

rentimise õigus. See moodustab spetsiifilise ja tähtsa õiguse fonogrammitootjate jaoks. Seega, kui taustmuusikasüsteeme renditakse klientidele ühes riigis, siis teise liikmesriigi territooriumil rentimiseks on vaja eraldi litsentsi. Kohtuasjas Musik-Vertrieb Membran vs GEMA³⁴⁰ asus Euroopa Kohus seisukohale, et õiguste omaja ei saa keelata koopia levitamist liikmesriigis ega nõuda lisatasusid juhul, kui koopiad on legaalselt valmistatud teises liikmesriigis ja seal ringlusse lastud. Kuivõrd antud kohtuasjas ei olnud koopiad ringlusse lastud mitte Ühendatud Kuningriigis vaid Saksamaal, kus GEMA litsentsitasu vahe tasumist nõudis, siis mõistis kohus vahesumma välja GEMA kasuks. Seega, kuna Ühendatud Kuningriigis ei olnud koopiaid ringlusse lastud, siis levitamiseõigus ei olnud ammendunud.

Magistritöö autori arvates on taoline territoriaalse piiranguga õiguse teostamine Euroopa Liidu siseturul lubatav. Fonogrammitootja õigused ongi territoriaalse iseloomuga õigused ning kirjeldatud juhul on reprodutseerimine lubatud ainult väga kitsal eesmärgil, so avalikuks esitamiseks teatud riigi territooriumil, ning avaliku esitamise õigus ei ammendu. Lisaks tegeleb reeglina sama kollektiivse esindamise organisatsioon ka avaliku esitamise õiguse eest tasu kogumisega ning selle õiguse teostamine on samuti territoriaalse iseloomuga.

3.6. Tehnilised kaitsemeetmed

3.6.1. Tehniliste kaitsemeetmete olemus

Omandiõiguse eksisteerimise eelduseks on mõistlikud meetmed selle teostamiseks ja kaitseks. Kinnistu puhul on taoliseks meetmeks näiteks aed. Tõkked ei pea olema aga füüsilist laadi. Autoriõigusega kaasnevate õiguste puhul on sellisteks tõketeks aga tehnilised kaitsemeetmed. Tõkkeks võib aga olla ka leping, mis keelab või lubab lepingu pooltel teatud toiminguid teha. E. Mackaay arvates on aga samuti sanktsioonid õiguste rikkumiste eest ning sellest tulenev üldpreventiivne mõju isikutele autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitsemeetmed.³⁴¹

³⁴⁰ Kohtuasi Musik-Vertrieb Membran GmbH vs GEMA . 20/01.

³⁴¹ E. Mackaay. The Economics of Emergent Property Rights on the Internet. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996, p 16-17.

A. Uritam väidab, et autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omaja ei saa tihtipeale füüsiliselt takistada objekti kasutamist.³⁴² H. Haugen on seisukohal, et kuna intellektuaalse omandi eripäraks on, et see on mittekehaline õiguse objekt, mille piirid ei ole alati selgelt määratletavad, siis seega peab õiguste omajat efektiivselt igasuguste õiguste rikkumiste eest kaitsma.³⁴³ Vanasti oli selliseks tõkkeks näiteks kopeerimisvahendite puudumine ja koopiade madal kvaliteet. Infoühiskonnas on tõkete iseloom muutunud. Digitaalses vormis fonogramme on väga lihtne ja odav kopeerida, tõkete eemaldamine on ülilihtne. Seega vanad tõkked enam ei toimi. Et seadus saaks õiguste omajaid kaitsta, peaksid viimased ka ise end kaitsma. Seadusandja ülesanne on luua kõik vajalikud õiguslikud tingimused, tõkke osas peaksid õiguste omajad ise hakkama saama.³⁴⁴ Näiteks andmebaas, mis otsib Internetis leiduvaid faile, on tehniline lahendus probleemidele, mis, kuigi tehnoloogiast tulenevad, on juriidilise olemusega. Samas ei saa autori arvates õiguste kaitsmise ülesannet ainult õiguste omajatele panna, seadusandja peab nägema ette õigusliku raamistiku.

WIPO 1996. aasta lepingutes sätestati esimest korda rahvusvahelisel tasemel, et iga lepingu liige peab kaitsma õiguste omajaid, kes rakendavad oma kaitstud objektide ebaseadusliku kasutamise ärahoidmiseks tehnoloogilisi vahendeid.³⁴⁵ Kõik WIPO 1996. aasta lepingud ratifitseerinud riigid peavad garanteerima õigusliku regulatsiooni kehtestamise tehniliste kaitsemeetmete kaitseks. Samas on iga riigi otsustada, kuidas konkreetselt tehniliste kaitsemeetmete rakendamise korral tasakaalustada üldsuse ja õiguste omajate huve.³⁴⁶ Kui siiani kaitses fonogrammitootja õigusi üksnes õiguslik regulatsioon seaduse näol, siis tehniliste kaitsemeetmete kasutuselevõtuga on lisandunud kaitse füüsiliste piirangute näol.³⁴⁷ Tehnilised meetmed, mis on loodud kaitsmaks õiguste omajate õigusi, omavad eesmärki kontrollida kaitstud objektidele juurdepääsu või siis kontrollida kaitstud objekti kopeerimist. Tehnilisi lahendusi, nagu näiteks krüpteerimist, on kasutatud autoriõiguse kaitse süsteemide arendamiseks, et limiteerida õiguste kasutusi ja vältida kaitstud materjali edasilevitamist või korduvat kasutamist. Tehnilisi kaitsemeetmeid saab näiteks lisada Internetis legaalselt müüdavale digitaalse muusikafaili koodile, et takistada failist koopiade tegemist või teatud

³⁴² A. Uritam. Autoriõiguse praktilised aspektid – lepingud ja õiguste kaitse. Seminar "Autoriõiguse üldpõhimõtted ja foto kui teos". 5. mail Tallinnas, 2006.

³⁴³ H. Haugen. Intellectual Property – Rights or Privileges? The Journal of World Intellectual Property, Vol 8, No 4, 2005, p 447-448.

³⁴⁴ E. Mackaay. The Economics of Emergent Property Rights on the Internet, p 19-20.

³⁴⁵ A. Kalvi. Lühülevaade WIPO diplomaatilisest koverentsist 1996, lk 3.

³⁴⁶ A. Kalvi. The Impact of Copyright Industries on Copyright Law, p 101.

³⁴⁷ J. Griffin. The Changing Nature of Authorship: Why Copyright Law Must Focus on the Increased Role of Technology, p 142.

konkreetses keskkonnas õiguste kasutuse litsentsilepingu tingimustele vastavuse tagamiseks.³⁴⁸ Põhiline probleem tehniliste kaitsemeetmete juures on aga see, et enamust neist saab vältida.³⁴⁹

Euroopa Komisjoni volinik Ch. McCreevy toonitas oma Brüsselis 12. oktoobril 2005 õiguste digitaalse teostamise teemal peetud kõnes³⁵⁰: "Innovatsioon, mis põhineb uutel teadmistel ja tehnoloogiatel, on tunnustatud rahvusvahelise majanduse produktiivsuse ja arengu võtmetegurina 21. sajandil. Parim viis kaitsta autoriõigusi ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi ja edendada innovatsiooni on soodustada ja julgustada digitaalse õiguste teostamise süsteemi tehnoloogiate kasutuselevõttu."

Koos õiguste teostamist käsitleva teabega nimetatakse tehnilisi kaitsemeetmeid õiguste digitaalseks teostamiseks³⁵¹. Kuivõrd autori arvates ei ole õiguste teostamist käsitleva teabega seoses käesoleva uurimistöös seisukohalt olulisi õiguslikke probleeme esile kerkinud, siis magistritöös ei ole seda teemat ka käsitletud.

Üldjuhul on vaid õiguste omaja õigustatud subjekt võtmaks tarvitusele abinõusid oma õiguste kaitseks.³⁵² On tõstatunud küsimus, kas tehniliste kaitsemeetmete kasutamise võimalus on õiguste omajale kuuluv õigus või õiguste kaitsevahend. H. Pisuke on arvamusel, et kuigi õigus kasutada tehnilisi kaitsemeetmeid ei ole seadundluses otseselt fikseeritud ainuõigusena, saab selle ikkagi kanda fonogrammitootja õiguste kataloogi. H. Pisukese järgi on õigus tehniliste kaitsemeetmete kasutamisele nii positiivne õigus – võimalus lisada autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstud objektile tehniline kaitse, ja samas ka kaitsemeede – pöörduda riigi poole õiguste kaitseks.³⁵³

Kerkib esile küsimus, kas õiguste omajal on kohustus tehnilisi kaitsemeetmeid kasutada.³⁵⁴ Tehnoloogiline progress on toonud endaga kaasa mitmeid probleeme, samas need probleemid

³⁴⁸ R. Jones. *International Review of Law, Computers and Technology*, p 292.

³⁴⁹ P. Akester; F. Lima. *The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective*, p 71-72.

³⁵⁰ Ch. McCreevy. *High level Industry Seminar/Global Industry Roundtable on Levies & DRMs. Address to the EABC/BSA Conference on Digital Rights Management. In Burssel, 12 October, 2005.* http://europa.eu.int/comm/commission_barroso/mccreevy/docs/speeches/2005-10-12/euam_en.pdf.

³⁵¹ Inglise keelne termin DRM = *digital rights management*.

³⁵² H. Pisuke. *Autor ja ülikool. Autoriõiguse alused*, lk 97.

³⁵³ H. Pisuke. *Autoriõiguse alused*. Heiki Pisuke, 2006, lk 43.

³⁵⁴ Y. Goubiac. *Remarks about the Internet in International Copyright Conventions*, p 116.

saavad tihti omakorda tänu tehnoloogiale lahendatud.³⁵⁵ On täheldatud, et tehnoloogilised arengud kaitstud objektide levitamisel ülemaailmse elektroonilise võrgu abil toovad kaasa vajaduse tehnoloogilise kontrolli järele. Samas ei saa autori arvates seetõttu aga kohustada õiguste omajaid tehnilisi kaitsemeetmeid kasutama. Kui õiguste omajad peaksid registreerima oma materjali, kindlustamaks oma õiguste tunnustamise levitamise protsessis, siis sellist registreerimist võib tegelikult vaadelda õiguste kaitse saamisele formaalsuste kehtestamisena, mis on Berni konventsiooni artikli 5(2) alusel keelatud.³⁵⁶ Magistritöö autor asub seisukohale, et kuivõrd tegemist on fonogrammitootja õigusega, siis ei ole õiguste kaitse eeltingimuseks obligatoorne kasutada tehnilisi kaitsemeetmeid.

Paber- ja muude füüsiliste kandjate asendumine elektroonilistega on olnud pidev ning jätkuv protsess ning tõenäoliselt lõpeb füüsiliste kandjate minimaalse kasutamisega tulevikus. Selline areng on toonud kaasa eeliseid ka fonogrammitootjatele. Füüsiliste koopiate kadumisega minimiseeritakse helikandjate tootmiskulusid.

Juba alates 1995. aastast on Eesti Vabariigis kriminaalõiguslikult karistatav teose ebaseadusliku reprodutseerimise vastase kaitsevahendi kõrvaldamiseks mõeldud tehnilise vahendi või seadme valmistamine, omandamine, hoidmine, kasutamine, edasitoimetamine, müümine ja üleandmine eest.³⁵⁷ Ka karistusseadustik räägib autorõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate reprodutseerimisõiguse rikkumist takistava kaitsevahendi kõrvaldamiseks mõeldud tehnilise vahendi käitlemisest.³⁵⁸ AutÕS § 80³ lg 1 kohaselt on autoritel ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajatel õigus lisada oma õiguste kaitseks teosele või kaasnevate õiguste objektile tehnilisi kaitsemeetmeid, kuid realselt see õigus tagatud ei ole, kuna õiguste omajad saavad kaitsta ennast üksnes reprodutseerimisõiguse rikkumiste vastu. WIPO esitus- ja fonogrammilepingu artikkel 18 näeb ette, et lepinguosalistel peavad sätestama asjakohase õiguskaitse ja tõhusad sanktsioonid juhuks, kui kõrvaldatakse tõhusad tehnilised vahendid, mida teose esitajad või fonogrammitootjad kasutavad seoses lepingujärgsete õiguste teostamisega. Seega on fonogrammitootjatel õigus kasutada tehnilisi kaitsemeetmeid kõikide WIPO esitus- ja fonogrammilepinguga antud õiguste, mitte üksnes

³⁵⁵ W. Caenegem. Intellectual Property Law and the Idea of Progress. Intellectual Property Quarterly, Issue 3, 2003, p 245.

³⁵⁶ Magistritöö autor peab siinkohal remargina vajalikuks märkida, et käesoleval hetkel käib WIPO-s eeltöö autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste jaoks vabatahtliku registreerimissüsteemi loomiseks. Vt lähemalt: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_13/sccr_13_2.doc.

³⁵⁷ Kriminaalkoodeksi § 281 nägi autoriõiguste või autoriõigusega kaasnevate õiguste rikkumist takistava kaitsevahendi käitlemise eest ette sanktsioonina rahatrahvi või vabadusekaotuse kuni kahe aastani.

³⁵⁸ Karistusseadustiku § 225 näeb sellise tegevuse eest ette rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistuse.

reprodutseerimisõiguse, kaitseks. Autor teeb ettepaneku muuta karistusseadustiku § 225 ning kriminaliseerida ükskõik missuguste autoriõiguse ja autoriõigusega kaasneva omaja õiguste rikkumiste kaitseks kasutatava tehnilise kaitsevahendi kõrvaldamiseks mõeldud tehnilise vahendi käitlemine.

Soome autoriõiguse seadus ei anna küll *expressis verbis* õiguste omajatele õigust kasutada tehnilisi kaitsemeetmeid, kuid see-eest keelatakse selliste meetmete eemaldamine. Sellest tuleneb, et õiguste omajatel taoline õigus eksisteerib. Samuti on keelatud tehniliste kaitsemeetmete valmistamine ja levitamine.³⁵⁹ Mõlemad teod on Soomes kriminaliseeritud ja sanktsiooniks on trahv või kuni üheaastane vangistus.³⁶⁰ Soome autoriõiguse seaduse § 50c näeb ette juhtumid, mil on lubatud tehniliste kaitsemeetmetega kaitstud objektide kasutamine ning õiguste omajalt tehniliste kaitsemeetmete eemaldamise nõudmine. Isiklikuks otstarbeks kopeerimine sinna loetelusse aga ei kuulu.³⁶¹ Lisaks laieneb Soomes “tühja kasseti” tasu digitaalkeskkonnas kasutatavatele kopeerimist võimaldavatele salvestusseadmetele ja – kandjatele.

Infoühiskonna direktiivi artikkel 6(3) defineerib mõistet “tehnilised meetmed” kui mistahes tehnoloogiat, seadet või komponenti, mille eesmärk tavapärase toimise puhul on takistada või piirata teoste või muude objektidega seotud toiminguid, milleks autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste omaja ei ole luba andnud. Direktiiv aga ei piira tehniliste kaitsemeetmete rakendamist üksnes reprodutseerimisõiguse rikkumise takistamise juhtudele. Magistritöö autor asub seisukohale, et tehniliste kaitsemeetmete puhul ei ole riigil kohustust sanktsioneerida mitte üksnes reprodutseerimisõiguse, vaid ükskõik millise õiguse kaitseks õiguste omaja poolt kaitstud objektile lisatud kaitsemeetmete käitlemine.

Tehniliste kaitsemeetmete kasutamise õigus on õiguste omajatele infoühiskonnas olulise tähtsusega. Seetõttu on riikidel kohustus tagada tehniliste kaitsemeetmete efektiivne kaitse. Infoühiskonna direktiivi artikli 6(1) kohaselt peavad liikmesriigid ette nägema piisava õiguskaitse mis tahes tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise vastu, kui asjaomase teo sooritanud isik on või põhjendatult peab olema teadlik taotletavast eesmärgist. Direktiivi

³⁵⁹ Tekijänoikeuslaki § 50a ja § 50b.

³⁶⁰ Rikoslaki 49. luku § 3 ja § 4. Kättesaadav arvutivõrgus:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki>.

³⁶¹ Samas on legaalselt kaitstud objekti omandanud isik siiski õigustatud eemaldama tehnilised kaitsemeetmed, et objekt kuuldavaks või nähtavaks teha. Keelatud on aga sellisest objektist koopia tegemine.

artikkel 6(2) ütleb: “Liikmesriigid näevad ette nõuetekohase õiguskaitse selliste seadmete, toodete või komponentide tootmise, impordi, levitamise, müügi, rentimise eesmärgil reklaamimise või kaubanduslikul eesmärgil omamise ning selliste teenuste pakkumise vastu a) mida edendatakse, reklaamitakse või turustatakse tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmiseks; b) millel puudub muu märkimisväärne äriline tähtsus peale tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmise või c) mis on eelkõige kavandatud, valmistatud, kohandatud või osutatud tõhusatest tehnilistest meetmetest kõrvalehoidmiseks või selle soodustamiseks”. K. Härmandi arvates on tehniliste kaitsemeetmetega seotud riikide kohustuste loetelu direktiivis väga lai.³⁶² Magistritöö autori arvates on direktiivis kehtestatud riikide kohustus kaitsta õiguste omajaid tehnilistest kaitsemeetmetest kõrvalehoidmise ning tehnilistest kaitsemeetmetest kõrvalehoidmist või soodustamist võimaldavate seadmete üldsusele pakkumise eest eeltingimuseks, et tehniliste kaitsemeetmete regulatsioon praktikas efektiivselt toimima hakkaks.

Infoühiskonna direktiivi artikkel 6 oli direktiivi koostamise käigus üks enim diskuteeritavaid. Nimelt on antud artikli puhul esile tõstetud ohtu, et see säte kahjustab potsentsiaalselt tarbijate huve, kuna autoritel on võimalus takistada oma teoste igasugune reprodutseerimine. Kui selliste tõkete kõrvaldamine on ebaseaduslik, siis on autoritel võimalik välistada ka lubatud erandite ja piirangute kasutamine. Infoühiskonna direktiivi artikli 6(4) järgi võivad liikmesriigid samuti võtta kasutusele meetmeid, et õiguste omajad võimaldaksid reprodutseerimise islikeks vajadusteks (erand, mis on sätestatud artiklis 5(2)(b)). M. Hart on siinkohal toonud näiteks olukorra, kus televisiooniprogrammi lindistamine on tehniliste meetmete kasutamise tõttu takistatud ja televaatajatel ei ole võimalik saadet enda tarbeks lindistada.³⁶³

Tehnilistesse kaitsemeetmetesse on erialakirjanduses suhtunud ka negatiivselt, kuna nende kasutamine muutvat tasakaalu, mille autoriõigus on loonud autoriõiguste omajate ja teoste kasutajate vahel. Samuti on mõned autorid vaadelnud tehnilisi kaitsemeetmeid kui formaalsuste tänapäevast aseainet - kui pole kaitsemeetmeid kasutatud, siis järelikult on objekt vabas kasutuses õiguste omaja loal. Selline arutluskäik võib viia järelduseni, et teosed, mis on vabalt kättesaadavad Internetis, oleksid nagu ilma õiguste omajate loata kasutatavad.

³⁶² K. Härmand. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus, lk 28.

³⁶³ M. Hart. The Copyright in the Information Society: An Overview. European Intellectual Property Review, No 2, 2002, p 63.

On isikuid, kes väidavad nagu oleksid kõik objektid, mis on Interneti ilma vastavate kaitsemeetmeteta pandud, vabalt kasutatavad. Y. Gendreau on aga seisukohal, et autoriõigustega kaitstust tuleks siiski eeldada. Kui õiguste omaja soovib anda objekti vabasse kasutusse, siis peab selle spetsiaalselt ära märkima.³⁶⁴ Magistritöö autori arvates on see mõistlik lähenemine, kuna kindlasti ei saa ega tohi eeldada, et kõikide Internetis kättesaadavaks tehtud fonogrammide osas puudub õiguste omajate tahe oma õigusi teostada. Leidub loomulikult ka mitmeid õiguste omajaid, kes on nõus kaitstud autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objekte teatud tingimustel tasuta kättesaadavaks tegema.³⁶⁵ L. Lessig³⁶⁶ ühe autoriõiguse vastase protsestimõistliku peadeoloogina on selgel seisukohal, et erinevate kodanikuinitsiatiivide nagu näiteks Free Software Foundation, Creative Commons, Copyleft ja Anti-Copyright poolt väljapakutud lahendused autoriõiguse täielikust eitamisest kuni uute alternatiivsete teoste kasutamise võimaluste väljapakumiseni on meetmed õiguste omajate ainuõiguste vastu.³⁶⁷ M. Fiscori arvates on "*creative commons*"i süsteem heaks võimaluseks neile isikutele, kes ei ole kunagi tahtnud oma varalisi õigusi teostada, kaitstud objekte lihtsate vahendite abil üldsusele suunata. "*Creative commons*"i litsentse kasutavad peamiselt just ebatüüpilised, mitte oma õigusi teostada soovivad, õiguste omajad.³⁶⁸ M. Fiscor on seisukohal, et seetõttu ei ole kindlasti tegemist uue revolutsioonilise õiguste teostamise mudeliga, mis kõikidele õiguste omajatele rakenduma peaks.³⁶⁹ Käesoleva magistritöö autor järeldeb, et kõik autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstud objektid, mis on kättesaadavaks tehtud Internetis, on ainuõiguste objektiks, kui pole sõnaselgelt õiguste omaja poolt tehtud näiteks "*creative commons*"i tüüpi või muud analoogset klauslit.

³⁶⁴ Y. Gendreau. Intention and Copyright Law, p 12-13.

³⁶⁵ Näiteks arvutivõrgus aadressi <http://creativecommons.galerii.ee/sissejuhatus.html> kaudu on kättesaadav info autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kohta, mille osas õiguste omajad kasutavad mitmesuguseid erinevaid võimalusi nende kasutada andmiseks. Creative Commons litsentse pakuvad kesktee täiesti piiravate "(C) all right reserved" ja Public Domain (autor loobub kõigist oma õigustest) jaotusviiside vahel. Creative Commons'i kodulehel on olemas link näiteks taolise litsentse kasutava Bahama Pressi kodulehele <http://www.bahamapress.org/index.php?section=teosed&file=litsents>, kus on võimalik tasuta muusikateoseid allalaadida. Samas ei tohi muusikafaili tervikut lõhkuda, samuti ei tohi faili või selle sisu tervikuna ega osaliselt muuta, müüa, tasu eest avaldada ega kasutada muul viisil raha saamiseks.

³⁶⁶ Lessigi kohta vt ka www.lessig.org.

³⁶⁷ H. Pisuke. Autoriõiguse alused, 2006, lk 17-18.

³⁶⁸ M. Fiscor peab ebatüüpiliste õiguste omajate näol silmas isikuid, kes ei saaks oma nagunii varaliste õiguste teostamise eest märkimisväärset kasu, kes on õiguste omaja staatusesse sattunud juhuslikult või kes alles loodavad omandada professionaalse õiguste omaja staatust, et seejärel oma varalistest õigustest kasu saada hakata.

³⁶⁹ M. Fiscor. How did we arrive here? The Evolution of Copyright Legislation (the end of ~?) *Quo vadis, Copyright?* EBU Copyright Symposium. Barcelona, 31 March, 2006, p 13-15. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.ebu.ch/CMSimages/en/B%2E1%20M%2E%20Fiscor_tcm6-43830.pdf.

K. Koelman ja N. Helberger jagavad tehnilised kaitsemeetmed nende funktsiooni alusel nelja kategooriasse: juurdepääsu kontrolli, kasutamise kontrolli, terviklikkuse kaitset ja kasutuse mõõtmist tagavad. Taoline klassifikatsioon ei ole aga ammendav. Praktikas erinevad kategooriad kattuvad ja kindlasti arendatakse uusi tehnoloogiaid ja funktsioone.³⁷⁰

On oluline märkida, et tehnilisi kaitsemeetmeid kui fonogrammitootja õigust saab rakendada üksnes nende õiguste korral, mida seadus kaitseb. Näiteks kui fonogrammitootjal puudub õigus lubada ja keelata teatud õiguste kasutust või on fonogrammi kaitsetähtaeg lõppenud, ei ole riigil kohustust enam tehniliste kaitsemeetmete eemaldamist sanktsioneerida. Selline regulatsioon peaks säilitama vajaliku tasakaalu õiguste omajate ja üldsuse huvide vahel.³⁷¹

3.6.2. Tehnilised kaitsemeetmed kui õiguste kollektiivse teostamise alternatiiv

K. Koelmani ja N. Helbergeri nelikjaotuses tegeleb neljas kategooria tehnilisi kaitsemeetmeid õiguste kasutamise jälgimisega. See kategooria tehnilisi kaitsemeetmeid ei tegele kasutamise takistamise või keelamisega, need ainult mõõdavad või jälgivad kui sageli kaitstud objekti kasutatakse. Need meetmed ei kaitse otseselt õiguste omajate õigusi, need üksnes lihtsustavad õiguste kasutamist ja teostamist.³⁷²

Autoriõigusega kaasnevate õiguste tekkimise ajal eelmise sajandi 60-ndatel aastatel toimus massilisi õiguste rikkumisi. See saadi kontrolli alla kollektiivse esindamise organisatsioonide tegevuse tulemusena.³⁷³ On aktuaalne uurida, kas nüüd infoühiskonnas hakkab toimuma õiguste teostamise dekollektiviseerimine. Magistritöö autor analüüsib järgnevalt, kas tehnilised kaitsemeetmed koos õiguste teostamist käsitleva teabega asendavad kollektiivse esindamise organisatsiooni ning kas tehnilised kaitsemeetmed hakkavad asendama traditsioonilisi lepingulisi suhteid.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste teostamine tingib ajaliste ja finantsiliste ressursside kasutamist, see ei ole lihtsalt passiivne tasu ootamine.³⁷⁴ Traditsiooniliselt on kollektiivse

³⁷⁰ K. Koelman; N. Helberger. Protection of Technological Measures. Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management. Kluwer Law International, 2000, p 165.

³⁷¹ *Ibid*, p 189-192.

³⁷² *Ibid*, p 169.

³⁷³ E. Dommering. Copyright Being Washed Away through the Electronic Sieve. Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis, p 4.

³⁷⁴ R. Schulenberg. Legal Aspects of the Music Industry, p 296.

esindamise organisatsioonid teostanud õiguste omajate nn väikesi õigusi.³⁷⁵ Infoühiskonnas ei ole enam nii selgelt piiritletud, kuidas jaguneb õiguste teostamine kollektiivse esindamise organisatsiooni ja õiguste omaja vahel. Peamine küsimus on siinkohal, kas õiguste omaja suudab ja tahab ise oma õigusi teostada. Magistritöö autori arvates on oluline, et õiguste omaja oma õigusi, kas siis kollektiivselt või individuaalselt, teostaks.

A. Lucas on asunud seisukohale, et õiguste teostamise digitaalsed süsteemid hakkavad erinevalt traditsioonilistest kollektiivse esindamise organisatsioonidest, võimaldama "*one-stop-shop*" litsentseerimist õiguste omajate poolt läbi individuaalse õiguste teostamise.³⁷⁶ Magistritöö autori arvates aga saavad praktikas tõenäoliselt anda "*one-stop-shop*" litsentse vaid kollektiivse esindamise organisatsioonid. Näiteks on kasutajal võimalik saada ühe õiguse kasutamiseks korraga autori, esitaja ja fonogrammitootja õigused. Kui fonogrammitootja näiteks hakkaks ise oma õigusi teostama, siis kõikidelt vastavatelt esitajatelt ja autoritelt loa saamine on praktikas raskendatud ja aeganõudev.

Kollektiivse esindamise organisatsioonid on võimaldanud õiguste omajatel kasu saada nende õiguste kasutamisest ja reguleerida kaitstud objektide kasutamist tingimustes, milles õiguste omajad individuaalselt poleks suutelised seda tegema. Seega vastus küsimusele, kas tehnilised kaitsemeetmed võiksid olla kollektiivse esindamise alternatiiviks, sõltub sellest, kas need suudavad täita kõiki kollektiivse esindamise organisatsioonide ülesandeid ning kas õiguste omaja on võimeline oma õiguste teostamisega ise tegelema.

P. Hugenholtz on seisukohal, et õiguste teostamine õiguste omajate endi poolt võib lõpuks viia õiguste kollektiivse litsentseerimise ja teostamise asendamiseni.³⁷⁷ Aga J. A. L. Sterling on seisukohal, et kollektiivse esindamise organisatsioonide tähtsus tulevikus tõenäoliselt hoopis kasvab, iseäranis kui mõelda rahvusvahelise litsentseerimise vajadusele.³⁷⁸ B. Korman arvab, et isegi ühe riigi territooriumil on sageli võimatu õiguste omajal oma õigusi teostada,

³⁷⁵ Vt lähemalt M. Fiscor. Collective administration of Copyright and Neighbouring Rights. WIPO Publication No. 688, 1990, p 11-20.

³⁷⁶ A. Lucas. Intellectual property and global information infrastructure. Copyright Bulletin, No 3, 1998. Viidatud A. Kroon Protection of Copyright Management Information. Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management. Kluwer Law International, 2000, p 229.

³⁷⁷ P. Hugenholtz. Adapting Copyright to the Information Superhighway, p 86.

³⁷⁸ J. A. L. Sterling. World Copyright Law, 1998, p 407.

õiguste kasutamise monitoorimine on aeganõudev ja kulukas. Ka õiguste kasutajal oleks ilmselgelt võimatu kõikidelt asjaomastelt õiguste omajatelt litsentsi saada.³⁷⁹

Magistritöö autor teeb ettepaneku, et efektiivne oleks selline litsentseerimise süsteem, mis võimaldaks ühel kollektiivse esindamise ühingul anda kõikide õiguste omajate - autorite, esitajate, fonogrammitootjate õigused kaitstud objektide kasutamiseks. Seega kollektiivse esindamise ühingud ei toimiks enam õiguste omajate põhiselt, vaid oleksid loodud konkreetsete õiguste litsentseerimiseks. Näiteks EAÜ annaks EFÜ-le mandaadi teostada avaliku esitamise õigust ning EFÜ omakorda EAÜ-le volituse teostada üldsusele edastamise õigust. Samas on käesoleva uurimustöö autor seisukohal, et seadusega ei tohiks piirata õiguste omajate õigust teostada õigus. Lahendus peaks jääma praktika ja õiguste omajate endi kujundada.

Magistritöö autori arvates tehnilised kaitsemeetmed infoühiskonnas mitte ei asenda õiguste omajate õiguste kollektiivset esindamist, vaid pakuvad hoopis mitmeid erinevaid paindlikke võimalusi õiguste teostamisel. Kui infoühiskonnas muutub kasutuste kontrollimine palju lihtsamaks, siis seda täpsemaks muutub ka kogutud tasude jagamine õiguste omajatele. AutÕS § 77 lg 1 p 3 järgi on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste omajate kollektiivse esindamise organisatsiooni üheks ülesandeks koguda ja maksta välja tasu teoste või autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide kasutamise eest. AutÕS § 78 p 2 näeb ette kollektiivse esindamise organisatsiooni kohustuse jaotada kogutud tasu autorite ja autoriõigusega kaasnevate õigustega omajate vahel võimalikult proportsionaalselt, sõltuvalt teose tegelikust kasutamisest. Magistritöö autor on veendunud, et tehnilised kaitsemeetmed aitavad kollektiivse esindamise organisatsioonidel seda ülesannet efektiivsemalt ning ressursisäästvamalt täita. Magistritöö autor ei usu, et tehnilised kaitsemeetmed suudaksid täielikult asendada õiguste kollektiivse teostamise süsteeme, kuivõrd üksikutel fonogrammitootjatel on praktikas raskendatud ise kõiki oma õigusi teostada. Küll on aga mõeldav, et eelkõige suured rahvusvahelised fonogrammitootjad võivad hakata tänu tehnilistele kaitsemeetmetele ise senisest rohkem õigusi teostama.

³⁷⁹ B. Korman. The International Licensing of Copyrights and Musical Performing Rights. Current International Legal Aspects of Licensing and Intellectual Property. American Bar Association, 1980, p 562.

KOKKUVÕTE

Käesolevas magistritöös uuris autor fonogrammitootja õiguste ja nende teostamisega seotud keskseid probleeme infoühiskonnas. Uurimustöö eesmärgiks oli leida vastus küsimustele, milliseid muudatusi ja probleeme on fonogrammitootjatele endaga kaasa toonud tehnoloogia areng ning milliseid prognoose saab teha tulevikuks. Magistritöö autor uuris, kuidas on muutunud fonogrammitootja õiguste kataloog ja õiguste teostamine infoühiskonnas. Analüüsi, millised õiguslikud probleemid on tekkinud ning kuidas neid lahendada. Käesoleva uurimustöö autor uuris, kas ja kuidas on võimalik säilitada fonogrammitootja õiguste traditsiooniliselt territoriaalne iseloom infoühiskonnas. Uurimustöös otsiti vastust ka küsimustele, kuidas saab fonogrammitootja õigusi infoühiskonnas efektiivselt teostada ja kaitsta. Käesoleva magistritöö autor lähtus probleemide kaardistamisel ja hüpoteeside uurimisel nii teoreetilisest kui ka praktilisest vaatenurgast.

Käesoleva uurimustöö tähtsaimad järeldused ja ettepanekud on järgmised:

1. Fonogrammitootja õiguste arengule on määravaks saanud kaks etappi tehnoloogilises revolutsioonis – eelmise sajandi keskpaik, mil autoriõigusega kaasnevad õigused tekkisid, ning eelmise sajandi lõpp, mil uued infoühiskondlikud dimensioonid hakkasid mõjutama õiguste olemust ning tõid kaasa õiguste kasutamise uued võimalused ja viisid. Autoriõigusega kaasnevate õiguste arengut Eestis mõjutavad arengud nii globaalsel kui ka Euroopa Liidu tasandil. Euroopa Liidus on autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste ühtlustamine toimunud intensiivsemalt kui rahvusvahelisel areenil. Kuid magistritöö autori arvates näitab Ameerika Ühendriikide ühinemine WIPO esitus- ja fonogrammilepinguga ka selget tendentsi ülemaailmse reeglistiku ühtlustamiseks.
2. Käesolevas magistritöös uuriti samuti fonogrammitootja õigustega seotud põhikategooriaid, lähtudes õiguspraktikas esilekerkinud probleemidest. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et AutÕS-sse oleks vaja lisada fonogrammi legaaldefinitsioon. Fonogrammitootja mõiste on Eesti õiguskorras piisavalt selgelt avatud.
3. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste keskseks kategooriaks on mõiste “üldsus”. Keskne tähendus on sellel kategoorial üldsusele suunamise õiguse juures. Globaalsel ega Euroopa Liidu tasandil ei ole mõistet “üldsus” defineeritud, seega peab

seda tegema rahvusliku õiguse järgi. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et ka hotellitoad on üldsusele avatud kohaks, kuna hotellitubadesse on üldsusel vaba ligipääs kõikidel üldsuse liikmetel. Samuti selgus analüüsi tulemusena, et fonogrammide kasutamine ootehelinatsoonides on samuti nende avalik esitamine.

4. Olulisele järeldusele jõudis magistritöö autor AutÕS §-s 72 sätestatud fonogrammitootjate “õiglase tasu” olemuse uurimisel. Magistritöö autor teeb ettepaneku hakata seda õigusteoorias nimetama *quasi* litsentsilepinguks, kuna tegemist ei ole klassikalise litsentsilepinguga ega ka sundlitsentsiga.
5. Infoühiskond on, lisaks traditsioonilisele raadio, televisiooni ja satelliidi kaudu edastamisele, toonud kaasa ka kaks uut võimalust fonogrammide kasutamiseks raadio- ja televisiooniprogrammides. Kõnealuseid uusi fonogrammide suunamise liike nimetatakse *simulcasting* ja *webcasting*. Magistritöö autori arvates on *simulcasting*’u ja *webcasting*’u puhul tegemist üldsusele suunamise õiguse eraldiseisva liigiga, mitte üldsusele edastamise õigusega. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et seetõttu ei kohaldu *simulcasting*’le ja *webcasting*’le ka ringhäälinguorganisatsiooni poolt ajutise koopia tegemise erand. Seetõttu hoolimata sellest, kas *simulcasting* ja *webcasting* õigused on käsitletavad kättesaadavaks tegemise muu üldsusele suunamise või muu üldsusele suunamise õigusena, on fonogrammitootjatel võimalus kontrollida nimetatud õigusi reprodutseerimisõiguse teostamise kaudu.
6. Magistritöö autor teeb uurimustöös ettepaneku eestikeelse terminoloogia osas. Eesti keeles puuduvad vasted ingliskeelsetele terminitele *simulcasting* ja *webcasting*, magistritöö autori arvates võiks mõiste *simulcasting* tähistamiseks kasutada terminit “sünkroonülekanne” ning mõiste *webcasting* tähistamiseks terminit “veebiülekanne”.
7. Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom on vastuolus Euroopa Liidu siseturu olemusega, kuid intellektuaalse omandi kaitsmise vajadusest lähtuvalt on tehtud erand kaupada vaba liikumise printsiibi osas. Euroopa Liidu tasandil on aga hakatud riigipiiri ületavate satelliidi ülekannete puhul edukalt kasutama emissiooniteooriat, mille kohaselt toimub fonogrammide üldsusele edastamine üksnes riigis, kus ringhäälinguprogrammi signaalide emissioon aset leiab. Kuigi probleemid, mis piiriülese edastamise puhul tekivad, on väga sarnased digitaalses keskkonnas toimuva suunamise puhul, ei saa autori arvates siiski emissiooniteooriat laiemalt rakendada. Satelliidimudeli puhul tuleb silmas pidada asjaolu, et see reguleerib õigussuhteid Euroopa Liidu tasandil, kus õigussüsteemide ühtlustamine muulgi viisil aset leiab. Emissiooniteooria kohaldamisel kaoks kontroll õiguste teostamisel ning

õiguste kasutamine hakkaks toimuma üksnes madalaima kaitsega riikides. Seega on magistritöö autori arvates lahenduseks Internetis toimuvate fonogrammitootja õiguste riigipiire ületavate kasutuste korral kohaldada õigussuhetele vastuvõtuteooriat.

8. Õiguste teostamisel infoühiskonnas mängivad tähtsat rolli õiguste omajate kollektiivse esindamise organisatsioonid. Võimaldamaks paindlikumat ja efektiivsemat õiguste kasutamise litsentseerimist, sõlmivad fonogrammitootjate kollektiivse esindamise ühingud kahe- ja mitmepoolseid kokkuleppeid, et volitada üksteist andma globaalse iseloomuga litsentse fonogrammitootja õiguste kasutamiseks. Globaalse litsentsi andmine ei ole vaadeldav kui autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalsest iseloomust loobumine. Autoriõigusega kaasnevate õiguste territoriaalne iseloom ei ole muutunud, aga muutunud on selle printsiibi rakendamine praktikas. Autori arvates on seega territoriaalsusprintsiip ka täna kohaldatav autoriõigusega kaasnevatele õigustele infoühiskonnas.
9. Magistritöös uuris autor rahvusvahelise eraõiguse problemaatikat. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitseks sõlmitud rahvusvahelised konventsioonid ei sisalda rahvusvahelise eraõiguse sätteid. Konventsioonidega kaitstud objektidega seotud õigussuhetele kohaldatakse selle osalisriigi õigust, kus kaitset taotletakse. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste multiterritoriaalsest kasutamisest tulenevate õigussuhete reguleerimiseks on vajalik õiguse harmoneerimine kas riikide autoriõiguse normide või rahvusvahelise eraõiguse normide näol. Magistritöö autori arvates tooks rahvusvahelise eraõiguse regulatsiooni normide ühtlustamine ilma siseriiklike materiaalõigusi ühtlustamata kaasa probleeme. Näiteks võivad tekkida nn autoriõiguse paradiisid – riigid, kus on õiguste kaitse kõige madalam. Uurimustöö autor on seisukohal, et pikemas perspektiivis on võimalik autoriõiguse regulatsioon täielikult harmoneerida, kuna samasused erinevate riikide autoriõigussüsteemides on siiski suuremad kui erinevused. Kuid kuna riigid hoiavad kinni väljakujunenud traditsioonidest, seda eriti erandite kohaldamise osas, osutub kompromisside saavutamine tõenäoliselt siiski pikaajaliseks protsessiks.
10. Mitmepoolse *simulcasting* kokkuleppe alusel sõlmitud *simulcasting* litsentsilepingu komplitseeritud olemusest tulenevalt ei ole magistritöö autori arvates võimalik anda universaalseid reegleid, kuidas kohtualluvuse ja kohaldatava õiguse probleemi lahendada tuleks. Iga õigusvaidluse lahendamisel tuleks arvesse võtta eeltoodud analüüsi kõiki aspekte ning langetada otsus vastavalt kaasuse asjaoludest lähtuvalt.

Seetõttu oleks soovitatav *simulcasting* litsentsilepingus leppida kokku kohtualluvuses ja kohaldatava õiguse valikus. Kokkuvõtvalt võib öelda, et lähtudes eeltoodust jõudis magistritöö autor järeldusele, et *simulcasting* litsentsilepingul on reeglina oluline seos kõikide riikidega, kus reprodutseerimise ja üldsusele suunamise õiguste kasutamine aset leiab. Teise olulise järeldusena on käesoleva uurimustöö autor välja toonud, et *simulcasting* litsentsilepingu olulise seose tuvastamisel riigiga peaksid kohtud kindlasti ka analüüsima *simulcast*'i sihtrühma.

11. Uurimustöö autori arvates on infoühiskonnas kujunenud fonogrammitootjate õiguste kataloogi kõige olulisemateks õigusteks reprodutseerimisõigus ja üldsusele kättesaadavaks tegemise õigus. Mõlemad õigused on fonogrammitootja ainuõigused ning hõlmavad fonogrammide erinevaid kasutusi digitaalkeskkonnas. Infoühiskonna areng on tinginud reprodutseerimisõiguse olemuse ja sellele tehtavate erandite ümberhindamise. Õiguste kasutused, millel oli enne väheoluline majanduslik tähtsus, on muutunud oluliseks mõjuriks õiguste omajate huvidele. Fonogrammide reprodutseerimine on infoühiskonnas muutunud. Enam ei ole koopiate tegemine tehnoloogiliselt keerukas, samuti on reprodutseerimisvahendid kõikidele isikutele kättesaadav. Koopiate kvaliteet on kõrge ning fonogrammide legaalne turg on seeläbi kahjustatud. Isiklikuks otstarbeks kopeerimine ei vasta seega magistritöö autori arvates enam reprodutseerimisõigusele teha lubatavate erandite tingimustele, kuna see kahjustab oluliselt õiguste omajate õiguste normaalset majanduslikku kasutamist. Magistritöö autor jõudis samuti järeldusele, et isiklikul eesmärgil kopeerimiseks tehtud erand reprodutseerimisõigusele ei ole infoühiskonnas enam õigustatud, kuid kuna puudub vastav õiguste jõustamise mehhanism, siis ei ole võimalik seda kaotada. Küll aga tuleks kindlasti silmas pidada, et isiklikuks otstarbeks kopeerimine on lubatud vaid siis, kui koopia tehakse reprodutseerijale kuuluvast õiguspärasest allikast.
12. Fonogrammitootja õiguste kataloogi on lisandunud uus õigus – ainuõigus lubada ja keelata fonogrammide kättesaadavaks tegemist sellisel viisil, et isikud saavad fonogrammi kasutada nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal. Üldsusele suunamise õigus on fonogrammitootjale üldjuhul üksnes õiglase tasu saamise õigus. Kuivõrd fonogrammide kättesaadavaks tegemise protsessis kasutatakse ka reprodutseerimisõigust, siis ei saanud seda õigust sätestada üksne tasu saamise õigusena. Kättesaadavaks tegemise õiguse määratlemise juures on magistritöö autori arvates oluline fonogrammide suunamise interaktiivne olemus.

13. Infoühiskonnas on fonogrammitootjale lisandunud veel üks uus õigus – õigus kasutada tehnilisi kaitsemeetmeid. Tehniliste kaitsemeetmete kasutamise võimalus on fonogrammitootjatele kuuluv õigus, mitte kohustus, kasutada oma õiguste kaitseks ja teostamiseks meetmeid, mille tavapärase toimimise eesmärk on takistada või piirata teoste või muude objektidega seotud toiminguid, milleks autoriõiguse või sellega kaasnevate õiguste omaja ei ole luba andnud. Erialakirjanduses on arvatud, et tehnilised kaitsemeetmed võivad tulevikus asendada fonogrammitootjate kollektiivse esindamise organisatsioone. Autori arvates aga tehnilised kaitsemeetmed mitte ei asenda õiguste omajate kollektiivset esindamist, vaid hoopis pakuvad mitmeid erinevaid võimalusi õiguste teostamisel. Kui infoühiskonnas muutub õiguste kasutamise kontrollimine tänu tehnilistele kaitsemeetmetele lihtsamaks, siis seda täpsemini saavad kollektiivse esindamise organisatsioonid kogutud tasusid jagada. Magistritöö autor jõudis järeldusele, et tehnilised kaitsemeetmed aitavad kollektiivse esindamise organisatsioonidel tasusid efektiivsemalt jagada. Ei ole tõenäoline, et tehnilised kaitsemeetmed suudaksid täielikult asendada õiguste kollektiivse teostamise süsteeme, kuivõrd üksikudel fonogrammitootjatel on praktikas raskendatud ise kõiki oma õigusi teostada.
14. Kuivõrd Eesti autoriõiguse seadust on alates 1992. aastal vastuvõtmisest käesolevaks hetkeks juba üheksateist korda muudetud, siis on see magistritöö autori arvates minetanud oma terviklikkuse. Samuti esineb seaduses ebatäpsusi ning vastuolusid. Nimetatud puudustele on autor magistritöös ka tähelepanu juhtinud. Uurimustöö autor on arvamusel, et käesolevat uurimustööd võiks abimaterjalina kasutada Eesti uue autoriõiguse seaduse väljatöötamisel. Alljärgnevalt on magistritöö autor koondanud uurimustöös tehtud ettepanekud autoriõiguse seaduse muutmiseks:
- Lisada AutÕS-sse § 69¹, mis sisaldaks fonogrammi legaalseaduse definitsiooni järgnevas sõnastuses: "Fonogramm käesoleva seaduse tähenduses on teose esitamisest lähtuva heli või muu heli või helijäljendi fikseerimine muul viisil kui audiovisuaalses teoses."
 - Sõnastada AutÕS § 72: "Kui kaubanduslikul eesmärgil avaldatud fonogrammi või selle reproduktsiooni (koopiat) kasutatakse üldsusele suunamiseks muul viisil kui nii, et isikutele on fonogramm kättesaadav nende poolt individuaalselt valitud kohas ja ajal, siis on teose esitajal ja fonogrammitootjal õigus saada igalt fonogrammi üldsusele suunavalt isikult õiglast tasu iga sellise üldsusele suunamise eest".
 - Lisada AutÕS 8. peatükki "Teose esitaja, fonogrammitootja ning raadio- ja televisiooniorganisatsiooni õigused (autoriõigusega kaasnevad õigused)" paragrahv,

mis annaks otsese viite nimetud peatükis kasutatud terminite sisustamiseks AutÕS §-i 10 alusel.

- Lisada AutÕS 8. peatükki "Teose esitaja, fonogrammitootja ning raadio- ja televisiooniorganisatsiooni õigused (autoriõigusega kaasnevad õigused)" paragrahv, mis annaks otsese viite nimetatud peatükis kasutatud terminite sisustamiseks AutÕS §-de 8 ja 9 alusel.
- Sõnastada AutÕS § 10 lg 2 p 1 järgnevalt: "Teose üldsusele suunamiseks loetakse teose üldsusele suunamist muu hulgas kohta, mis on üldsusele avatud, või ka kohta, mis pole küll üldsusele avatud, kuid kus viibib määramata arv isikuid väljastpoolt perekonda ja lähimat tutvusringkonda, sõltumata sellest, kas üldsus teost tegelikult tajus või mitte".
- Lisada AutÕS-sse mõistete *simulcasting* ja *webcasting* legaaldefiniitsioon ja võtta kasutusele vastav eestikeelne terminoloogia:
Sünkroonülekanne on ringhäälinguorganisatsiooni programmis sisalduvate autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide muutmata kujul samaaegne üldsusele suunamine Interneti kaudu.
Veebiülekanne on programmis sisalduvate autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide üldsusele suunamine Interneti kaudu, võimaldamata üldsusel ülekande vastuvõtmise aega ja kohta vabalt valida.
- AutÕS § 77 lg-s 5 tunnistada kehtetuks sõna "liikmelisuse".
- Tunnistada kehtetuks AutÕS §18¹ lg 1 ja lisada AutÕS paragrahvi 13 lõikesse 2 punkt 1¹: "Teoste ajutine või juhuslik reprodutseerimine, mis toimub tehnilise protsessi lahutamatu ja olulise osana ning mille eesmärk on vahendada teose edastamist võrgus kolmandate isikute vahel või teha võimalikuks teose või autoriõigusega kaasnevate õiguste objekti seaduspärane kasutamine ning millel puudub iseseisev majanduslik eesmärk, ei kuulu käesoleva seaduse § 13 lg 1 p-s 1 sätestatud reprodutseerimisõiguse alla. Käesolev säte ei laiene arvutiprogrammidele".
- Lisada AutÕS-sse § 26 lg 1¹: "Käesoleva paragrahvi 1. lõikes nimetatud tegevus on lubatud ainult juhul, kui koopia tehakse reprodutseerivale isikule kuuluvast audiovisuaalse teose või teose helisalvestise õiguspärasest koopiast".
- Tunnistada kehtetuks AutÕS § 70 lg 1 p 2.

Autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkond on pidevas arengus ja vajab seetõttu jätkuvat uurimist. Uurimustöö autor kaardistas fonogrammitootja õigustega seotud praegusel ajahetkel aktuaalsed küsimused. Käesolev magistr töö ei ole oma piiratud mahu tõttu kindlasti kõikehõlmav käsitus temast, mida tulevikus peaks täiendavalt analüüsima.

SUMMARY

The Rights of Producers of Phonograms in the Information Society

Copyright and related rights have always been dependent on the technological developments. The end of the last century brought along a new dimension regarding the regulation of copyright and related rights. The various social and economical implications of the information society require that the specific features of the right holders' rights shall be taken into account. The main objective of this master's thesis is to study what kind of impact the information society has on the copyright and related rights and if and how the catalogue of the phonogram producers' rights has changed in the information society. Phonogram producers are able to exercise their rights individually or through collecting societies. The exploitation of the digital rights management systems is increasing rapidly and therefore it is important to examine whether it will amend the traditional collective management of right holders' rights.

The three principal hypotheses of this research paper are the following:

- The catalogue of the phonogram producers' rights has changed;
- The application of the principle of the territoriality in its traditional meaning is not possible in the information society;
- The digital rights management systems do not replace the collective management of the phonogram producers' rights.

Most of the literature the author used to examine the hypotheses derives from internationally recognized copyright and related right researchers like J. Fisor, J. A. L. Sterling, S. Ricketson, J. Ginsburg, J. Passa, P. Geller, J.J. Fawcett, H. Pisuke, A. Kalvi and others. The relevant case law was also studied and the author examined the court decisions made by the European Court of Justice and by the courts in many European countries. The author compared the Estonian Copyright Act with the Finnish and German copyright legislation, since when preparing the relevant Estonian draft law the regulations of those countries were used as an example. In order to conduct the research the author used the method of logical, systematical and complex analysis. In this master's thesis the historical method was also partially used.

The first chapter of the master's thesis deals with the dynamics of copyright and related rights in the information society. There have been several calls to restrict and reform the current copyright regulation. A fair balance of the rights and interests between different right holders, as well as between the right holders and users of the rights must be safeguarded. It was found that there is no need to amend the basic regulation of copyright and related rights. While no new concepts for the protection of copyright and related rights are needed, the current law on copyright and related rights should be adapted and supplemented to respond adequately to economic realities such as new forms of exploitation of works and related rights' objects.

The author of the masters' thesis finds that there have been significant changes in the nature, management and exploitation of the phonogram producers' rights. The concept of "public" was analyzed and two main conclusions regarding the nature of "public" and "public place" were drawn. First, hotel rooms constitute a public place as well. And secondly, the exploitation of phonograms in mobile phone service called ringbacktone is considered to be public performance. The nature of the equitable remuneration right granted to phonogram producers in Article 12 of the Estonian Copyright Act was also examined. The author of this masters' thesis makes a proposal to cite the agreement regarding the use of equitable remuneration right as the *quasi* license agreement.

In the information society there are many possibilities how to communicate the phonograms to the public, two important rights for phonogram producers are simulcasting and webcasting. Those rights concern the transmission of phonograms via the Internet. The author of this masters' thesis finds that it is crucial to distinguish simulcasting and webcasting from the traditional broadcasting. The nature of simulcasting and webcasting consists of two different elements – the reproduction right and the communication to the public right. Since the reproduction right is an exclusive right, one is able to claim, that phonogram producers are in a good position to control simulcasting and webcasting exclusively.

In the second chapter of the masters' thesis the author concentrates on the principle of territoriality. Since copyright and related rights are territorial but the global exploitation of rights has become more and more widespread, several problems have arisen. Another very important issue is the determination of the relationship between the principle of territoriality and the internal market of the European Union. A harmonised legal framework on copyright and related rights, through increased legal certainty and while providing for a high level of

protection of intellectual property, will foster substantial investment in creativity. This should lead to growth and increased competitiveness of European industry across a wide range of industrial and cultural sectors. The author of this research came to the conclusion that there is a call for further harmonisation of copyright regulation on international and regional level.

The issues of private international law concerning copyright and related rights categories were examined as well. Special attention is drawn to problems which have arisen from the phonogram producers' reciprocal agreements regarding simulcasting and webcasting. It is complicated to give one single approach to the problems, the answer often depends on the circumstances of the case. The author found out that there have been many intentions to harmonize the international copyright.

The third chapter of this thesis is focused on the exclusive rights of the phonogram producers'. It is examined how the nature of those rights has changed and what the reasons for this kind of development are. The WIPO Treaties introduced a new making available right and it was examined why this right is important and how it is possible to differentiate the making available right from other types of communication of the public right. Such interactive on-demand transmissions are characterised by the fact that members of the public may access them from a place and at a time individually chosen by them.

An important tool for right holders in the information society is the technical protection measures. The author of this research came to the conclusion that for the phonogram producers the possibility of using technological protection measures is a new and important right. Actually it is inevitable for the right holder to be able to use those measures, technological development allows phonogram producers to make use of technological measures designed to prevent or restrict acts not authorised by them.

A phonogram producer is able to exercise his rights individually or collectively. Individual rights management is the marketing of rights by individual right holders to commercial users. Collective rights management is the system, under which a collecting society as a trustee jointly administers rights and monitors, collects and distributes the payment of royalties on behalf of several right holders. The current research also studies the development and nature of the right holders' collecting societies. Because of the introduction of digital rights management systems many doubts have arisen regarding the existence and function of the

collecting societies. The author of this thesis is of the opinion that there is no need to reform the rights management systems on legislative basis, since the right holders should conclude reciprocal rights administration agreements in order to issue multiterritorial one-stop-shop license.

The current research is both of theoretical and of practical importance to Estonia. Since the Estonian Copyright Act has been amended too many times, by now it has lost its complexity, contains gaps and controversies. On the basis of this master's thesis the author succeeds in making several suggestions for the amendments to the Estonian Copyright Act. In addition, two proposals concerning the Estonian terminology of the new rights simulcasting and webcasting are made.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Agreed statements concerning the WIPO Performances and Phonograms Treaty. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/statements.html>.
2. Agreed statements concerning the WIPO Copyright Treaty. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/statements.html>.
3. Akester, P; Lima, F. The Economic Dimension of the Digital Challenge: A Copyright Perspective. Intellectual Property Quarterly, Issue 1, 2005.
4. Amended proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on criminal measures aimed at ensuring the enforcement of intellectual property rights. COM(2006) 169 final.
5. Autoriõiguse asjatundjate komisjoni liikmetest moodustatud töögrupi otsus autoriõigusealases vaidluses. EFÜ vs EHRL. Tallinn, Kultuuriministeerium, 26/09/2003. Kättesaadav Kultuuriministeeriumis.
6. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.
7. Biederman, D. jt. Law and Business of the Entertainment Industries. Praeger Publishers, Westport, 2001.
8. Bortloff, N. Music. WIPO Guide on the Licensing of Copyright and Related Rights. WIPO Publication N 897(E), 2004.
9. Caenegem, W. Intellectual Property Law and the Idea of Progress. Intellectual Property Quarterly, Issue 3, 2003.
10. Commission of the European Communities, Green Paper. Copyright and Related Rights in the Information Society, Brussels, 19 July 1995, COM (95) 382.
11. Committee of Experts on a Possible Protocol to the Berne Convention. Fourth Session, Industrial Property and Copyright, No 2, 1995.
12. Copyright and the Technological Challenge. Green Paper. COM (88) 172.
13. Digital Music Report, International Federation of the Phonographic Industry (IFPI), 2006.

14. Dommering, E. Copyright Being Washed Away through the Electronic Sieve. Some Thoughts on the Impending Copyright Crisis. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
15. Dreier, T. The Cable and Satellite Analogy. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
16. Fawcett, J; Torremans P. Intellectual Property and Private International Law. Oxford University Press, 1998.
17. Fentiman, R. Choice of Law and Intellectual Property. IIC Studies. International Property and Private International Law – Heading for the Future. Editors J. Drexler; A. Kur. Hart Publishing, 2005.
18. Fiscor, M. How did we arrive here? The Evolution of Copyright Legislation (the end of ~?) *Quo vadis, Copyright?* EBU Copyright Symposium. Barcelona, 31 March, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.ebu.ch/CMSimages/en/B%2E1%20M%2E%20Fiscor_tcm6-43830.pdf.
19. Fiscor, M. The law of copyright and the Internet: the 1996 WIPO treaties, their interpretation and implementation. Oxford University Press, 2002.
20. Fiscor, M. Towards a Global Solution: The Digital Agenda of the Berne Protocol and the New Instrument. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
21. Fiscor, M. Collective administration of Copyright and Neighbouring Rights. WIPO Publication No. 688, 1990.
22. Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. COM (96) 568 final.
23. Follow-up to the Green Paper. COM (90) 584 final.
24. Gaubiac, Y. Remarks about the Internet in International Copyright Conventions. The Internet and Author's Rights. Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999.
25. Geller, P. Conflicts of Law in Cyberspace: International Copyright in a Digitally Networked World. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
26. Gendreau, Y. Intention and Copyright Law. The Internet and Author's Rights. Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999.

27. Ginsburg, J. The (new?) right of making available to the public. *Intellectual Property in the New Millennium*. Edited by D. Vaver and L. Bently. Cambridge University Press, 2004.
28. Ginsburg, J; Gaubiac, Y. *Private Copying in the Digital Environment*. Intellectual Property and Information Law. Kluwer Law International, 1998.
29. Ginter, C. *Free Movement of Goods and Parallel Imports of Goods within the Internal Market*. Estonian Law Reform and Global Challenges. Essays Celebrating the Tenth Anniversary of the Institute of Law, University of Tartu. Tartu, 2005.
30. Gotzen, F. *Harmonization of Copyright in the European Union*. Intellectual Property and Information Law. Kluwer Law International, 1998.
31. Graig, P; De Burca, B. *EU Law. Text, Cases and Materials*. Second editon. Oxford University Press, 1998.
32. *Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society*. COM(95) 382 final.
33. Griffin, J. *The Changing Nature of Authorship: Why Copyright Law Must Focus on the Increased Role of Technology*. *Intellectual Property Quarterly*, Issue 2, 2005.
34. Grosheide, W. *Is the appropriate EU legal framework in place for music online?* *IIC International Review of Industrial Property and Copyright Law*, Vol 33, No 5, 2002.
35. Guibault, L. *Contracts and Copyright Exemptions*. *Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management*. Kluwer Law International, 2005.
36. *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. WIPO Publications No 891(E), 2004.
37. *Guide to the Rome Convention and to the Phonograms Convention*. WIPO Publication No 618(E), 1981.
38. Halbert, D. *Intellectual Property in the Information Age. The Politics of Expanding Ownership Rights*. Quorum Books, 1999.
39. Harris, L. *Digital Property. Currency of the 21st Century*. McGraw-Hill Ryerson, 1998.
40. Hart, M. *The Copyright in the Information Society: An Overview*. *European Intellectual Property Review*, No 2, 2002.

41. Hart, M. The Proposed Directive for Copyright in the Information Society: Nice Rights, Shame about the Exceptions. *European Intellectual Property Review*, No 5, 1998.
42. Haugen, H. Intellectual Property – Rights or Privileges? *The Journal of World Intellectual Property*, Vol 8, No 4, 2005
43. Hugenholtz, P. Adapting Copyright to the Information Superhighway. *The Future of Copyright in a Digital Environment*. Kluwer Law International, 1996.
44. Härmand, K. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kohtupraktika küsimusi Eestis ja Euroopa Liidus. Magistritöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2006.
45. Jents, L. Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kaitse Euroopa Liidus (Euroopa Kohtu praktika põhjal). Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Õigusinstituut, 2004.
46. Johnson, P. Which Law applies? A reply to Professor Torremans. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, Vol 1, No 1, 2005.
47. Johnson, P. One Small Step or One Giant Leap? *E.I.P.R.*, Issue 6, 2004.
48. Johnston, D. *Copyright Handbook*. Second edition. R.R. Broker Company. New York & London, 1982.
49. Jones, R. *International Review of Law, Computers and Technology*. Vol 19, No 3, 2005.
50. Kalvi, A. The Impact of Copyright Industries on Copyright Law. *Juridica International* No 10, 2005.
51. Kalvi, A. Kultuuritööstuse olemus ja selle osatähtsus rahvamajanduses. *Juridica* nr 10, 2002.
52. Kalvi, A. Copyright in the Constitutional Spectrum. *Juridica International* No 7, 2002.
53. Kalvi, A. Lühilevaade WIPO diplomaatilisest koverentsist 1996. *Juridica* nr 1, 1997.
54. Klein, A. The Future Digital Economy: Digital content – creation, distribution and access. OECD Conference. Rome 30-31 January, 2006.
55. Koelman, K; N. Helberger. Protection of Technological Measures. *Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management*. Kluwer Law International, 2000.
56. Koeningsberg, F. An overview of the general business and legal principles involved in the licensing of copyright and related rights. *WIPO Guide on the Licensing of Copyright and Related Rights*. WIPO Publication N 897(E), 2004.
57. Koranteng, J. *Music on the Internet*. London: Financial Times, 1998.

58. Korman, B. The International Licensing of Copyrights and Musical Performing Rights. Current International Legal Aspects of Licensing and Intellectual Property. American Bar Association, 1980.
59. Kriminaalkoodeks. RT I, 1999, 38, 485. Kehtetu alates 1. septembril 2002.
60. Kukrus, A. Eurointegratsioon ja intellektuaalomandi õiguskaitse. Tallinn, 1999.
61. Kull, I; Hussar, A. *Lex mercatoria* – kas võimalus globaalse õigussüsteemi loomiseks? Juridica nr 1, 2000.
62. Loewenheim, U. Multimedia and the European Copyright Law. IIC, No 1, 1996.
63. Lucas, A. Intellectual property and global information infrastructure. Copyright Bulletin, No 3, 1998. Viidatud A. Kroon Protection of Copyright Management Information. Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management. Kluwer Law International, 2000.
64. Mackaay, E. The Economics of Emergent Property Rights on the Internet. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
65. Macqueen, H. Copyright and the Internet. Law and the Internet. Regulating Cyberspace. Hart Publishing, Oxford, 1997.
66. McCreevy, Ch. High level Industry Seminar/Global Industry Roundtable on Levies & DRMs. Address to the EABC/BSA Conference on Digital Rights Management. In Burssel, 12 October, 2005. Kättesaadav arvutivõrgus: http://europa.eu.int/comm/commission_barroso/mccreevy/docs/speeches/2005-10-12/euam_en.pdf.
67. Mestmäcker, E.-J. Agreements of reciprocal representation of collecting societies in the internal market: The related rights of phonogram producers as a test case (simulcasting). RIDA, Vol 203, 2005.
68. Nurmela, I jt. Rahvusvaheline eraõigus. Loengud. 2. täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn, 2005.
69. Passa, J. The Protection of Copyright on the Internet under French Law. The Internet and Author's Rights. Edited by F. Pollaud-Dulian. London, Sweet & Maxwell, 1999.
70. Pisuke, H. Autoriõiguse alused. Heiki Pisuke, 2006.
71. Pisuke, H. Euroopa Liidu autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste kolm sammast. Intellektuaalse omandi infokiri, nr 2, 2005.
72. Pisuke, H. Estonia in a Global Intellectual Property Society: Copyright and Related Rights. Estonian Law Reform and Global Challenges. Essays Celebrating the Tenth Anniversary of the Institute of Law, University of Tartu. Tartu, 2005.

73. Pisuke, H. Autor ja ülikool. Autoriõiguse alused. Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004.
74. Pisuke, H. Cultural Dimension in Estonian Copyright Law. *Juridica International* No 9, 2004.
75. Pisuke, H. Autoriõiguse tekkimisest ja arengust. Autoriõiguse valikkursuse materjalid. Koostaja H. Pisuke. Õigusinstituut, 2003.
76. Pisuke, H. Eesti autoriõiguse kujunemine ja areng aastani 2002. *Juridica* nr 10, 2002.
77. Pisuke, H. Loomingu ja investeringu kaitse autoriõiguse seaduse alusel. Eesti Majanduse Teataja, nr 6/7, 2000.
78. Pisuke, H. Rahvusvahelise eraõiguse kursus. Loengute konspekt üliõpilastele. Õigusinstituut, 2000.
79. Rechardt, L. Discussion paper on simulcasting agreement. Global Performance Rights Committee Meeting. London, 13 May, 2003.
80. Rechardt, L. Communications to the Public of Sound Recordings in Hotel Rooms. Global Performance Rights Committee Meeting. London, 13 May, 2003.
81. Reinbothe, J. Private Copying, Levies and DRMs against the Background of the EU Copyright Framework. Kättesaadav Internetis:
http://europa.eu.int/comm/internal_market/copyright/documents/2003-speech-reinbothe_en.htm#levies.
82. Ricketson, S; Ginsburg, J. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Second edition. Volume 1.* Oxford University Press, 2006.
83. Ricketson, S; Ginsburg, J. *International Copyright and Neighbouring Rights. The Berne Convention and Beyond. Second edition. Volume 2.* Oxford University Press, 2006.
84. Rikoslaki. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=rikoslaki>.
85. Rumphorst, W. *Quo vadis, Copyright?* EBU Copyright Symposium. Barcelona 31 March, 2006. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.ebu.ch/CMSimages/en/rumphorst_en_tcm6-43808.pdf.
86. Schulenberg, R. *Legal Aspects of the Music Industry.* Billboard Books, New York, 1999.
87. Schulz, A. *The Hague Project of a Global Judgement Convention and IP Rights. Intellectual Property in the Conflict of Laws.* Edited by J. Basedow; J. Drexler; A. Kur; A. Metzger. Mohr Siebeck, 2005.

88. Seletuskiri autoriõiguse seaduse muutmise seaduse eelnõu (326 SE I) juurde. Koostanud K. Nemvalts, 2004. Kättesaadav Riigikogu arhiivis.
89. Spoor, J. The Copyright Approach to Copying on the Internet: (Over)Stretching the Reproduction Right? The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
90. Sterling, J. A. L. World Copyright Law. Second edition. London, Sweet & Maxwell, 2003.
91. Sterling, J. A. L. World Copyright Law. London, Sweet & Maxwell, 1998.
92. Sterling, J. A. L. Intellectual Property Rights in Sound Recordings, Film & Video. London, Sweet & Maxwell, 1992.
93. Stewart, S. International Copyright and Neighbouring Rights. Second edition. Butterworths, 1989.
94. Tekijänoikeuslaki. Kättesaadav arvutivõrgus:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>.
95. Tikk, E. Aja ja ruumi õiguslik kontseptsioon teadmiste ühiskonna õiguse keskse probleemina. Juridica nr 9, 2002.
96. Tikk, E. Internet ja õigus. Juridica nr 6, 2000.
97. Urheberrecht. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://bundesrecht.juris.de/urhg/>.
98. Uritam, A. Autoriõigusega kaasnevad õigused. Rooma konventsioon. Eesti Jurist nr 11, 2004.
99. Uritam, A. Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused satelliitülekannete puhul. Õiguse valik. Juridica nr 1, 1997.
100. Uritam, A. Autoriõiguse praktilised aspektid – lepingud ja õiguste kaitse. Seminar "Autoriõiguse üldpõhimõtted ja foto kui teos". Tallinnas, 5. mail 2006.
101. Vandoren, P. Copyright and Related Rights in the Information Society. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.
102. Varul, P. Legal Policy Decisions and Choices in the Creation of New Private Law in Estonia. Juridica International, No 5, 2000.
103. Viik, L. Innovaatiline Eesti. Kättesaadav arvutivõrgus:
http://www.agenda21.ee/EA21/3_4informaatika.html.
104. Visser, D. Copyright Exemptions Old and New: Learning from Old Media Experiences. The Future of Copyright in a Digital Environment. Kluwer Law International, 1996.

105. Wadlow, C. Enforcement of Intellectual Property in European and International Law. The New Private International Law of Intellectual Property in the United Kingdom and the European Community. London, Sweet & Maxwell, 1998.
106. Walter, M. Neighbouring Rights: comparison of international norms. Copyright Bulletin vol. XXXIV no. 3, 2000.
107. WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use. Geneva, WIPO Publications No 489(E), 2001.
108. WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights. Second revised consolidated text for a treaty on the protection of broadcasting organizations. Twelfth Session. Geneva, November 17 to 19, 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/sccr/en/sccr_12/sccr_12_2_rev_2.doc.
109. WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights. Working paper on alternative and non-mandatory solutions on the protection in relation to webcasting. Twelfth Session. Geneva, November 17 to 19, 2004. Kättesaadavarvutivõrgus: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/sccr/en/sccr_12/sccr_12_5_prov.doc.

Kasutatud normatiivmaterjal

110. Autoriõiguse seadus. RT I 1993, 39, 590; 2005, 63, 481.
111. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. RT I 2002, 35, 217; 2004, 37, 255.
112. Karistusseadustik, RT I 2001, 61, 364; 2005, 68, 529.
113. Võlaõigusseadus. RT I 2001, 81, 487; 2005, 61, 473.
114. Pärimisseadus. RT I 1996, 38, 752; 2005, 39, 308.
115. Perekonnaseadus. RT I 1994, 75, 1326; 2006, 14, 111.
116. Rooma 1961. aasta teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon. RT II, 1999, 27, 165; 2002, 35, 167.
117. Genfi 1971. aasta fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise kaitsev konventsioon. RT II, 1999, 27, 166.
118. WIPO esitus- ja fonogrammileping. Autoriõigus ja autoriõigusga kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.

119. WIPO autoriõiguse leping. Autoriõigus ja autoriõigusga kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.
120. Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon. RT III, 1994, 49.
121. Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping. Maailma kaubandusorganisatsiooni (WTO) asutamislepingu lisa 1C. Autoriõigus ja autoriõigusga kaasnevad õigused: Eesti õigusaktid, rahvusvahelised lepingud ja Euroopa Liidu direktiivid. Toimetaja H. Pisuke. Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium, Tallinn, 2001.
122. Euroopa Ühenduse Nõukogu määrus nr 44/2001/EÜ kohtualluvuse ja kohtuotsuste tunnustamisest ja täitmisest tsiviil- ja kaubandusajades. OJL 012, 16.01.2001.
123. 1980. aasta Rooma lepinguõiguse konventsioon. OJC 27 of 26.1.1998.
124. Euroopa Ühenduse Asutamisleping. Konsolideeritud versioon. OJ C340, 10.11.1997.
125. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 92/100/EMÜ 19. november 1992 rentimise ja laenutamise õiguse ning teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi valdkonnas, OJ L 346, 27.11.92.
126. Euroopa Ühenduse Nõukogu direktiiv 91/250/EMÜ 14. mai 1991 arvutiprogrammide õigusliku kaitse kohta. OJ L 122, 17.05.91.
127. Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 93/83/EMÜ 27. september 1993 mõnede sätete kooskõlastamise kohta, mis puudutavad autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi satelliidi kaudu edastamisel ja taasedastamisel, OJ L 248, 6/10/93.
128. Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 2001/29/EÜ 22. mai 2001 autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas, OJ L 167, 22/6/2001.
129. Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise isiklikeks vajadusteks kasutamise kompenseerimiseks tasu maksmise kord, salvestusseadmete ja -kandjate loetelu ning muusika- ja filmikultuuri arendamiseks ning koolitus- ja teadusprogrammide finantseerimiseks või kasutamiseks muudel analoogsetel eesmärkidel tasu taotlemise kord. 17. jaanuar 2006. - RT I, 2006, 5, 23.

Kasutatud kohtupraktika

130. Euroopa Liidu Kohtu otsus SENA vs NOS. C-245/00.

131. Euroopa Liidu Kohtu otsus CERT vs SPRE & GVL. C-192/04.
132. Euroopa Liidu Kohtu otsus Mediakabel. Mediakabel BV vs Commissariaat voor de Media. C-89/04.
133. Euroopa Liidu Kohtu otsus Warner Bros vs Christiansen. 158/85.
134. Euroopa Liidu Kohtu otsus Coditel vs Cine-Vog. 62/79.
135. Euroopa Liidu Kohtu otsus Foreningen af danske Videogramdistributører, acting on behalf of Egmont Film and others / Laserdisken. C-61/97.
136. Euroopa Liidu Kohtu otsus Musik-Vertrieb Membran GmbH vs GEMA . 55/80.
137. Euroopa Liidu Kohtu otsus Shenavai vs Kreischer. 266/85.
138. Euroopa Liidu Kohtu otsus 38/81 Effer vs Kantner 1982 ECR 825.
139. Euroopa Liidu Kohtu otsus Egeda vs Hoasa. C-293/98.
140. Euroopa Liidu Kohtu otsus Deutsche Grammophon vs Metro. 78/70.
141. Euroopa Liidu Kohtu otsus Consten ja Grundig vs Komisjon. 56 ja 58/65.
142. Euroopa Liidu Kohtu otsus Debauxe. 51/79.
143. Euroopa Liidu Kohtu otsus Tessili vs Dunlop. 12/76.
144. Tribunal de Grande Instance de Paris. Union Federale des Consommateurs que Choisir vs Warner Music France. 10/01/2006, 03/08874.
145. Supreme Court of Appeal. Union Federale des Consommateurs Que Choisir vs Universal Pictures. 28/02/2006, 549.

KASUTATUD LÜHENDID

AutÕS – autoriõiguse seadus

EAÜ – Eesti Autorite Ühing

EFÜ – Eesti Fonogrammitootjate Ühing

EHRL – Eesti Hotellide ja Restoranide Liit

GEMA – Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte

IFPI – International Federation of the Phonogram Producers

KarS – karistusseadustik

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development

PärS – pärimisseadus

REÕS – rahvusvahelise eraõiguse seadus

RT – Riigi Teataja

TRIPS – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights

VÕS – võlaõigusseadus

WIPO – World Intellectual Property Organisation

WTO – World Trade Organisation